

המוסרי הרב שיש לעמידה שלהם בדיבורם. איש ציבור מוצלח צריך להיות בעל כישורים רבים, אבל הוא צריך להיות קודם כל "מנטש", בן-אדם. ובן אדם חייב להבטיח רק מה שהוא יודע שהוא יוכל לקיים והוא חייב לקיים את מה שהוא מבטיח.

בהמשך הפרשה אנו קוראים דו-שיח מפתיע ומעניין בין אנשי שבטי גד וראובן ובין משה רבנו. כהקדמה לאותה שיחה מוסרת לנו התורה עובדה חשובה: "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאוד". צריך לזכור שבאותם ימים כמות הצאן והבקר היה המדד העיקרי לעושר. שני השבטים הללו היו עשירים, הם השקיעו את מיטב אונם ומרצם בטיפוח המקנה ועכשיו הם היו בעלי עדרי צאן גדולים מאד. אנו עומדים על סף הכניסה לארץ, בתום מסע בן 40 שנה. עם ישראל עומד לחצות את נהר הירדן ולבוא סוף-סוף אל הארץ המובטחת. והנה מבחינים אנשי אותם שבטים שהארץ בה הם נמצאים עכשיו היא מתאימה מבחינת תנאי האקלים ותנאי השטח לגידול צאן: "ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה". אנשי שבטי גד וראובן ניגשים אל משה רבנו ואומרים לו שהם מוותרים על נחלתם בארץ כנען ומבקשים לקבוע את נחלתם כאן, ממזרח לירדן: "ויאמרו אם נא מצאנו חן לפניך, יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה. אל תעבירונו את הירדן". בתגובה הם זוכים ל"שטיפה" ממשה רבנו. משה מטיף להם מוסר ארוך (10 פסוקים) וקשה. הוא מאשים אותם בהחלשה מוראלית של העם ע"י הבעת חוסר הנכונות להיכנס לארץ, בחוסר נאמנות ובנטישה של אחיהם שיצטרפו לכבוש את הארץ בכוח צבאי קטן יותר. הוא מזכיר להם את חטא המרגלים, שמאסו בארץ המובטחת ולא רצו לבוא אליה ובגללם כל העם היה צריך להישאר במדבר 40 שנה. הוא מאשים אותם שהם חוזרים על אותו חטא ועלולים לעורר את כעס ה' על ישראל ולדחות שוב את הכניסה לארץ. אנשי שבטי גד וראובן אולי תארו לעצמם שמשה לא יתלהב מהרעיון שלהם, אבל הם לא ציפו לתגובה כה קשה. הם ממהרים לתקן את הרושם הרע שיצרו דבריהם: "ויגשו אליו (מכאן אפשר להבין שדבריו גרמו להם להרתע אחורה, פיזית) ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו ואנחנו נחלק חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנום אל מקומם... לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו". בעצם, הם אומרים: לא הבנת אותנו. לא התכווננו

להתנתק מהעם ולהישאר כאן. אנחנו נילחם עם אחינו על כיבוש הארץ. כל מה שאנו מבקשים הוא רק שלאחר סיום כיבוש הארץ, יורשה לנו לחזור הנה ולהתיישב כאן, ממזרח לירדן. עכשיו תגובתו של משה מתונה יותר והוא נענה לבקשתם. בסיום דבריו הוא אומר להם: בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם והיוצא מפיכם תעשו". כלומר, אני מסכים שתשאירו כאן את המשפחות ואת הצאן שלכם ותבואו להתיישב כאן, בתנאי שקודם תעמדו בדיבורכם ותשתתפו עם כל העם בכיבוש ארץ כנען. בני גד ובני ראובן אכן מסכימים ומבטיחים שהם יעמדו בדיבורם.

מתוך חילופי הדברים לא לגמרי ברור אם מלכתחילה זאת היתה כוונתם המקורית של בני גד ובני ראובן ומשה, שלא הבין אותם כראוי, הטיף להם מוסר מיותר, או שבתחילה הם ביקשו להיפרד כבר עכשיו מהעם ורק דבריו הנוקבים של משה הם שהרתיעו אותם וגרמו להם לנסח מחדש את רצונם. מה שניתן להבחין בברור הוא שמשה מעביר אליהם מסר בנוגע ליחס שלהם אל ילדיהם לעומת היחס שלהם אל רכושם. בני גד ובני ראובן אומרים "גדרות צאן נבנה למקננו וערים לטפנו". הם מעמידים את הצאן לפני הילדים. בסדר העדיפויות האינטואיטיבי שלהם, הרכוש תופש מקום חשוב יותר מאשר המשפחה והילדים. כשמשה עונה להם ומתייחס לדבריהם, נראה כאילו הוא חוזר באותם מלים על דבריהם, אולם הוא נזהר לשנות את הסדר ואומר "ערים לטפכם וגדרות לצאנכם". קודם הטף ואחר-כך הצאן. משה רומז להם בכך: זה בסדר להיות עשירים, זה בסדר לדאוג לרכוש ואני אפילו מוכן ללכת לקראתכם לעזור לכם לשמור ולהגדיל את רכושכם ולאפשר לכם להתיישב בעבר הירדן המזרחי שלא על-פי התכנית המקורית, אבל אל תאבדו פרופורציות! עם כל הכבוד לרכוש ולעושר, זה לא יותר חשוב מהילדים. בני גד ובני ראובן חדי האוזן אכן קלטו את המסר ובדברי ההבטחה שלהם בסיום הדו-שיח הם אומרים: "טפנו נשינו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד ועבדיך יעברו חלוץ לפני ה' למלחמה כאשר אדוני דובר". – "טפנו ונשינו" ואחר-כך "מקננו וכל בהמתנו".

מעיון בספר יהושע, המתאר את כיבוש הארץ וחלוקת הנחלות, אנו לומדים שאכן שבטי גד וראובן היו "מנטשן" ועמדו בדיבורם. הם כנראה היו לא רק עשירים, אלא גם גיבורי חיל ולוחמים מיומנים ונועזים, כי הם נלחמו בראש המחנה ומילאו את התפקידים שדרשו רמת לחימה גבוהה. למעשה הם עשו אף יותר מאשר הבטיחו.

לא כל אדם יכול להעניק תרומה לאנושות כולה, אבל כל אדם יכול להיות איש משפחה טוב, לתת מעצמו למשפחה שלו, וזוהי הדרך הנכונה בה כל אדם יכול וצריך להנציח את עצמו - ע"י שיתחתן עם יהודיה, שהיא בת לאם יהודיה או שעברה גיור כהלכה, ויוליד בנים ובנות שישאו את שמו לדורות הבאים. זוהי הדרך היהודית לזכות ולהתחבר לנצח. לא ע"י קריאת השם לערים, אלא ע"י הקמת משפחה ושמירה על שלמותה. זוהי הסיבה שבפרשה שלנו כתוב שנדרים ושבועות העלולים להפריע לשלום הבית ניתנים להתרה בקלות. התורה רוצה למנוע מצבים של תקלות והפרעות בשמחה ובשלום בבית. התורה אומרת לנו שבן-אדם רציני, "א-פיינר מנטש", הוא קודם כל איש משפחה טוב.

הם לא חזרו לעריהם מיד לאחר הכיבוש אלא התעכבו בעבר הירדן המזרחי עד שהסתיימה חלוקת הארץ בין יתר השבטים, שבע שנים נוספות.

לקראת סוף הפרשה כתוב, שלאחר שהם הגיעו להסכמה ברורה על כל התנאים, "ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון" וכו'. איך הצטרפו אליהם חצי שבט המנשה? רבותינו מסבירים שהדאגה העיקרית של משה בקשר להיפרדותם של שני השבטים לא היתה היכולת הצבאית החסרה של עם ישראל, אלא השלמות החברתית והאחדות הלאומית של עם ישראל. משה חשש פן הריחוק הפיזי יגרום לריחוק רוחני ורגשי והוא ידע שאי השתתפותם של שני השבטים בכיבוש הארץ יחד עם אחיהם תגביר את הסכנה הזאת. מתוך אותה דאגה, משה דאג שאל שני השבטים יצטרף חצי משבט מנשה, שהיה שבט גדול. המציאות הזאת של שבט בישראל, שחציו נמצא בעבר הזה של הירדן וחציו בעבר השני תקטין את הסכנה של ניתוק השבטים השוכנים בעבר הירדן המזרחי מאחיהם היושבים בעבר הירדן המערבי.

קשה לומר עד כמה אכן הפנימו שניים וחצי השבטים את המסר של משה רבנו לגבי החשיבות של המשפחה והילדים, כי כשהתורה מספרת על הערים שהם בנו בעבר הירדן, כתוב שחלק מהשמות שהם נתנו לערים החדשות שהם בנו היו השמות הפרטיים שלהם: "ויאיר בן מנשה בן מנשה הלך וילכוד את חוותיהם ויקרא אתהן חוות יאיר. ונובח הלך וילכוד את קנת ואת בנותיה ויקרא לה נובח בשמו". זו הייתה הדרך שהם חשבו להנציח את עצמם, ע"י נתינת שמם לערים שלהם. הם טעו. אמנם זהו רעיון טוב ברמה הפרקטית, מכיוון שבדרך-כלל שמות ערים נשארות למשך שנים רבות, אולם למעשה, אם האדם שהעיר נקראת על שמו לא היה בעל שיעור הקומה הראוי, אם הוא לא היה "מנטש", אף אחד לא יזכור אותו ואף אחד לא ידע מיהו האדם שעל שמו קרויה העיר. במקרה כזה השם שנושאת העיר הוא חסר משמעות. הנצחיות, השם הטוב, הזכרון לטווח רחוק - כל אלה אינם תלויים בפעולה הטכנית שאדם קורא מקום מסוים על שמו, אלא בכל הדברים שהאדם עשה במשך חייו, באופן שבו הוא התנהג עם אנשים אחרים, במידה בה הוא תרם לקהילה שלו, לעם שלו, לאנושות כולה.

ה' רוצה שעם ישראל יפיץ את הרעיונות של היהדות בדרך טבעית, כעם בין העמים. ה' רוצה שעם ישראל יכיר את העליונות של רעיונות היהדות על דרך המחשבה של עמי כנען עובדי העבודה זרה. עם ישראל יוצא אל העולם הריאלי וצריך להוכיח שהתורה לא נועדה לעולם אוטופי אלא היא מתאימה לעולם הזה, עם כל הסיבוכים האנושיים והטבעיים שלו. יש לנו כינוי שהדביקו לנו המוסלמים: "עם הספר". הם אמנם התכוונו לכבד אותנו בכינוי הזה, אבל הוא לא נכון. איננו עם הספר, אנחנו עם החיים. התורה שלנו אינה רק ספר יפה המונח אחר כבוד על המדף או בתוך הארון. התורה שלנו היא הדרכה רלוונטית לחיים המעשיים בעולם הריאלי, הממשי. העולם הזה אינו גן עדן, הוא אינו מושלם. התורה מדריכה אותנו איך אפשר לעשות מהעולם הזה גן עדן. זהו כל התפקיד של ההלכה היהודית – להוליך את העולם הזה להיות העולם הבא, להביא את העולם המסובך הזה אל המצב של עולם פשוט ומושלם.

אחד המצבים המסובכים של החיים הוא מקרה של רוצח בשגגה. כידוע, דינו של רוצח במזיד הוא מוות. בפרשתנו מובא דינו של אדם שרצח אדם אחר בשגגה. הרוצח בשגגה צריך ללכת לעיר מקלט. שם בית הדין חוקר ובודק אם אכן הרצח היה בלי שום כוונת זדון. אם אכן זוהי המסקנה שלהם, הרוצח צריך להישאר באותה עיר והוא אינו רשאי לעזוב אותה עד מותו של הכהן הגדול ורק אז הוא חופשי לעזוב. שתי שאלות עולות מיד: אחת, אם זו אכן היתה תאונה, מדוע הוא צריך להיענש? שתיים, מה הקשר בין רוצח בשגגה לכהן גדול?

הרוצח בשגגה אמנם לא התכוון להזיק, ולכן הוא אינו מומת ע"י בית-דין, אולם הוא לא נזהר מספיק במקום שהוא היה צריך להיזהר יותר. אסור לנו לזלזל בערך חיי אדם. לא תמיד אנו עושים כל מה שצריך כדי שלא יקרו תאונות. אדם שלא נקט באמצעי הזהירות שהוא היה צריך לנקוט ובגלל זה נהרג מישהו, נושא באחריות למוות. הוא צריך להישאר תקופה מסוימת בעיר המקלט, שם הוא עובר חינוך מחדש על ערך חיי האדם. חכמינו אומרים שגם הכהן הגדול נושא באחריות מסוימת למחדל. הכהן הגדול מקרין מאישיותו ומשפיע על הרמה הרוחנית של כל העם. אם בתקופת כהונתו התרחש רצח בשגגה, זה מראה שהוא לא עשה את מלאכתו באופן שלם ולכן ישנה זיקה בין הכהן הגדול והרוצח בשגגה. מן הסתם, הרוצח בשגגה ציפה למותו של הכהן הגדול. מתוך כך הוא החל להתעניין במה שקורה לו ובמה

סעי

בפרשת השבוע, שהיא האחרונה בספר "במדבר", אנו עומדים בסוף המסע הארוך במדבר סיני ועל סף הכניסה לארץ ישראל. כרונולוגית, פרשתנו סוגרת את סיפור המאורעות המתוארים בחמשת חומשי התורה, מכיוון שכל ספר "דברים" הוא נאום פרידה של משה וסיכום של ארבעת החומשים הראשונים. פרשת "מסעי" נמצאת בתפר שבין המדבר לארץ ישראל. אלה הם שתי תקופות ושני מצבים שונים של חיי העם. משה יודע - והעם יודע זאת גם כן - שהוא עומד להיפרד מהם. משה לא מכניס את עם ישראל לארץ ישראל כי הוא מתאים לצורת החיים ה"מדברית" של ישראל: חיים ניסיים, על-טבעיים, עם ענני כבוד, מן ובאר מתגלגלת. עם הכניסה לארץ עם ישראל עובר לצורת חיים "ארץ-ישראלית", טבעית. מעתה הוא יצטרך לדאוג לפרנסתו ולהחזיק מעמד מול אויבים חזקים ואכזריים ומול אתגרים גדולים שהוא לא הכיר עד כה. ה' כביכול זו הצידה ומניח לעם ישראל ללמוד להתמודד ללא התערבותו הגלויה. משה, הרועה הנאמן, רוצה להיפרד מהעם בהרגשה שהוא הכין אותם כראוי לאתגרי העתיד. בפרשתנו הוא נותן להם את הצידה הרוחנית לדרך המצפה להם ומלמד אותם את העקרונות שבעזרתם הם יוכלו להתמודד עם אתגרי החיים הריאליים של ארץ ישראל.

"ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על-פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם:"
(במדבר לג, ב)

יש כאן מסר חשוב, שבני ישראל היו צריכים להבין כדי להצליח להסתדר בחיים האמיתיים של ארץ ישראל. בחיים יש עליות וירידות. לא הכל הולך חלק ורצוף ולפעמים יש נסיגות בדרך ההתקדמות. אבל זהו טבעו של העולם הזה, זוהי דרך ההתקדמות בו. זה לא ריאלי לצפות שכל החיים יהיו מהלך אחד רצוף קדימה. לפעמים נכשלים ונופלים וצריך לדעת לקום ולהמשיך להתקדם. זה נכון גם בהתקדמות במישור החומרי וגם במסעות הרוחניים של האדם. למדנו מחז"ל ש"שבע יפול צדיק וקם". צדיק אינו אדם שלא נופל. אין אדם שלא נופל. צדיק הוא אדם שיודע לקום ולהמשיך ללכת קדימה ואחרי שהוא נופל שוב, שוב לקום ולהמשיך, וכך שוב ושוב הרבה פעמים. רשע נופל רק פעם אחת, ולא קם יותר. הוא נשאר במצב נפול. העיקרון הזה נכון לגבי הפרט, בחיים האישיים של כל אחד מאתנו, והוא נכון לגבי מהלכים היסטוריים בהתפתחות של אומות. במיוחד זה בולט בהיסטוריה של עם ישראל. אם עוקבים אחרי ההיסטוריה שלנו, רואים שהיו הרבה עליות וירידות, שנמשכות עד היום. אפילו בהיסטוריה הקצרה של מדינת ישראל אפשר לזהות תקופות של גאות ושפל, אבל אנחנו מאמינים ויודעים שכל המהלכים מובילים בסופו של דבר לכיוון הגאולה השלמה, גם אותם מהלכים שהיום נראים לנו הפוכים מהכיוון הכללי. רבותינו אומרים שלעתיד לבוא י"ז בתמוז, תשעה באב ושאר ימי הצום יהפכו לימים טובים. עם ישראל יאמר "הלל" בתשעה באב! איך אפשר? ההסבר הוא שלעתיד לבוא כולם יוכלו לראות איך כל המאורעות הקשים בעצם קידמו את האומה אל הגאולה. בסוף המסע אפשר לראות מדוע היינו צריכים לעבור דווקא דרך כל התחנות שעברנו בהם, גם אלה שלא הבנו את תכליתם כשהיינו בעיצומו של המסע.

הסיפור של בנות צלפחד, המוזכר גם כן בפרשתנו, מלמד אותנו כלל חשוב נוסף, החיוני בהתמודדות עם החיים הריאליים. כזכור, בנות צלפחד, שלא היו להם אחים, זכו למעמד מיוחד בו הם ירשו נחלה בארץ ישראל כמו גברים. הבעיה היתה שאם הם ינשאו לגברים משבטים אחרים, בדור הבא הנחלות שלהם יגרעו מנחלת השבט שלהן ויעברו לנחלת שבט אחר, מה שעלול היה לגרום למריבות בין השבטים. לכן הורה להן משה להתחתן רק עם בחורים מבני השבט שלהן. האם זוהי דרישה מעשית? האם אפשר לדרוש מאדם לבחור את בן זוגו לחיים אך ורק מתוך קבוצת

שמתרחש בבית המקדש. נוצר איזושהו קשר רוחני בין אותו אדם, שבגלל רמתו הרוחנית הירודה הוא זלזל בחיי אדם, ובין בית המקדש. לקשר הזה היתה השפעה מבריא ומתקנת על נפשו של הרוצח.

ההבחנה ההלכתית בין מעמדו של הרוצח במזיד ובין זה של הרוצח בשגגה מלמדת אותנו עיקרון חשוב: הקב"ה מתחשב בנסיבות. לקב"ה חשובה לא רק התוצאה, כי אם גם הכוונה. המודעות לעיקרון הזה היא תנאי הכרחי לחיים במציאות מורכבת ומסובכת. הרבה פעמים אנחנו מתכוונים לטובה, רוצים לעשות משהו טוב, ולא מצליחים. חז"ל לימדונו שמי שרצה לעשות מצווה ולא הצליח בגלל הנסיבות, נחשב לו כאילו הוא עשה את המצווה. אם החלטתי לתת צדקה לעני שאפגוש בדרך, וכל הדרך לא נתקלתי באף עני, נחשב לי כאילו נתתי. כמוכן, ה' בוחן כליות ולב יודע בדיוק אם לבי היה שלם ברצון לנתינה או שבסתר לבי קיוויתי שלא אתקל בעני. בעולם מושלם אין בעיה כזאת כי אין מגבלות של יכולת ושל נסיבות, אולם בעולם הריאלי שלנו יש ויש ולכן התורה אומרת לנו שלא רק התוצאה חשובה, אלא גם הרצון והכוונה. לכן קיים הבדל בין יחס ההלכה לרוצח במזיד והיחס לרוצח בשגגה.

בפרשת "מסעי" אנו לומדים על המסע הארוך של בני ישראל. הם עשו 42 מסעות מאז שהם יצאו ממצרים ועד שהם הגיעו לארץ ישראל 40 שנה מאוחר יותר. משה מזכיר להם את המסע שלהם, עם תחנותיו הרבות, כדי לומר להם שלמעשה כל החיים הם מסע אחד ארוך. איננו יכולים להישאר במקום. אנחנו חייבים להיות בתנועה. אנחנו צריכים כל הזמן להשתפר. אנשים שלא רוצים להתקדם ולא אוהבים להתאמץ אינם אנשים מאושרים. אין להם תחושת סיפוק ומיצוי של החיים. כדי להיות מאושר, אדם צריך להרגיש שהוא מתקדם, שהוא במסע.

מסע עם ישראל במדבר לא היה מסע אחד רצוף. אחת לכמה זמן הם יצאו למסע, הלכו כברת דרך מסוימת ועצרו שם לחניה, עד ששוב יצאו לדרך למסע הבא. יתרה מכך, חלק מהמסעות היו בכיוון ההפוך לתנועה ממצרים לארץ כנען והם הרחיקו את בני ישראל מהיעד. מה היתה התועלת של המסעות הללו ומדוע ה' לא הוליד אותם במסע אחד רצוף?

של עידון כוחות הנפש. האידיאל היה הפוך - לחיות חיים פראיים וספונטניים, בלי שום עכבות ובלי שום הגבלה התנהגותית שמקורה בתבונה האנושית. (זה קצת מזכיר את האידיאולוגיה הנאצית. הם העריצו את האדם הטבעי והפראי, המסוגל להתנהג כמו חיה טורפת ולדרוס באכזריות כל מי שעומד בדרכו. הם האשימו אותנו, היהודים, שעם עקרונות המוסר היהודי שלנו אנחנו מפריעים לתכונות החייתיות של האדם לבוא לידי ביטוי. יש בטענה הזו משהו מן הצדק, כי היהדות תמיד האמינה שהאדם צריך להיות משהו טוב יותר מאשר חיה בג'ונגל).

על סף הכניסה לארץ כנען, עם ישראל צריך לדעת את העקרונות המנחים אותו ולהיזהר מהשפעה תרבותית של עמי כנען. הוא צריך לזכור שהוא כל הזמן נמצא בתנועה קדימה, שלפעמים ישנן נסיגות במהלך ההתקדמות ולא צריך להיבהל מהן, שהקב"ה מתחשב בנסיבות ויודע מהי הכוונה העומדת מאחורי ההתנהגות שלנו, ושנחנו צריכים תמיד לשאוף לחיים של קדושה, חיים יהודיים של אושר אמיתי.

אוכלוסיה מסוימת? בנות צלפחד מוכיחות לנו שהתשובה היא חיובית. התורה מספרת לנו שהן אף החמירו על עצמן ונישאו לבני-דודיהן, כדי שהנחלות אפילו לא יצאו מרשות המשפחה. התורה לא מתעלמת מהצרכים הנפשיים ומהדחפים הטבעיים של האדם. התורה מכירה את טבע האדם יותר מאשר האדם עצמו יוכל אי פעם לגלות, והיא לוקחת בחשבון את כל הצרכים והדחפים שלנו. אם התורה מצווה עלינו לבחור את בני-זוגנו רק מתוך קבוצת האוכלוסיה המכונה "עם ישראל", היא יודעת שאנחנו מסוגלים לעמוד בכך. אם התורה נותנת לנו כללי התנהגות המהווים מסגרת הלכתית לחיי המין שלנו, להרכב המזון שאנו הולכים ולעוד תחומים בחיים שלנו, היא יודעת שאנו מסוגלים לעמוד בכך.

פרויד קרא לזה "סובלימציה", ביטוי של הנטיות הטבעיות במסגרות לגיטימיות בלבד. אנחנו קוראים לזה שימוש בכל התכונות שלנו ובכל נטיות הגוף והנפש באופן נכון ומדויק למטרה שלשמה הם הוטבעו בנו. חיים על-פי ההלכה אינם חיים מצומצמים, מוגבלים ומכווצים, כפי שעלולים לחשוב. חיים על-פי ההלכה הם חיים עשירים, מגוונים, מלאים ומדויקים על פי הטבע האמיתי והשלם שלנו. אלה הם חיים המתאימים למה שאנו באמת, לא למה שנדמה לנו שהננו. זוהי הדרכה התנהגותית שרק הבורא שלנו, המכיר אותנו באופן מושלם, יכול להעניק לנו. אלה הם חיים של קדושה. להיות קדוש פירושו להביא לידי ביטוי את היתרון שיש לנו על-פני בעלי החיים האחרים. הם אינם מסוגלים לכך. אל תנסה לומר לסוס מיוחם שהסוסה שהוא רואה נשואה לסוס אחר. אין טעם לומר לכלב רעב שהאוכל המונח לידו אינו כשר. זה לא יעזור. הם אינם מסוגלים לשלוט על הדחפים הביולוגיים שלהם. בן-אדם יכול. לכן מצפים מאיתנו שנעשה את זה. להיות קדוש אין פירושו להפסיד את החיים, לעמוד מולם ולא לנצל אותם. להיפך. להיות קדוש פירושו לחיות את החיים כמו בן-אדם, להיות אדון על החיים שלך ולא מובל ונשלט על-ידם. להיות קדוש פירושו להיות מסוגל להשליט את הרצון החופשי שלך ואת התבונה שלך על הדחפים הביולוגיים הטבעיים.

העמים שחיו בארץ כנען עד הגעתם של בני ישראל לא ידעו את הדבר הזה. לא היתה להם שאיפה מוסרית לנהל חיים קדושים. התרבות הכנענית היתה שטופה בזימה, באלימות ובעבודת אלילים מגושמת ופראית. לא היה אצלם שום אידיאל

A decorative border featuring a repeating pattern of stylized flowers and vines in a light gray color, positioned at the bottom of the page.

עברית

גם ההפטרה, המלאה דברי תוכחות של ישעיה, מסתיימת בפסוקים המתייחסים למשפט בישראל: "ואשיבה שופטייך כבראשונה ויועציך כבתחילה. אחרי כן ייקרא לך עיר הצדק, קריה נאמנה. ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה". פרשת "דברים" נקראת תמיד בשבת שלפני תשעה באב. הלילה שבו בכה כל העם לאחר ששמע את דברי המרגלים היה ליל תשעה באב. הם בכו כי הם חשבו שארץ ישראל אבודה עבורם. ע"פ המדרש, אמר הקב"ה: "אתם בכיתם בכיה של חנים ואני אקבע לכם בכיה לדורות". עכשיו באמת אין לכם סיבה לבכות. בעתיד תהיה לצאצאיכם סיבה טובה לבכות ביום הזה. זה היום שנחרבו בו המקדש הראשון והשני.

בתפילת שמונה-עשרה ישנן כמה ברכות שבהם אנו מתפללים על הגאולה. אנו אומרים, "תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקיבוץ גלויותינו וקבצנו יחד מהרה מארבע כנפות הארץ לארצנו. ברוך אתה, ה', מקבץ נדחי עמו ישראל". זוהי התפילה לקיבוץ גלויות, שהתחילה להתגשם בדורנו. בהמשך, ישנה גם תפילה לבניינה מחדש של ירושלים, "ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ותשכון בתוכה כאשר דיברת, ובנה אותה בקרוב בימינו בניין עולם..." אבל בין התפילה לקיבוץ הגלויות לתפילה לבניין ירושלים אנו מתפללים על דבר נוסף: "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה והסר ממנו יגון ואנחה". על מנת שירושלים תיבנה ותכונן בניין עולם, כדי שאכן עם ישראל יוכל להתקיים במולדתו כעם עצמאי, ריבוני וחופשי, יש הכרח שהמשפט בישראל יהיה משפט ישראלי אמיתי, משפט צדק כפי שהתורה מצווה, שהשופטים יעמדו באמות המידה של מינוי השופטים ע"י משה: חכמים, אמיצים וישרים, יראי ה' ושונאי בצע. מערכת משפט יציבה וישרה היא סימן של חברה בריאה והיא גם גורם חשוב ביצירה ובקיום של חברה כזאת. כשאין שפיטה נכונה של המציאות, יש "יגון ואנחה", כמו שהיה באותו ליל תשעה באב של בכיית החנים במדבר.

לאחר שמשה מספר על התוצאות המרות של חטא המרגלים, הוא מוסיף משפט מוזר. הוא אומר, "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר: 'גם אתה לא תבוא שם'" (א, לז). האם ה' התאנף (כעס) על משה בגלל חטא המרגלים ולכן לא הכניס אותו לארץ? הרי אנו יודעים שהחטא בגללו לא נכנס משה לארץ הוא ההכאה בסלע. מה הקשר בין המקרים? משה מתכוון לומר שהחטא שהוא חטא עם הסלע דומה לחטא

ברים

בפרשת "דברים" אנו מתחילים לקרוא את נאומו האחרון של משה אל עם ישראל. משה דיבר שלושים ושבעה ימים, מראש חודש שבט ועד ז' באדר. כשסיים משה את דבריו הורה לו ה' לעלות אל הר נבו, שם הוא נטמן. כל חומש דברים הוא נאומו האחרון של משה. בפרשתנו מתאר משה איך עם ישראל עזב את הר סיני והתכוון להכנס לארץ ישראל תוך אחד-עשר יום בלבד. אבל העם ניגש אל משה וביקש ממנו לשלוח מרגלים שיתורו ויבדקו את הארץ לפני שהם נכנסים אליה ומשה נעתר לבקשתם. משה ממשיך ומזכיר את כל סיפור המרגלים, איך בני ישראל, בגלל שהאמינו לדברי החולשה של המרגלים, נדונו להתעכב במדבר ארבעים שנה עד מות כל אותו הדור. בין האזכור של עזיבת הר סיני ובין סיפור המרגלים מספר משה על הקושי הגדול שהיה לו בהנהגת העם ועל הצורך שלו במינוי שופטים ודיינים שיעזרו לו לשפוט את העם. משה גם מציין כאן את התכונות הנדרשות מאותם שופטים, שאסור להם לשאת פנים ולקחת שוחד ואת החשיבות וההקפדה הגדולה על משפט צדק שחייב להעשות בישראל. מדוע מכניס משה, בין סיפור הר סיני וסיפור המרגלים, את עניין השופטים?

**על משפט, כבוד,
הסכמה וסובלנות**

"ואצוה את

שופטיכם בעת ההיא

לאמור שמוע בין

אחיהם ושפטתם

צדק בין איש ובין

אחיו ובין גרו:

(דברים א, יז)

המרגלים. חטאו העיקרי של משה לא היה ההכאה בסלע, אלא העובדה שהוא פנה אל העם בחוסר כבוד. כזכור, הוא קרא אליהם "שמעו נא, המורים (מורדים), המן הסלע הזה נוציא לכם מים?". הוא כעס עליהם ונזף בהם באופן שהוא לא היה צריך לנהוג כלפיהם. הוא לא היה צריך לכנות אותם "מורדים". לכן, בגלל החטא הזה, נמנעה ממנו הכניסה לארץ. מה היה שורש חטאם של המרגלים? הם לא העריכו בכבוד הראוי את עם ישראל. הם ראו את עצמם כחגבים. הם אמרו "והיינו בעינינו כחגבים, וכן היינו בעיניהם (הכוונה לכנענים יושבי הארץ)". כמובן, אם אנחנו רואים את עצמנו כחגבים, מדוע שהגויים לא יראו אותנו ככאלה?

שופט טוב חייב להעריך נכונה את המציאות כדי להוציא משפט צדק. כל מנהיג של עם ישראל, בכל הזמנים, חייב להכיר ולדעת את גדולתם של ישראל. אי אפשר לנסות להנהיג את עם ישראל כאילו הם אומה רגילה. מי שמנסה להנהיג כך את עם ישראל, ניגש להנהיג עם מבלי לדעת את טבעו ואופיו של אותו עם. התוצאה המוכרחת של נסיון כזה היא - "גון ואנחה". לכן אנחנו מבקשים בתפילותינו "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה".

רבותינו אומרים שהמרגלים טעו בהערכתם את עם ישראל. הם תרו את הארץ ארבעים יום ובמשך הזמן הזה הם התוודעו אל העוצמה הפיזית של יושבי הארץ וגם אל העוצמה והלהט של העבודה הזרה ששלטה בקרב עמי כנען. לכן המרגלים חששו מאוד מכיבוש ארץ כנען. הם חששו לא רק מחוסר היכולת הצבאית המלחמתית של בני עמם, אלא גם ובעיקר מחוסר היכולת הרוחנית שלהם לעמוד בפיתויים הגדולים של העבודה הזרה של עמי כנען. הם לא העריכו נכונה את העוצמות הרוחניות של העם שלהם ולכן לא היה להם אמון שעם ישראל יכול לעמוד במבחן הפגישה עם התרבויות הכנעניות המקולקלות. התוצאה היתה שהם הוציאו דיבה על הארץ והפחידו את העם כדי להציל אותו מכשלון רוחני. הם היו צריכים לתת יותר אמון בעם ישראל, לכבד אותו יותר. לכן משה אומר, "גם בי התאנף ה' בגללכם". כמו שה' העניש את המרגלים בגלל חוסר האמון שלהם בעם ישראל, כך הוא העניש גם אותי על טעות דומה של הערכה נמוכה מדי שלכם. "בגללכם" אין הכוונה "באשמתכם", אלא "בקשר אליכם", "אודותיכם". גם אני חטאתי בכך שלא התייחסתי אליכם בכבוד ובהערכה הראויים לכם.

עוד רמז לכבודם של ישראל אנו מוצאים בפסוק אחר מהפרשה, שגם לו יש קשר לתשעה באב. כתוב בפרשה, "אתם תירשו את הארץ הזאת". המילה "זאת" מופיעה במקום נוסף בתורה, בציווי על אהרון להיכנס לקודש הקודשים ביום הכיפורים. כתוב שם, "בזאת יבוא אהרון אל הקודש". בתשעה באב אנו קוראים על ארזי הלבנון, עשרת הרבנים שעונו ונהרגו ע"י אדריאנוס לאחר כשלון מרד בר-כוכבא. אלה הם עשרת הרוגי מלכות שאנו מזכירים גם במזמורים של תפילת יום-כיפור. המדרש מספר שאדריאנוס ניגש אל חכמי ישראל ושאל אותם: "האם זה נכון שהאחים חטפו את יוסף ומכרו אותו?" החכמים ענו שכן. שאל אדריאנוס: "נכון שהעונש על עבירה כזאת הוא מוות?" החכמים ענו שכן. "ואיזה עונש קיבלו האחים על מה שעשו?". החכמים ענו שהם לא נענשו. "אם כן", אמר אדריאנוס, "אתם תענשו על מעשיהם". רבי ישמעאל פנה בתפילה לשמים ואז הוא שמע בת קול האומרת, "בזאת נלכדתם". אתם לכודים, כי אתם בעצם לא השתחררתם לגמרי מאותו חטא של האחים כלפי יוסף. עדיין בני ישראל אינם יודעים לכבד זה את זה כראוי. אהרון הכהן, וכל כוהן גדול שבא אחריו נכנס אל קודש הקודשים ביום הכיפורים "בזאת", בכבודם של ישראל, עם תודעת ערכם של עם ישראל. רק ברמה רוחנית כזו, רק במצב נפשי כזה, הוא רשאי להכנס אל הקודש. ה' אוהב את עם ישראל וה' מכבד את עם ישראל. ולכן ה' רוצה שבני ישראל יכבדו זה את זה. אנחנו נהיה ראויים לרשת את הארץ רק אם נתייחס זה לזה בכבוד. ירושלים חרבה בגלל שנאת חנם והיא תיבנה בזכות אהבת חנם, בזכות משפט צדק ובזכות יחסים של כבוד הדדי בעם ישראל.

צריך להבחין בין שני מושגים שהרבה פעמים נוטים לטשטש את ההבדל ביניהם והם - סובלנות והסכמה. סובלנות פירושה שאני מניח לזולתי להשתמש בבחירה החופשית שלו, מבלי שאשבח או אבקר את התנהגותו. הסכמה פירושה שאני מביע אישור על האופן בו הוא השתמש בחופש הבחירה שלו ואני משבח אותו על התנהגותו. אני יכול להיות סבלני כלפי מישהו גם אם אני מסכים אתו. מצד שני, אם אני סובלני כלפי מישהו, אין זאת אומרת בהכרח שאני מסכים עם התנהגותו. למשל, אנו מתייחסים בסובלנות כלפי אנשים הומוסקסואלים למרות שבשום אופן איננו מאשרים את התנהגותם.

התורה וכל אחד פרש אותה בצורה שתתאים לאופן בו הוא רצה להתנהג. משה לא הסכים ולא קיבל את ההתנהגות שלהם, אך הוא יכל להבין את הטעות שלהם ולנסות לעזור להם ולעודד אותם ליישר את דרכם. בימי ישעיה המציאות היתה שונה. האנשים לא השלו את עצמם שהם עושים את הדבר הנכון. הם ידעו שהם חוטאים והם בכל זאת רצו לחיות כך. התפקיד של ישעיה היה לדבר על ליבם ולשכנע אותם שהם לא חייבים להמשיך כך, שהם יכולים לתקן את חייהם. הוא היה צריך להיות סובלני כלפיהם ולהעמיד מולם את הדרישות המוסריות של התורה. למרות שהם לא הסכימו לקבל אותם, בכל זאת הם היו חייבים לדעת שהכללים של התורה נמצאים ותקפים. השלב השלישי היה בזמן החורבן, בתקופתו של ירמיה. העם התנהג לא בסדר, בניגוד לדרך התורה, והם ניסו לומר שהם מתנהגים בסדר. הם ביקשו את אישורו והסכמתו של ירמיה ושל התורה לדרכים הרעים שלהם. הם לא ביקשו סובלנות, הם ביקשו הסכמה. הם רצו שיגידו להם שהם בסדר. ירמיה לא הסכים לכך, הוא הביע את מחאתו ולכן הוא נרדף. אל לנו לעולם להסכים עם דברים שהם לא בסדר, למרות שאנו צריכים תמיד להתייחס בסובלנות לאותם אנשים שמתנהגים לא בסדר, מפני שרק בדרך זו, ע"י סובלנות ואי-הסכמה, נוכל לעזור להם ולהראות להם את דרך התיקון.

תרבות שאין לה בסיס של קודש יכולה לסבול הכל ולהסכים עם הכל. במקום שאין ערכי מוסר שמקורם הוא על-אנושי אפשר להתיר את הכל. התרבות היהודית אינה כזאת. אנחנו קיבלנו בהר סיני מערכת של ערכים נצחיים, שהם עמידים בפני שינויי הזמנים ולכן אנחנו יכולים לומר - וחייבים לומר - על דברים מסוימים שהם אסורים. בעולם הפוסט-מודרני שלנו התמוטטו כל המושגים של מותר ואסור, של טוב ורע, אמת ושקר. עם ישראל לא נבהל מכל זה. אנחנו, שקיבלנו תורה מסיני, יודעים לומר על הטוב שהוא טוב ועל הרע שהוא רע. אנחנו יכולים להיות סובלניים כלפי תופעות מסוימות גם אם אנו לא מסכימים איתם. המילה "סובלנות" קשורה למילה "סבלנות". מי שאין לו סבלנות אינו יכול להיות סבלן. לנו יש סובלנות כלפי תופעות שליליות כי אנו מאמינים שבסופו של דבר הן יתוקנו ויש לנו סבלנות.

בפרשתנו אנו מקבלים שעור בהבחנה בין הסכמה וסובלנות. אנו מוצאים בפרשה את המילה "איכה". הפרוש המילולי של הוא כמו "היכן", אך יש בה גם מטען רגשי של צער גדול. משה שואל, "איכה אשא לבדי טרכחם ומשאכם?" עם ישראל במדבר הירבה להתלונן ולהטריח את משה בטענות שונות. משה סבל את הטורח של העם ארבעים שנה בגבורה ובאהבה, בעצבים של ברזל, אולם היו לו רגעים מעטים שבהם הוא ביטא את הקושי שלו. המשפט הזה נאמר באחד מאותן רגעים, כשמשה ביקש מה' למנות חבר של שבעים זקנים שיעזרו לו לשפוט את העם. המילה "איכה" מופיעה גם בדברי הנביא ישעיה כשהוא אומר בכאב, "איכה היתה לזונה קריה נאמנה", בהתייחסו לירושלים. אותה מילה גם פותחת את מגילת "איכה", שנכתבה ע"י ירמיה ושאלו קוראים בתשעה באב. הנביא מקונן, "איכה ישבה בדד העיר רבתי עם".

בשלושת המקומות הללו, עומד מנהיג של עם ישראל מול מצב של רפיון באומה. במצב כזה עומדות בפניו שלוש אפשרויות: הוא יכול להסכים עם המציאות, להיות סובלני כלפיה או למחות כנגדה. משה יודע שלבני ישראל יש כוונה טובה, אבל היצרים האנוכיים שלהם מפריעים לכושר השיפוט האובייקטיבי שלהם. הם חשבו שהם עומדים בדרישות התורה. הם לא ראו את ההבדל בין מה שהתורה אומרת שצריך לעשות ובין מה שבהם עשו בפועל. הם היו מבולבלים. לכן משה היה צריך לנהוג עימם בסובלנות. הם התכוונו לעשות טוב, רק היתה להם בעיה בהבנת

חלקו אם הוא אינו נכנס לארץ ישראל. הוא רצה להכנס לארץ ישראל כדי לדעת שהוא מילא את תפקידו ואת חלקו האישי בהשלמת העולם.

משה נענה בשלילה. זכויותיו הרבות אינן עומדות לו כדי לאפשר לו להיכנס לארץ. תפקידו ההיסטורי היה להנהיג את בני ישראל במדבר ותפקיד זה הסתיים. משה השלים את חלקו כשהוא הביא את עם ישראל אל סף הארץ המובטחת ולכן הוא אינו מורשה להכנס לארץ. "ויאמר ה' אלי: 'רב לך. אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה'". חז"ל אומרים שמשה התפלל 515 תפילות, הגימטריה של המילה "ואתחנן". המלים "רב לך" יכולות להתייחס לתפילות הרבות של משה. כלומר, ה' מודיע למשה שאין טעם להוסיף ולבקש על כך, כי זה לא יעזור. רש"י חושף רובד נוסף בדברי ה' אל משה: "רב לך" - הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך". רש"י אומר שה' מנחם את משה ומבטיח לו שמצפה לו חלק רב וגדול יותר בעולם הבא. ישנם פרשנים אחרים, המקשרים בין ה"רב לך" הזה לדבריו של משה עצמו אל 250 ראשי המשפחות מבני לוי שהשתתפו במרד של קורח. אותם אנשים לא היו מחרחרי ריב ואוהבי מחלוקת כמו קורח ודתן ואבירם. הם הצטרפו למרד רק בגלל שהם באמת רצו לקבל תפקיד גדול יותר בעבודת הקודש. הם טענו, כמובן, כי חלוקת התפקידים בקרב שבט לוי נקבעה באופן מדויק ומפורט ע"י ה' וכל אחד קיבל את התפקיד שהתאים לו באופן מושלם, אולם הם הרגישו מקופחים וחשבו שהם יכולים לקחת על עצמם משימות רוחניות גדולות יותר. אותם 250 בני לוי לא חיפשו את טובת עצמם. הם רצו שהתפקיד שלהם בשותפות עם ה' בהשלמת העולם יהיה גדול יותר. משה הכיר בכוונה הטובה שלהם וניסה להסביר להם את טעותם. בנסותו להציל אותם מגורלו של קורח ולשכנע אותם לפרוש מהמרד ולחזור לתפקידם המקורי, משה פונה אליהם ואומר בין השאר, "רב לכם, בני לוי". כלומר, קיבלתם תפקיד די גדול. אל תבקשו יותר מדי. על-פי אותם פרשנים, משה לא היה צריך לענות להם כך. הוא היה צריך להתייחס באמפטיה גדולה יותר לרצון שלהם להתעלות רוחנית ולכן ה', בסירובו לבקשתו של משה להיכנס לארץ כדי למלא תפקיד גדול יותר בהשלמת העולם, משתמש באותם מלים, "רב לך".

עשרת הדברות, הכתובות בתורה פעמיים - בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן - מבטאות שני צדדים של הקיום האנושי בכלל ושל חיי היהודי בפרט. הרב סולוביצ'יק אומר

אתחנן

משה רבנו עומד על סף ארץ ישראל. אחרי שהוא הנהיג את בני ישראל ביציאת מצרים ובמסע בן 40 השנים במדבר, עכשיו, כשהוא בן מאה ועשרים, הוא עומד ליד הירדן, משקיף ורואה את כל ארץ ישראל ומתחנן לעבור את הנהר ולזכות לדרך על אדמת ארץ ישראל. הוא אפילו ויתר על תפקיד ההנהגה והיה מוכן להכנס כאחד מפשוטי העם, אך הוא נענה בשלילה. מדוע משה כל כך רצה להכנס לארץ? אחרי הכל, משה זכה לחוויות האנושיות העצומות ביותר, מה ששום בן-אנוש מלבדו לא זכה להן, הוא היה גדול הנביאים, הוא שהה בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה ללא שום צורך באכילה ובשינה וקיבל תורה מה' בכבודו ובעצמו. מדוע היתה חסרה לו הכניסה לארץ? משה ידע שהמטרה העיקרית בחיים אינה לצבור חוויות - שיא ואפילו לא להגיע להישגים רוחניים כאלו או אחרים. הוא ידע שהמטרה העיקרית בחיי האדם היא לבצע את המשימה שה' הטיל עלינו: להיות שותפים שלו להשלים את העולם. ה', כשבחר בעם ישראל מכל העמים, "מינה" אותו לשותף שלו בהבאת העולם למצבו השלם. זהו התפקיד של עם ישראל בכלל וזהו גם התפקיד של כל אחד ואחד מאתנו, להשלים את חלקו האישי בפרוייקט הזה. משה רבנו ידע שיהודי אינו יכול להשלים את

מה יהודי עושה בעולם

"שמע ישראל ה'
אלוהינו ה' אחד":
(במדבר ו, ד)

שסיפור הבריאה בספר "בראשית" משקף את המימד הכפול של החיים האנושיים: האדם הכובש והאדם הבודד. מצד אחד, האדם הוא נזר הבריאה. ה' יצר אותו עם היכולת לתפוס מעמד עליון מעל שאר היצורים בעולם ולהשתמש בהם למימוש תכליתו. המימד השני של חיי האדם הוא היותו בודד. הישגיו אינם מספקים אותו מכיוון שהוא נמצא במצב של בדידות קיומית והוא זקוק לבעל ברית, להתקשרות אישית שתגאל אותו מבדידותו. אפשר לראות התאמה בין שני החלקים של עשרת הדברות ובין שני צדדי הקיום האנושי שציין הרב סולובצ'יק. חמשת המצוות הראשונות של עשרת הדברות הן מצוות שבין אדם למקום וחמשת האחרונות הן מצוות שבין אדם לחברו. הראשונות מתייחסות ל"אדם הכובש". זהו האדם החזק, שקיבל מאת ה' את היכולת המנטלית לפתח טכנולוגיה ולהשיג עמדה של כבוד מול איתני הטבע. האדם היוצר והכובש צריך לקיים את המצוות שבין אדם למקום – איסור עבודה זרה, איסור הזכרת שם ה' לשוא, שמירת שבת וכו' – כדי לשמור על צורתו העליונה מעל הבריות האחרות. חמשת המצוות האחרונות מתייחסות ל"אדם הבודד". אלה הן המצוות שבין אדם לחברו – לא תגנוב, לא תרצח, לא תנאף וכו'. כאן בא לידי ביטוי הצד השני של הקיום האנושי. זהו האדם הזקוק לחברה, המבקש להתגבר על הבדידות הקיומית שלו ולכן חייב לדעת לנהל יחסים בין-אישיים מתוקנים.

בפרשתנו אנו גם מוצאים את פסוקי "קריאת שמע". "שמע ישראל" היא התפילה החשובה ביותר ביהדות. אנו אומרים אותה פעמיים ביום ואנו אומרים לומר אותה גם ברגעים האחרונים של חיינו, לפני שאנחנו מחזירים את נשמתנו לבעליה. המשפטים שאנו אומרים ב"שמע ישראל" אינם מכוונים אל ה', אלא אל עצמנו. אנו אומרים: "שמע ישראל, ה' אלוקינו, ה' אחד". אנו מקבלים על עצמנו עול מלכות שמים. כלומר, אנו מזכירים לעצמנו ומכריזים בקול שה' הוא אדון העולם ומקבלים על עצמנו את מלכותו. אנו מכריזים שהעולם הוא אחד מאוחד. יש אדון אחד לעולם ולכן כל מה שיש בעולם מתאים ומשתלב זה עם זה. כולנו חלקים ממצויאות אחת גדולה. יש אנשים שחושבים שכל האנושות אינה אלא אוסף של חלקיקים נפרדים, המצליחים איכשהו להסתדר ולחיות יחד. אנחנו לא חושבים כך. אנו יודעים ומודיעים שאנחנו חלק מהיקום ושכולנו שייכים לאותה נקודה, למקור

החיים של היקום – לה'. אנו חלק ממערכת גדולה אחת ולכן כל אחד מאתנו הוא חיוני כי מבלעדיו היקום היה חסר. המשמעות של דברינו היא שלכל אחד מאתנו ישנה משימה מיוחדת ותפקיד מיוחד בעולם ושאלו חייבים להכריז, דרך קריאת שמע ודרך כל אורח חיינו, שיש ה' בעולם ושהוא צרף אותנו אליו להיות שותפים בתהליך השלמת העולם.

הרעיון הזה מבוטא אפילו באופן שהפסוק כתוב בתורה. האות האחרונה של המילה "שמע", "ע", כתובה גדולה יותר בספר התורה, והאות "ד" של המילה "אחד" גם היא כתובה גדולה יותר. שתי האותיות הללו יוצרות יחד את המילה "עד". אנחנו קרואים לשמש עדים למלכותו של ה' בעולם. ה' נעלם בעולם. מי שרוצה, יכול להתכחש לקיומו. זה קשה, אבל אפשרי. התפקיד של עם ישראל הוא להעיד בפני כל האנושות שיש ה' בעולם, שהוא מנהיג את העולם ושאיפת לו מה קורה בעולם. לא תמיד אומות העולם הכירו לנו טובה על השרות הזה שאנו עושים עבורם. להפך, הם שנאו אותנו ורדפו אותנו בגלל זה, כי לא נוח להם לזכור את העובדה שיש אדון לעולם ושהאדון הזה הוא טוב ושהוא דורש גם מבני האדם להיות טובים ולכן הוא מציב בפניהם סטנדרטים של התנהגות מוסרית. הם מעדיפים לשכוח את ה', לחשוב שהעולם הוא הפקר ושהם יכולים לחיות ללא הגבלות מוסריות. הרבה סבלנו בגלל העובדה שאנו מרגיזים אותם כי אנחנו מזכירים להם את ה'. אנו מזכירים להם את ה' לא רק בכך שאנו אומרים קריאת שמע. אנו מזכירים להם את ה' בעצם קיומנו כיהודים. היטלר הרג לא רק את מי שאמר קריאת שמע. הוא הרג את כל מי שהיה יהודי, גם אם היהודי הזה נראה והתנהג כמו גוי. יהודי, בעצם קיומו, מכריז שיש ה' בעולם, הוא צריך להכריז על כך בקול רם ובגאון. הוא צריך להכריז על כך בדיבורו, במראהו ובכל אורח חייו. יש לנו תפקיד לא קל, אולם זהו תפקידנו. כולם מחפשים את האושר ומשקיעים הרבה כדי להיות מאושרים. אנשים חושבים שחיים קלים ו/או נוחים הם שיעניקו לנו את האושר הנכסף. המציאות מוכיחה שזה לא בהכרח נכון. כולנו מכירים אנשים שיש להם חיים נוחים, קלים ואומללים. המשפט שפסיכיאטרים שומעים הכי הרבה הוא: "אני לא יודע בשביל מה אני חי." שמחת החיים, האושר הגדול והעמוק נובע מהתחושה הפנימית של האדם שהוא מבצע את תפקידו בעולם. אדם שחש שהוא ממלא בחייו את היעוד שלשמו הוא נוצר,

מיד לאחר הפסוק של "שמע ישראל", התורה אומרת "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". ה' אוהב כל יהודי, ולכל יהודי ישנה היכולת לאהוב את ה', לחוש את מציאותו ולחיות חיים פנימיים שלמים ויציבים, בעלי יכולת התמודדות עם תחושות של דכאון ובדידות. "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצווך היום על לבבך" - אנו יכולים לחיות בלב שלם, להיות בעלי אישיות חזקה, לשאת את התפקיד הגדול של שותפיו של ה'. "ושיננתם לבניך ודיברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". זה אומר לנו שלכולנו ישנה היכולת להתחבר למשפחותינו ולילדינו וליצור רצף של המשכיות בין הדורות. "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך". יש לנו ערך עצמי וכבוד עצמי, שהתפילין הן ביטוי חיצוני להם. "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". - כל אחד מאתנו יכול להיות בעל השפעה חיובית על הסביבה שלו ועל העולם כולו. קריאת שמע אומרת שה' הוא אחד ולכן העולם הוא מאוחד ולכן האנושות יכולה להגיע, והיא לבסוף תגיע, למצב של אחדות ואחוה. כאשר "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", אז "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

אוהב את החיים ושמח בהם. אדם כזה הוא אדם מאושר. כמובן, לכל אחד ישנו התפקיד האישי שלו, להיות בן זוג נאמן, להיות הורה מסור, להיות עובד טוב וכו', אולם לכולנו ישנו תפקיד משותף אחד גדול - להודיע את מציאות ה' בעולם. חסד גדול עשה איתנו ה' כשגילה לנו מהו תפקידנו. הרגע של אמירת "שמע ישראל" הוא רגע של אושר גדול. ברגע זה אני מממש את עצמי, אני עושה את הפעולה שלשמה נוצרתי. הרגע הזה צריך להקרין על כל היום שלי, מסביב לשעון. אם אני רוצה להיות מאושר, אני צריך לחיות כיהודי. בכל רגע, בכל פעולה בה אני מביא לידי ביטוי את היהודיות שלי, אני כביכול קורא "שמע ישראל", אני מעיד, מזכיר ומכריז דרך ההתנהגות שלי שיש ה' בעולם. באותו רגע אני מאושר כי אני מלא תחושת סיפוק של מימוש עצמי. אני ממלא את חלקי בתהליך הפיכת העולם הזה לעולם מושלם. אני שותף של ה' וברגע זה אני עושה בדיוק את מה שהוא רוצה שאני אעשה. אין אושר גדול מזה. כל אחד מאתנו יכול לחוש את הטעם הנפלא של הרמוניה פנימית ושל שלמות פנימית, את התחושה שה' מרוצה ממני, שאני טוב. גם אם אני נכשל, אני יכול לחוש את קרבת ה' ואת אהבתו, כל עוד אני באמת רוצה ומנסה. כל מה שה' רוצה ממני הוא שבאמת ובתמים ארצה להיות איתו, להיות שותף שלו. אחת הסיבות שהרבה יהודים ינם נוהגים להתפלל באופן סדיר היא שהם אינם מאמינים שיכול להיות להם קשר אישי עם ה'. התוצאה היא שחסרה להם תחושת ההרמוניה והשלמות הפנימית והם הולכים לחפש אותה בסמים, אלכוהול וכדומה. האמת היא שה' רוצה בקשר אישי איתנו. כל מה שאנו צריכים לעשות בשביל למלא את חיינו הפנימיים בתוכן אמיתי ועשיר הוא להיענות לפניה שלו בחיוב.

מעניין גם לראות שאחרי שהוצאנו את האותיות הבולטות "ע" ו"ד", שני האותיות הנותרות במילה "שמע" יוצרות את המילה "שם" ושתי האותיות הנותרות במילה "אחד" יוצרות את המילה "אח". ביחד הם מצטרפות לומר, "שם אח". יש שם אח. האדם שלידיך הוא אחיך. אינך לבד בעולם. כמו שההכרזה "שמע ישראל" יוצרת אצלנו תחושה של אחדות פנימית ושלום פנימי, כך היא צריכה לעורר את תחושת האחדות והאחוה בין כל עם ישראל ואחר-כך בין כל האנושות, הכל מתוך הקישור והנאמנות ליהדות ולה'.

את ה', להצליח להיות תמיד במצב של יראת ה'.

בפרשת עקב ממשיך משה וסוקר את דרכו של עם ישראל בארבעים השנים האחרונות, עד שהוא הגיע לשערי ארץ ישראל. עם ישראל עומד להיכנס לארץ המובטחת ולרשת את עמי כנען החיים שם. מה אשמים עמי כנען? מדוע הם צריכים לסבול מכם שעם ישראל רוצה לשבת בארצו? משה מגלה לבני ישראל שעמי כנען איבדו את זכותם לשבת בארץ כנען בגלל שלא היתה להם יראת שמים. הם היו עובדי אלילים. בסולם הערכים שלהם, הצלחה חומרית עמדה מעל היראה מה'. כאשר אדם מעמיד בסולם החשיבות שלו או בסולם הערכים שלו איזשהו גורם מעל התורה, העמדה המנטלית שלו היא של עבודת אלילים. יש לו כמה אלילים, ואחד מהם הוא ה'. שאר האלים יכולים להיות - כסף, מעמד חברתי, הנאות הגוף, כבוד אישי ועוד. הוא אולי אוהב (גם) את ה', אבל הוא לא ירא אותו.

אדם הירא את ה' יכול להנות הנאות רוחניות וגם הנאות חומריות, הכל על פי הדרכת התורה. התורה נותנת מקום לכולם, כל עוד הם כפופים לציווי ה' ותופסים את המקום הנכון והמוסרי שהתורה נותנת להם. כשבני ישראל עומדים לסלק מארץ כנען את יושביה ולשבת שם במקומם, הם חייבים לדעת מהו הבסיס המוסרי שלהם. לכן משה מזהיר אותם ואומר להם: "ואמרת בלבבך 'כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה'. וזכרת את ה' אלוהיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל". עם ישראל יגבור על עמי כנען לא סתם בגלל שהצבא שלו יותר חזק משלהם, אלא בזכות יראת ה' שלו. במלים אחרות, כל הכוח הצבאי שלנו מקורו בכוח המוסרי שלנו, או כמו שניסח זאת אחד ממנהיגי מדינת ישראל - "אנחנו כאן לא בזכות הכוח אלא בכוח הזכות".

משה אומר לבני ישראל, "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, כי ברשעת הגויים האלה ה' אלוהים מורישים מפניך". לפעמים אנו זוכים לדברים טובים, לא בגלל עצמנו אלא בגלל אחרים. אנו לא יודעים למה בדיוק ה' עושה מה שהוא עושה. לפעמים מתרחשים דברים, שקשה לנו להבין מדוע הם התרחשו. אנו לא יכולים תמיד לדעת את כל הסיבות שבגללם ה' עשה שמהו יקרה. ישנם הרבה דברים בעולם שאיננו מבינים.

דווקא כאשר אדם מצליח, הוא צריך להיזהר לא ליפול לגאווה ולא לייחס את הצלחה רק לעצמו. כמובן, ה' עוזר למי שעוזר לעצמו ומי שמתאמץ יכול להצליח ולעשות

קב

בהצלחה!

"ועתה, ישראל, מה ה' אלוהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלוהיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך:"
(דברים י"ב)

כולנו רוצים להצליח בחיים ואנו מוכנים להתאמץ ולהשקיע הרבה לשם כך. יש אנשים המודים שהם יהיו מוכנים לעשות הכל כדי להצליח בתפקיד שהם ממלאים במסגרת העבודה שלהם או כדי לקדם את הקריירה שלהם. האם זוהי הגישה הנכונה? האם אנו צריכים להיות מוכנים לעשות הכל, כולל מעשים בלתי-מוסריים כדי להצליח בקריירה שלנו? האם אפשר להתייחס להצלחה שהושגה בדרך לא מוסרית כהצלחה בחיים?

על הפסוק שבכותרת שואלים רבותינו מדוע מוזכרת קודם היראה ורק אח"כ האהבה. התשובה שהם נותנים היא שיראת ה' היא הבסיס לאהבת ה'. אהבת ה' יכולה להתקיים רק על גבי היראה ממנו. היחס הבסיסי והראשוני שלנו כלפי ה' הוא יחס של יראה. לירא מה' פירושו שאנו לא נעשה משהו שאנו יודעים שהוא לא מרשה לנו לעשות, גם אם נדמה לנו שנרוויח משהו מאותו מעשה, מכיוון שאנו מעריצים את ה' ומכבדים את דבריו. להיות יהודי ירא שמים אינו אומר רק לקיים את הטקסים הדתיים, אלא גם ובעיקר לזכור שיש ה' בעולם ולהתנהג בצורה מוסרית בכל דבר שעושים. החיים מציעים לנו פיתויים רבים לעבור על דרישות המצפון שלנו. הם מציבים בפנינו אשליה כאילו אם רק "נשכח" את ה' מדי פעם ונתנהג כאילו הוא אינו רואה אותנו, אז נשיג כל מיני הישגים והצלחות. זוהי אשליה מטעה. הצלחה האמיתית היא להצליח לא לשכוח

חיל, אבל אסור לשכוח מיהו הנותן לנו כוח לעשות חיל. ישנה הצלחה מוחשית, זו הנמדדת בכלים הזמניים של העולם הזה - עושר, כבוד וכדומה. ישנו מושג נוסף של הצלחה - באיזו מידה הצלחת לעשות את כל מה שעשית ולהשיג את כל מה שעשית תוך עמידה בדרישות המוסריות של התורה. ההצלחה הזו היא קשה יותר להשגה. היא אינה נוצצת ואינה מפורסמת. רק ה' ואתה יכולים לדעת עליה. אינך יכול לנופף בה בראש חוצות או להשתמש בה כדי להרוויח רווחים חומריים נוספים. אבל היא הנותנת לך את התואר של איש ירא ה', אדם שמצליח לזכור שיש ה' בעולם, גם כאשר הפיתוי לשכוח את זה הוא גדול. כאשר ההצלחה הרוחנית עומדת מול הצלחה חומרית, איזו הצלחה עדיפה?

בפרשתנו אומר משה לעם ישראל: "ויענך (ה') וירעיבך ויאכילך את המן...למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם". צמיחה רוחנית דורשת לפעמים ויתור על הנאות חומריות. לפעמים ה' רוצה שנגדל ונכיר את עצמנו טוב יותר ונלמד שאנו יכולים להסתדר גם בלי דברים חומריים שנדמה לנו שהם העיקר בחיים. ה' רוצה שנלמד שמה שמחיה אותנו הם דברים רוחניים, לא חומריים. דווקא כשקשה לנו פיזית, אנו מגלים על עצמנו הרבה דברים שלא ידענו קודם. הפסוק הזה אומר לנו אף יותר מזה. הוא מגלה לנו את המפתח להתמודד עם קשיים ומצוקות. הלחם הוא ללא ספק חיוני לחיים, אבל אנחנו יכולים לחיות בלי מזון אפילו כמה ימים. לעומת זאת, בלי נשימה אי אפשר לחיות אפילו כמה שניות. הנשימה היא צריכה של אוויר, אנו שואפים ונושפים רוח. איננו יכולים בלי מזון רוחני - תקווה, אמונה, אהבה, חום. באכילה אנו רק לוקחים מהעולם החיצון לתוכנו. בנשימה אנו גם מכניסים לתוכנו וגם מוציאים מתוכנו החוצה. חיים שבהם אנו "מצליחים" לקחת לעצמנו כמה שיותר ולתת מעצמנו כמה שפחות משולים לחיים של אכילה בלי נשימה. אלה אינם חיים. חיים שלמים, חיים של יראת שמים, הם חיים שיש בהם גם נשימה ולא רק אכילה, נתינה ולא רק לקיחה. הדרך להתגבר על הקשיים האישיים שלך, לעמוד איתן מול המצוקות שלך, היא להעניק לאחרים. מצב בו אתה רק מקבל מאחרים הוא הרסני עבורך. הנסיון מראה שבכל מיני מצבים, אפילו במחנות הריכוז, אלה ששרדו הם אלה שלא איבדו את האנושיות שלהם והמשיכו לתת מעצמם לאחרים גם במצבים הקשים ביותר. אפשר ללמוד מזה גם לגבי מצבי חיים רגילים. גם אם זה לא נראה כך ממבט ראשון, האדם השורד והמצליח אינו זה היודע רק לקחת לעצמו, אלא זה היודע גם לתת מעצמו.

אכן, הצלחה חומרית היא מבחן מוסרי קשה. לפעמים, הברכה הכי גדולה היא שאין לך יותר מדי עושר. עושר עלול להשחית. בספר משלי כתוב שגם העוני וגם העושר הם מבחנים קשים. אדם עני עלול לגנוב או לעשות דברים לא ישרים אחרים כדי להתפרנס. העושר עלול לטשטש את שיקול הדעת הפשוט ולגרום להתנהגות בלתי אחראית. יש הרבה דוגמאות של אנשים שחיהם נהרסו כתוצאה מאי היכולת שלהם להתמודד עם העושר.

בני ישראל כינו את המן "הלחם הקלוקל". מדוע, והרי כל אדם יכל לטעום במן כל טעם שהוא רצה? משום שהוא תמיד נראה אותו דבר. זה לא מספיק לטעות טעם מסוים, אנו רוצים גם להנות מהמראה של המאכל שאנו אוכלים. זוהי גם הסיבה שרבותינו הורו לנו להדליק נרות שבת. ריבוי אור מביא לריבוי ההנאה מהאוכל, מה שמביא לריבוי השלום והאהבה בבית.

בפרשתנו נמצאת הפרשה השנייה של "קריאת שמע". בפרשה הראשונה של "קריאת שמע", שנמצאת בפרשת "ואתחנן", כתוב "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", ואילו בפרשה השנייה של "שמע" כתוב "לאהבה את ה' אלוהיכם ולעובדו בכל לבבכם ובכל נפשכם", אבל לא כתוב כאן "בכל מאודך". הפרשה הראשונה כתובה בלשון יחיד והפרשה השנייה כתובה בלשון רבים. בפרשה הראשונה כתוב "ושיננתם לבניך" ובפרשה השנייה כתוב "ולימדתם אותם את בניכם". הפרשה הראשונה אומרת "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצווך היום על לבבך". בפרשה השנייה כתוב "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי". מדוע החזרה על אותם רעיונות בשתי הפרשות ומדוע ההבדלים ביניהם? רבותינו אומרים שכל אחת מהפרשיות מתייחסת לדור אחר. הפרשה הראשונה באה מיד אחרי עשרת הדברות. היא מדברת אל הדור הראשון שראה את כל הניסים של יציאת מצרים. הפרשה השנייה מתייחסת אל הדור השני, ששמע מאבותיו את כל הסיפורים. אומרים שתמונה אחת שווה אלף מילים, כי לראות משהו זה לא כמו לשמוע עליו. מה שרואים מגיע ללב יותר מהר מאשר מה ששומעים. ראיית הדבר גורמת השפעה מיידית וחזקה יותר על האדם הרבה יותר מאשר אם הוא רק שומע אודות אותו דבר. לכן בפרשה הראשונה כתוב גם "בכל מאודך", בכל הכוח שלך, מה שלא מופיע בפרשה השנייה. עבור הדור הראשון, שחווה בעצמו את הדברים, כשהוא מעביר אותם לבניו, הם קולטים את עצמת החוויה ולכן מספיק שהאב "ישנן" את הדברים. אולם הדור הבא, שרק שמע מאבותיו, אצלו הדברים לא חיים בעצמה כזאת בתוכו ולכן הוא

אה

לבחור בחיים

**"שמור ושמעת את
כל הדברים האלה
אשר אנוכי מצווך
למען ייטב לך ולבניך
אחריו עד עולם כי
תעשה הישר והטוב
בעיני ה' אלוקיך":**
(דברים יב, כה)

אחד המאפיינים החשובים של אדם בוגר ועצמאי ברוחו הוא חופש הבחירה שלו. כל עוד הילד שלנו קטן ותלוי בנו, אנו מרגישים אחריות על שלומו, מחליטים בשבילו ודואגים לספק לו את כל צרכיו. כשהילד שלנו גדל ומתחיל לקחת אחריות על חייו, אנו מאפשרים לו לקבל החלטות בעצמו. יחד עם זה, מכיוון שהוא יקר לנו, אנו מנסים ללמד אותו להשתמש בתבונה בבחירה החופשית שלו ומקווים שהוא ידע לבחור את ההחלטות הנכונות. כך עומד משה רבנו מול עם ישראל על סף פרידתו מהם וכניסתו של העם לארץ ומשתדל להכין אותם למצב החדש אליו הם עומדים לעבור. מאורח חיים ניסי של עמוד אש ועמוד ענן ומן השמים, אל חיים טבעיים ונורמליים של עם בארצו, מציאות שבה כל אדם צריך לדעת לקבל החלטות שקולות ונבונות ולהיות מוכן לשאת בתוצאות של הבחירה החופשית שלו. לכן, אחד הדברים הראשונים שעם ישראל יעשה בכניסתו לארץ הוא מעמד הברכה והקללה, כפי שמתואר בפרשתנו.

אחרי שעם ישראל יכנס לארץ, הוא צריך להתאסף כולו באזור העיר שכם. יש שם שני הרים גדולים, הר גריזים והר עיבל. ששה שבטים יעמדו על כל אחד מההרים הללו והלוויים יעמדו בתווך ביניהם. אז יפנו הלוויים אל הר גריזים ויברכו את מי שישמור

צריך "ללמד", להשקיע יותר מאמץ כדי להעביר לבניו את תחושת החוויה של הדברים. אנחנו רואים אצל אנשים שהיו רגילים לבוא באופן קבוע לבית הכנסת, גם אם הם הפסיקו לבוא והם מבקרים לפעמים, הם נזכרים בקלות בכל הניגונים. אצל הילדים שלהם זה כבר לא קיים. עבורם התפילה זרה ומשעממת. אי אפשר להעביר נוסטלגיה. אנחנו חייבים לדאוג שהחיים היהודיים - התפילות, החגים, המנהגים - יתפסו גם בליבם של ילדינו מקום משמעותי. זה יקרה רק אם הילדים ישתתפו באופן פעיל בכל הטקסים והמנהגים של אורח החיים היהודי. כך טבעו של עולם, שרגשות נעשים עמומים עם הזמן אם מזניחים אותם. כדי שהלב היהודי שלנו ושל ילדינו יישאר חם, אנו חייבים לשמור על קשר תמידי ופעיל עם התפילות והמנהגים שלנו. כמו שהאבה בין איש ואשתו יכולה להחזיק מעמד רק אם יש לה ביטוי מעשי, כך האבה בינינו לבין ריבוננו של עולם צריכה לבוא תמיד לידי ביטוי. עולם המצות והמנהגים של היהדות עושה את זה. הוא מבטא, וע"י כך גם מרענן ומחזק, את הקשר שלנו ליהדות.

משה רבנו אומר לנו: "ועתה, ישראל, מה ה' אלוהיך שואל מעימך, כי אם ליראה את ה' אלוהיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך". הביטוי "כי אם" מובנו כמו "רק". אנו מצפים שאחרי שכתוב "כי אם" תבוא דרישה אחת קטנה והנה אנו מוצאים סידרה של דרישות לא קלות. ההסבר הוא, שיראת ה' היא המפתח לכל. אם אתה ירא את ה', אתה ממילא תלך בדרכיו ותאהב אותו ותעבוד אותו. הכל תלוי ביראת ה'. גם לפי ההסבר הזה, שהדרישה היחידה של ה' מאתנו היא שנירא ממנו, עדיין יש לשאול, כפי ששואלים רבותינו בגמרא במסכת "ברכות": וכי יראת ה' היא דבר קטן? תשובה: כן. עבור משה רבנו יראת שמים היא דבר שניתן להשיג בקלות. שואלים רבותינו, אולי עבור משה רבנו זו דרישה קטנה, אבל מה עם היהודי הפשוט? תשובה: יראת שמים היא דרישה קטנה לגבי כל יהודי. האדם הפשוט יכול להבחין בין טוב ורע, בין צדק ועוול. איננו מדברים רק על יהודי שיושב ולומד תורה כל היום. אנו מדברים על יהודי שעוסק רוב זמנו בענייני העולם הזה. גם הוא יכול וצריך לזכור שיש ה' בעולם ושהוא מצפה מאתנו להיות ישרים והוגנים ולכן אסור לנו להתנהג בצורה בלתי מוסרית. כל אדם יכול להבין, שאם ה' נתן לו חיים, אין לו רשות להרוס אותם. הוא צריך לחיות אותם הכי טוב שהוא יכול, כמו שאנו מבקשים בברכה של "שבת מברכים" - "חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שימלאו משאלות ליבנו לטובה, אמן סלה".

את מצוות התורה וכל העם יענה "אמן". אחר-כך הם יפנו אל הר עיבל ויקללו את מי שיעבור על חוקי התורה וכל העם יענה "אמן". למעשה יש כאן מעין קבלה מחודשת של העם את התורה שהם קיבלו בהר סיני ושכבר הם התחייבו לקיים. מהי מטרתו של הטקס הזה? איזה חידוש יש כאן? החידוש הוא שעם ישראל לוקח עכשיו אחריות מעשית על מעשיו ועל התנהגותו. כל יהודי צריך לדעת שהוא נושא במלוא האחריות לבחירה החופשית שלו. ה' מאפשר לנו לבחור ולהחליט מה אנו עושים עם החיים שלנו, אבל אנחנו צריכים לדעת שלבחירה שלנו, טובה או רעה, ישנן תוצאות בהתאם. אם תבוא עלינו ברכה או קללה - זה בידינו. ה' רוצה שנבחר בטוב, הוא רוצה שנעשה החלטות טובות ונכונות, אבל הוא משאיר את זה בידינו. ברגע שנכנסנו לארץ, אנחנו כבר "ילדים גדולים", הרוצים, מסוגלים וחייבים לקחת אחריות בוגרת ורצינית על ההחלטות שאנו עושים.

זהו הפסוק הפותח את הפרשה: "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". הפסוק פותח בלשון יחיד, "ראה" ומסיים בלשון רבים, "לפניכם". יש כאן כמה רמזים. האחד, שבכל אחד ממצבי החיים ישנה אפשרות להפיק או ברכה או קללה. בכל החלטה שאנו עושים טמונים ברכה וקללה פוטנציאלים ואנו מחליטים איזה מהשניים יתממש. רמז נוסף מתייחס להיקף המשמעות של ההחלטות שלנו. ישנן החלטות שאדם עושה, הנוגעות לא רק לו ולחיייו, אלא גם לחייהם של ילדיו. הילדים שלנו מתבוננים בנו והם מושפעים מאתנו ולכן ישנה השפעה ארוכת-טווח להחלטות שאנו עושים. ה' פונה אל האדם היחידי ואומר לו "ראה", אני מגיש לך את שתי האפשרויות לבחירה. אני מתערב בשיקול הדעת שלך. דע לך, שמה שתחליט לעשות ישפיע לא רק עליך, אלא גם על ילדיך. אני נותן את הברכה והקללה "לפניכם". אנחנו רוצים שהילדים שלנו יבחרו בעצמם בטוב. ע"י הבחירה הטובה שלנו אנחנו גם נותנים להם את הכוח ואת טהרת הלב לעשות את הבחירה הנכונה במצבי החיים שהם עתידים לעמוד בפניהם.

הר גריזים והר עיבל מכונים גם "הר הברכה" ו"הר הקללה". הראשון היה מכוסה עשב וירק והשני היה שומם וצחיח. המסר הוא ברור - אתה תחליט איזה מין חיים אתה רוצה שיהיו לך, פוריים או יבשים. מעניין, שלשם "גריזים" יש משמעות של חיתוך וכריתה והוא קשור למילה "גרזן", הכלי שנועד לכרות ולקצוץ ענפים ועצים, ודווקא הוא הר הברכה. יש פה רעיון עמוק. ההגבלה היא הבסיס לברכה ולצמיחה. אין

צמיחה רוחנית בלי גבולות ובלי סילוק של דברים מיותרים. כל גגן יודע, שכדי לטפח גינה יפה, יש צורך להגדיר ולתחם את מקומו של כל אחד מגידולי הגן ולשים לב שאף צמח לא משתלט ותופש את מקום חברו. מדי פעם יש גם צורך בקיצוץ ובגזיזום של ענפים ובניכוש עשבים. כך גם בתהליך הצמיחה הרוחנית שלנו. רק אם אנחנו יודעים לבקר את המעשים שלנו, להגדיר ולהגביל את תחומם, לדעת מה עושים מתי ועם מי, נוכל לנהל חיים של צמיחה רוחנית. אחרת, אנו מניחים לגידולי פרא ולעשבים שוטים להשתלט על גינת הנפש שלנו. חופש בלתי מוגבל הוא קללה. זהו המצב הרמוז בשם "עיבל" - "ע" בחירת ליבו". זוהי הגישה האומרת להניח ללב שיבחר, לתת לרגשות הלב הספונטניים והבלתי שקולים להדריך את האדם ולכוון את מעשיו. זוהי גישה מסוכנת ובלתי אחראית, המובילה להתנוונות רוחנית ובסופו של דבר לאומללות. רק מי שיודע לשלוט על ההתנהגות שלו ולהגביל אותה במידת הצורך, רק מי שכורת ומסלק ממנה מעשים לא מוסריים, רק מי ששומר שבת חגים, כשרות וכו', רק הוא יכול לחוש טעם רוחניות טהורה ואותנטית, טעם של חיים פנימיים רעננים ופוריים. חיים שכל עניינם ותוכנם הוא מילוי תאוות הלב הם חיים עצובים ועקרים, שאין בהם ברכה. אולי תהיה בהם אשליה כלשהי של הרגשת סיפוק רוחני, אולם הרגשה זו לא תוביל לשום מקום וגם היא בעצמה לא תחזיק מעמד זמן רב. לא יתכנו חיים של סיפוק רוחני ללא חיבור חזק ויציב אל ה' דרך מצוות התורה.

זהו הפרדוקס שמציגה היהדות ושלעולם המודרני קשה מאד לקבל אותו - דווקא כאשר אתה מגביל את עצמך, אתה זוכה לחרות פנימית ולעושר רוחני. זהו ההבדל בין התרבות שהביא איתו עם ישראל לארץ ישראל ובין התרבות ששלטה שם עד אז. זהו ההבדל בין היהדות ובין עבודת האלילים בצורתה הפרימיטיבית ובצורתה המודרנית, כפי שקיימת היום בעולם המערבי. בגישה האלילית הרגשת הלב היא היוצרת את החוקים. אמת המידה היסודית היא - מה מתחשק לי לעשות, מה יגרום לי להרגשה מיידית טובה. על פי זה נקבעים כללי ההתנהגות האישיים והחברתיים. בעולם הכנעני הגישה הזו באה לידי ביטוי בטקסים דתיים אקסטטיים שכללו בין השאר שריפת ילדים כקרבן. בעולם המודרני זה בא לידי ביטוי בצריכת סמים, אלכוהול, אלימות ופריצות. הגישה של היהדות היא הפוכה. אצלנו לא הרגשת הלב יוצרת את החוקים, אלא החוקים יוצרים את הרגשת הלב. קיבלנו בהר סיני מסגרת קדושה של כללים והנהגות חיים. זוהי מערכת עם הרבה חיובים ואיסורים והגבלות,

שלא תמיד קל לעמוד בהם. אבל המסגרת הזאת מאפשרת ומעניקה לנו חיים מלאי הרגשות טובות, סיפוק וצמיחה רוחנית.

אפשר לדמות את זה לאדם שאוכל כל מה שמתחשק לו, כמה שמתחשק לו, ללא הגבלה ומבלי להתייחס לערך התזונתי של המזון שהוא צורך. לכאורה, הוא חי חיים חופשיים ומשוחררים, אולם אדם כזה יפגע בבריאותו או ישמין במידה כזו שתגביל מאד את אורח חייו, תמנע ממנו רבות מההנאות הפשוטות שהן מנת חלקן של אנשים בריאים ואולי אפילו תקצר את משך חייו. בגלל שהוא לא הגביל את עצמו, הוא לא הרחיב את חייו אלא צמצם אותם. אדם היודע להגביל את התנהגותו ולכוון אותה על פי כללים ידועים מראש ולא על פי הגירויים הסביבתיים, מגיע למצב של עצמאות וחופש בחירה גדול יותר בחייו. ילד הגדל בבית בו שומרים על כללי הכשרות יודע שהוא אינו יכול לאכול הכל. הוא אינו מכניס לפיו כל דבר שמציעים לו, גם אם אומרים לו שזה מאד טעים. לילד הזה יהיה הרבה יותר קל לומר "לא" כשמישהו יציע לו לנסות סמים. ילד הגדל בבית בו שומרים שבת יודע שלא כל דבר אפשר לעשות בכל זמן. הוא יודע שישנן מגבלות לשאיפה לעשות כסף. ישנה מסגרת של התנהגות נורמטיבית ואנו פועלים וחיים בתוכה.

כללי הכשרות, המופיעים בפרשת השבוע, מביעים את הרעיון הזה. הידיעה שאיננו יכולים להרוג ולאכול בעלי-חיים בכל דרך שנרצה, אלא רק בעלי חיים מסוימים ורק ע"י שחיטה כשרה, חינוכו אותנו לשלוט על התיאבון ועל שאר התאוות שלנו. חוקי הכשרות חינוכו את עם ישראל לשליטה עצמית והשפיעו כנראה על העובדה שרמת האלימות אצלנו היא נמוכה ביחס לעמים אחרים. בשנים האחרונות הבינה החברה המערבית את מה שהיהדות ידעה ולימדה מזמן, שחיי הפקרות אינם מתכונן לאושר. האושר מונח ביכולת להגביל ולהימנע. הברכה נמצאת על הר גריזים.

בכלל, ההיתר לאכול בשר בעלי-חיים אינו מובן מאליו. מה מקנה לנו את הזכות להיזון על חשבון חייהם של בעלי-חיים אחרים? גם להם יש נשמה. נכון שיש לנו נשמה גבוהה יותר, אבל עדיין חייהם אינם הפקר. אכן, איננו יכולים להרוג ולאכול בעלי-חיים כאוות נפשנו. ה' נתן לנו רשות לעשות את זה רק בתוך מסגרת מצומצמת של כללים הלכתיים. כשעם ישראל היה במדבר, אנשים יכלו לאכול רק בשר קורבנות שעלו על המזבח. אם רצית לאכול בשר, היית צריך להביא אותו אל הכוהנים במשכן

והם היו עושים את מה שצריך כדי לאפשר לך לאכול מבשר הבהמה. אחרי שעם ישראל נכנס לארץ והרבה אנשים גרו במרחק גדול מבית המקדש, ה' התיר לאכול גם בשר של בהמות שלא הובאו אל הכוהנים, אולם עדיין נשאר כללים לגבי איזה בעלי חיים מותר לאכול ואיך בדיוק לשחוט אותם. הבעיה היא שבאף מקום בתורה שבכתב לא נוכל למצוא פרוט של הלכות שחיטה. אכן, זוהי אחת ההוכחות לערכה וחשיבותה של התורה שבעל-פה. הפסוק אומר: "וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר ציוויתך", אבל בפסוקים לא כתוב מה זה "כאשר ציוויתך". כל כללי השחיטה נמצאים בתורה שבעל-פה. אותו דבר אנו רואים גם בהלכות שבת. בפסוקים מופיע הציווי הכללי על שמירת שבת, אולם פרטי הלכות שבת, מה מותר ומה אסור למעשה, אלה נמצאים בתורה שבעל-פה.

בפרשת השבוע התורה מספרת לנו על מעשר שני. בדרך-כלל המצווה היא להפריש חלק מסוים מתוך היבול ולתת אותו לכוהנים או ללוויים. מעשר שני הוא יוצא דופן ביחס לשאר התרומות והמעשרות, משום שהוא כלל אינו ניתן לכוהנים, אלא בעל הפירות בעצמו אוכל אותם. בארבע מתוך כל שבע שנים, לוקח בעל השדה עשרה אחוזים מהיבול של אותה שנה, מעלה אותם לירושלים, ושם הוא אוכל אותם יחד עם משפחתו וחבריו בשמחה גדולה. אם הפירות הם רבים ולא נח לו לסחוב את כולם לירושלים, הוא רשאי למכור אותם, להעלות את כסף הפדיון לירושלים ושם לקנות בכסף זה אוכל ומשקה לסעודה שהוא עורך שם. מה הערך לאכול בעצמך את המעשר שאתה מפריש מהיבול שלך? שאר התרומות והמעשרות מבטאות את קדושת הכוהנים והלוויים, העסוקים בעבודת הקודש בבית המקדש. המעשר השני מגלה את קדושתו של האיש הישראלי הפשוט ושל האחוה החברית והמשפחתית בין יהודים. המצווה הזו מביאה לקירוב בין האדם למשפחתו ולחבריו. לקירוב הזו יש ערך של קדושה. תחושת השייכות למשפחה ולקהילה אינה רק צורך נפשי-אנושי, אלא יש לה גם ערך רוחני של קדושה. הסעודה בה אוכלים את פדיון מעשר שני היא סעודת מצווה. פרוש הדבר הוא שה' רוצה שאנו נשב ונאכל ונשתה ונשמח ביחד. כמוכן, כל זה מתרחש בירושלים, באווירה של רוממות רוח, טהרה וקדושה. דרך מתן המעשרות מתקשר הישראלי הפשוט אל הכוהנים, אל המקדש ואל ה'. דרך מעשר שני הוא מתקשר אל משפחתו ואל חבריו. חלק מעבודת ה' של כל יהודי, מלבד להתקרב אל ה', היא להתקרב יותר ויותר אל בני משפחתו ואל בני הקהילה שלו.

בארבעת חלקי "שולחן ערוך", היא אמנם קבועה, אך כל מקרה מציאותי פרטי הוא שונה מחברו. לכן, השופט חייב להיות בקיא גם בחלק החמישי של ה"שולחן ערוך", שהוא היכולת לזהות את התנאים המיוחדים של כל מקרה ולהחיל עליו את מה שכתוב בארבעת החלקים האחרים.

כמובן, צריך להיזהר גם מהקיצוניות השניה. אי אפשר לפסוק הלכה תוך התייחסות למצב הסובייקטיבי בלבד ולהתעלם ממה שכתוב בספרים. אחרי הכל, הלכה זו הלכה. הפוסק חייב לעשות את האיזון הנכון בין ההלכה והמציאות. זוהי אחת הסיבות שבפסוק כתוב פעמיים "צדק" – "צדק צדק תרדוף", כי הצדק צריך להיות גם כלפי ההלכה האובייקטיבית וגם כלפי המציאות הסובייקטיבית.

פרשת השבוע פותחת במלים "שופטים ושופטים תתן לך בכל שערך". מדוע הציווי מנוסח בלשון יחיד, והרי הקמת מערכת משפט ומשטרה היא מצווה המוטלת על כלל הציבור? יש מרבותינו המסבירים שיש כאן רמז להדרכה מוסרית פרטית לכל יהודי ויהודי. כל אחד מאתנו מחויב להיות שופט ושופט פרטי של עצמו. אדם מוסרי חייב לחיות את חייו תוך ביקורת עצמית של מעשיו והתנהגותו. קל מאד לשקר לעצמך, לספק תירוצים וסיבות להתנהגות זו או אחרת ולהימנע מחשבון נפש ישר, אולם אם אנו רוצים לחיות חיים רוחניים ומוסריים, אנחנו נדרשים לומר לעצמנו את האמת גם כשהיא פחות נעימה. (למעשה, גם משמעות המילה "תפילה" היא לשפוט את עצמך, אולי בגלל שאיכות התפילה של האדם יכולה לשקף לו את הרמה הרוחנית שלו). בפרשה שלנו אנו קוראים על נביאי השקר, שאמרו לאנשים רק את מה שהם רצו לשמוע. בכך הם לא עזרו לאנשים, הם לא עזרו לחברה, הם רק החמירו את המצב. בספרי הנביאים שלנו אנו יכולים למצוא תוכחות קשות וחמורות, שודאי לא היה קל לשמוע אותן, אולם אלה הם הנביאים המבטאים את הרמה המוסרית האמיתית של עם ישראל. כאשר המצב הרוחני בחברה הוא ירוד, יש לפעמים צורך לומר דברים קשים כדי לחזק את המוסר ואת הצדק החברתי. לכן בברכת ההפטרה מכונים הנביאים שלנו "נביאי האמת והצדק".

בפרשתנו אנו גם מוצאים את האיסור לשתול עץ בקרבת המזבח. מדוע, בעצם? הרי עצים מוסיפים נוי ותורמים לאסתטיקה של המקום. אלא שזוהי בדיוק סיבת האיסור. ביהדות, החוויה הדתית אינה חוויה אסתטית. אצל דתות אחרות כשהאנשים באים לבית תפילתם, הם באים בשביל לעלות לשמים. על פי אמונתם, העולם הזה הוא אבוד

ופטים

כשלמדתי בישיבה היה לי חבר שהיה תלמיד מצטיין והשיג ציונים מעולים בכל המבחנים ובכל זאת הרבנים לא הסכימו להסמיך אותו לרבנות. כששאלתי אותם מדוע, הם הסבירו שהוא אמנם יודע את כל ההלכות, אבל הוא לא מבין בבני אדם. רב, שצריך לפסוק בסוגיות הלכתיות מעשיות, צריך לדעת לא רק לקרוא ספרים, אלא גם לקרוא בני אדם. פסיקת הלכה חייבת להיות מורכבת מבקיאיות בהלכה ומהיכרות נכונה של המציאות. רק כך אפשר לעשות משפט צדק.

בפרשת השבוע אנו קוראים על הציווי למנות דיינים שישפטו את העם ויוציאו לאור את הצדק של התורה. במקרה שיש ספק בהלכה או שישנו סכסוך ממוני בין שני אנשים, התורה אומרת שצריך ללכת "אל הכוהנים הלוויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט". מהי כוונת המלים "אשר יהיה בימים ההם", וכי אפשר ללכת אל שופט שאינו בימים ההם? אלא יש כאן רמז לדרישה המופנית כלפי השופטים. הכוונה היא שהשופט צריך להיות מעורב בחיים של אותה תקופה. לא מספיק שהוא יודע מה כתוב בספרים. כדי לפסוק את ההלכה בכל מקרה ספציפי, הוא חייב גם לדעת ולחוש את הרוח של אותם ימים כדי ליישם נכונה את מה שכתוב בספרים ביחס למצב הסובייקטיבי של הזמן, המקום והאנשים המסוימים במקרה שלפניו. ההלכה, כפי שהיא מופיעה

צדק צדק תרדוף

"שופטים ושופטים תתן לך בכל שערך אשר ה' אלוקיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק:" (דברים טז, יח)

ובלתי ניתן לתיקון והדרך היחידה להיגאל היא ע"י מעבר לעולם אחר, יפה וטוב יותר. לכן הם מקשטים את בתי התפילה שלהם ודואגים שהתפילה תהיה חוויה אסתטית שתנתק את המתפללים מהעולם הזה וכל צרותיו ותיקח אותם לשעה קלה לעולם שכולו טוב ויפה ומושלם. כאשר אנו נכנסים לבית הכנסת, אנו לא עולים לשמים אלא מביאים את ה' אל הארץ. אנו לא שוכחים את העולם הזה עם כל הבעיות שלו אלא אנו מנסים להכניס את האמונה שלנו אל אותם בעיות. אנו מבקשים מה' שיעזור לנו לתקן את העולם הזה ולעשות אותו טוב יותר.

הבעיה עם חוויה אסתטית היא שהיא מותירה אותך עם תחושת חוסר אונים. אתה רואה תמונה יפה או שומע קונצרט נפלא ונהנה מהגירוי התחושתי שאתה חווה, אבל אתה יודע שאין לך סיכוי להפיק בעצמך יצירות כאלה. בזמן החוויה אתה שוכח לזמן מסוים את המציאות וכשאתה חוזר אליה, אין לך שום כלים להתמודד איתה. היהדות אומרת לנו שאנו מסוגלים לשנות את העולם. איננו צריכים לברוח ממנו מפני שיש לנו הכלים לטפל בבעיות שלו. ע"י התפילה אנו מתחזקים באמונה, אנו נזכרים שאנחנו לא לבד בעולם, שהבעיות שלנו הן גם הבעיות של ריבוננו של עולם כי אנחנו בעלי הברית והשותפים שלו ולכן אנו יכולים לקוות שהבעיות תיפתרנה. בתפילה שלנו אנו מבקשים את תיקון העולם הזה, את שכלול המציאות הריאלית. איננו מבקשים לחוות בתפילותינו חוויה אסתטית. אנו מבקשים לעבור חוויה של התחזקות והתעצמות. אחרי התפילה אנו רוצים להיות מסוגלים להביט נכוחה אל המציאות ולהרגיש שיש לנו את הכוח להתמודד איתה. התפילה שלנו אינה בריחה מהחיים אלא ברכה לחיים. אנו מבינים שאלו הם החיים, אלה הם הבעיות ואלה הם האתגרים שה' הכין עבורנו כדי שנתמודד איתם ונרומם אותם ונתרומם איתם, בעזרתו. יש לנו היכולת לעשות זאת כי הוא איתנו בכל הבעיות ובכל האתגרים שהחיים מציבים בפנינו. אנו מבחינים בין המראה החיצוני של המציאות ובין המשמעות הפנימית שלו.

לא כולם חושבים כמונו. היוונים, למשל, העריצו את המראה החיצוני מכיוון שבשבילם, אם משהו הוא יפה, סימן שהוא טוב, סימן שהוא צודק. האסתטיקה היא אמת מידה למוסריות. הגישה היהודית היא שצריך להתבונן עמוק יותר, אי אפשר להסתפק במבט שטחי. אם אדם הוא יפה, זה לא בהכרח אומר שהוא צדיק, וההיפך. בגמרא מסופר על אחד החכמים שהיה מכוער והסביר שלפעמים תוכן יקר נשמר היטב דווקא בכלי זול, כמו שיין משובח נשמר טוב יותר בכלי חרס ולא בכלי זהב.

בסוף הפרשה אנו קוראים על טקס מיוחד במינו שהיה נערך במקרה שנמצא מת שאין ידוע מי הרג אותו. "כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך לרשתה נופל בשדה לא נודע מי הכהו. ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל". הזקנים והשופטים היו מודדים את המרחקים למקומות הישוב הסמוכים ובודקים איזו היא העיר הקרובה ביותר למקום מציאת הגופה. ואז, "והיה העיר הקרובה אל החלל ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר אשר לא עובד בה אשר לא משכה בעול, והורידו זקני העיר ההיא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל". זה קצת דומה להקרבת קרבן, אלא שכאן אין שוחטים את הבהמה, אלא חותכים את ראשה מהעורף בעזרת סכין כבדה. רש"י מסביר את עריפת העגלה בנחל כך: "תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פרות, ותערף במקום שאינו עושה פרות, לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פרות". כלומר, לטקס הזה ישנה מטרה של כפרה על הפשע שנעשה שם. אחרי שערפו את העגלה, זקני העיר הקרובה ביותר למקום מציאת הגופה היו צריכים לרחוץ את ידיהם על העגלה הערופה בנחל ולהצהיר: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו". אחרי דברים אלה של הזקנים הוסיפו הכוהנים תפילה קצרה ואמרו "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם". אנו רואים שהתורה מתייחסת בחומרה רבה למקרה רצח. אנו רגילים בעולם שלנו לשמוע על המוני אנשים שנהרגים ונרצחים בנסיבות שונות ומשונות ואנו כבר מתייחסים לזה כאל חלק מהחיים הנורמליים. התורה אומרת שאסור לעבור על כך לסדר היום. אם נמצא חלל, אם בוצע רצח, חייבים למצוא את הרוצח כדי שיתן את הדין. מציאת הרוצח וענישתו אינה עניין פרטי של נקמת אישית אלא זה קשור לשמירה על טהרת הארץ. על ה"אדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך לרשתה" אסור שיתרחש רצח. זה לא מתאים לקדושת הארץ וזה מכתים את הארץ. חייבים להעמיד את הרוצח לדין כדי להסיר את הכתם מעל קדושת הארץ. אם אין יודעים מיהו הרוצח, נקראים נכבדיה וחכמיה, שופטיה וזקניה של העיר הקרובה להתייחס לפשע שנעשה בקרבת העיר שלהם ולומר קבל עם ועדה: "ידינו לא שפכו את הדם הזה". שואל רש"י: "וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם?" מדוע הם היו צריכים להכריז שידיהם לא שפכו את הדם, האם מישהו חושד שהם הרוצחים? מסביר רש"י את כוונת דברי הזקנים: "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לווייה". הזקנים מצהירים שהם מילאו את חובתם החברתית והקהילתית כלפי אותו אדם בזמן שהותו אצלם. הם דאגו שיהיה מי שיארח אותו בביתו ושילוהו אותו בצאתו מן

העיר ולכן אין הם נושאים באחריות עקיפה לרצח.

רבותינו מסבירים שהטקס המורכב הזה בא להדגיש בפני המנהיגים הרוחניים של הקהילה את האחריות שלהם לרמה המוסרית של הקהילה שלהם. הזקנים אינם חשודים ברצח, אולם הם משפיעים דרך הדוגמא האישית שהם מציגים ודרך ההנהגה הציבורית שלהם על היחס הראוי בין אדם לחברו, על שמירת כבודו של הזולת, על היחס לקדושת החיים. כאשר מתרחש בקהילה מקרה של חוסר צדק שולי או עוולה קטנה, האופן שבו השופט או הרב מתייחס למקרה כזה יקבע אם בעתיד יהיו אנשי הקהילה זהירים יותר למנוע תופעות כאלה או שיתרחשו מקרים חמורים יותר של חוסר צדק. האופן שבו הרב מתייחס למקרים של אלימות קלה משפיע על הסבירות שיתרחשו בקהילה מקרים של אלימות קשה יותר, עד רצח. במידה שזקני הקהילה מראים שאכפת להם מבעיות חברתיות, במידה שהם דואגים שיהיה לעניים מה לאכול, שאכפת להם שאנשים יוכלו למצוא עבודה, כך הקהילה בכללה תהיה אכפתית יותר ומוסרית יותר. לזקנים ולשופטים ישנה אחריות לא רק על מילוי תפקידם הרשמי. הם אחראים על האווירה הציבורית והרמה המוסרית של הקהילה שלהם.

כמובן, אי אפשר להטיל על זקני העיר את כל האחריות. עם כל ההכרה להשפעה שיש להם, עדיין לכל אדם בקהילה יש בחירה חופשית ואם מישהו בוחר לעשות פשע, אי אפשר לפטור אותו מאחריות למעשיו שלו. הגישה הליברלית אומרת שהיחיד אינו צריך לשאת באחריות לתוצאות מעשיו ורק החברה היא האשמה הבלעדית להתנהגות הקולקלת של מישהו מחבריה. העבריינין, על פי גישה זו, הוא בעצמו קרבן של נסיבות שהביאו אותו לעבור על החוק ולכן הוא אינו אשם. איננו יכולים להסכים עם גישה זו. מצד שני, איננו מסכימים עם הגישה השמרנית הטוענת שזוהי רק אשמתו של הפושע, שהחברה אינה נושאת בשום אחריות למעשה הפשע, שאם אדם החליט לרצוח זוהי אחריותו הבלעדית. אנו אומרים שיש כאן אחריות משותפת. יש לקחת בחשבון את הנסיבות ואנו לא פוטרים את החברה מהאווירה הציבורית הקיימת בתוכה ואחרי כל זאת כל אדם הוא אחראי למעשיו. זוהי הסיבה שהטקס של עגלה ערופה מתקיים רק במקרה שהרוצח אינו ידוע. אם יודעים מיהו הרוצח, הוא צריך לתת את הדין על מעשיו ואין צורך להטריח את זקני העיר. כאן באה לידי ביטוי האחריות האישית. אם הרוצח אינו נמצא, האחריות לפשע מכוונת כלפי הזקנים ע"י הטקס שבו באה לידי ביטוי האחריות הקולקטיבית שלהם.

י תצא

מה בין ישראל לעמלק

**"זכור את אשר עשה
לך עמלק בדרך
בצאתכם ממצרים
אשר קרן בדרך ויזנב
בך כל הנחשלים
אחרין ואתה עיין
ויגע...תמחה את
זכר עמלק מתחת
השמים לא תשכח:"**
(דברים כה, יז-יט)

בפרשת "כי תצא" ישנו מספר המצוות הגדול ביותר מכל פרשות התורה - שבעים וארבע מצוות. אחת מהן היא המצווה למחות את זכר עמלק. זוהי מצווה יוצאת-דופן, מכיוון שאנו יודעים שהיהדות בדרך כלל עסוקה בלהרבות טוב ולהוסיף חיים. איננו עם אגואיסטי-שוביניסטי. אנו אוהבים את כל האנושות ורוצים בטובתה. אפילו אין בתורה מצווה להתנקם במצרים, למרות שהם שיעבדו ועינו אותנו במשך 210 שנה. מדוע אנו צריכים לדאוג לכך שלא ישאר זכר מעמלק על פני האדמה?

למעשה, יש כאן שתי מצוות. המצווה האחת היא לזכור את מה שעמלק עשה לנו בצאתנו ממצרים והמצווה השניה היא למחות כל זכר של עמלק. כשיצאנו ממצרים, הלכנו אז במדבר, אחרי 210 שנים של עבדות, לא הפרענו לאיש ולא איימנו על איש ועמלק התנפל עלינו ופתח נגדנו במלחמה. חז"ל אומרים שעמלק פגע דווקא בחלשים שבעם, "הנחשלים אחרין". אלה הם האנשים החלשים, שהיו מחוץ לענני הכבוד שהגנו על כל העם. אלה לא היו אנשים "חשובים" או צדיקים גדולים. להיפך, אלה היו משוטטים, אנשים חלופים

ומנותקים, שנסרכו בשולי החברה. מיד לאחר שעמלק פגע באנשים הללו, משה מצווה את יהושע לצאת למלחמה נגד עמלק. מדוע עמלק התנפל על המסכנים הללו ומדוע היה חשוב למשה להגן עליהם ולהעניש את עמלק?

לעמלק היתה תפיסת עולם די דומה לאידיאולוגיה של ספרטה העתיקה ושל הנאציזם המודרני: על-פי האידיאולוגיה שלהם, החזק צריך לשרוד והחלש צריך למות. למעשה, זהו החוק השולט בג'ונגל ובכל עולם הטבע ולצערנו ישנם גם תנועות אנושיות הדוגלות בזה. על-פי האידיאולוגיה הזו, הלוחם הוא הגיבור. החזק הוא בעל הזכות המוסרית לשלוט ולקחת לעצמו כל מה שהוא רוצה ולחלש אין שום זכות מוסרית לבקש משהו לעצמו על חשבון טובתו והנאתו של החזק. במילה "עמלק" מסתתרות המלים "עם לא קש'ס", עם בלי קושיות ושאלות. העיקר זה לאכול ולשתות ולשרוד ביולוגית, בלי שום ערך לרוחניות. החזק ביותר ישרוד לא רק כי ככה זה בטבע, אלא כי זוהי המסקנה ההגיונית מתפיסת המציאות וכך מוסרי וצודק וראוי שיהיה. הרוצח הטוב ביותר צריך להמשיך לחיות. נאצי או עמלקי אינו מסוגל לראות אדם חלש חי ומתקיים. זה מנוגד לתפיסת העולם הבסיסית שלו. זוהי הסיבה שעמלק התנפל על הנחשלים שהזדנבו בקצה מחנה ישראל.

על-פי הגישה העמלקית-נאצית, החיה השורדת היא החיה המסוגלת להרוג הכי טוב והאדם השורד הוא הרוצח הטוב ביותר. מה שהיטלר טען נגדנו הוא שאנחנו רגשניים ורכרוכיים מדי, שחסרה לנו התאווה להרוג, שאנו מזהמים את העולם בכך שאנו מקהים את אינסטינקט הרצח החייתי של האנושות, בכך שאנו מכניסים לעולם מושג של מצפון. האדם צריך לעשות כל מה שהוא יכול לעשות והחלש צריך להיות נכנע לגמרי לגזע העליון. האדון החזק יקבע מי יחיה ומי ימות.

האידיאולוגיה הזו עומדת בניגוד מוחלט להשקפת היהדות. בשבילנו, כל אדם הוא יקר ובעל ערך פשוט מפני שהוא אדם. ערכו של אדם לא נמדד בכוחו הפיזי או באמצעי ההישרדות שיש ברשותו. חשיבותו של האדם עבורנו הינה קודם כל מעצם היותו נברא בצלם אלוהים. הרוצח אינו הגיבור שלנו. הגיבורים שלנו היו מאז ומעולם

אנשי רוח, אנשי צדק, אנשי השכלה. אמנם הרבה פעמים היינו צריכים לאחוז בחרב, אולם עשינו זאת בחוסר הנאה ובאילוץ, רק כדי שנוכל להמשיך להתקיים.

אנו מודדים איכות של חברה אנושית לא על פי הבניינים הגבוהים שלה, הצבא החזק שלה, התעשייה המפותחת שלה או הרחובות הנקיים שלה. כל אלו הם דברים חשובים, אולם אין הם העיקר. אנו מודדים חברה על-פי המידה שהחברה הזו דואגת לחולים, לעניים, ליתומים ולא למנות. אם האנשים האלה מוזנחים ומזולזלים ע"י החברה, אין ערך לכל ההישגים החומריים והטכניים שלה. אנו בני אדם, לא חיות. החוק על פיו החזק שורד הוא חוק הג'ונגל והוא אינו שייך לחברה אנושית. היהדות יודעת להעריך את הצדדים הרוחניים של החיים. אנו מעריכים הענקה רגשית לבני אדם, אהבה, חסד, אנו מעריכים השכלה, לימודי אמנות, מוזיקה, שירה וכו'. בכל התחומים האלו גם האדם החלש יכול לעשות, להתקדם ולתרום הרבה לאחרים. הוא יכול להעלות את הרמה הרוחנית של החברה בה הוא חי לא פחות מאדם חזק ובריא. הוא יכול לתת יחס אנושי ואהבה. הוא יכול לכתוב, לנגן, לשיר, להמציא, ללמוד וללמד. בשבילנו, לא היכולת להרוג היא החשובה, אלא היכולת לתת חיים.

למילה "תמחה" יכולים להיות בעברית כמה משמעויות, מלבד להשמיד. זה יכול להיות מובן כמחאה, כתיבת המחאה, נגיעה, דילול והתמחות. ע"י השימוש במילה "תמחה", התורה אומרת לנו איך להשמיד את זכר עמלק. אנו משמידים את זכר עמלק ע"י מחאה נגד חוסר צדק, ע"י כתיבת המחאות לצדקה עבור אנשים הזקוקים לכך, ע"י שאנו נוגעים באחרים ומעודדים אותם בכך שאנו מראים להם שאכפת לנו מהם ומשתדלים שהקשרים שלנו עם בני משפחתנו וחברינו יהיו עמוקים וחזקים, ע"י שאנו משתדלים לדלל ולהפחית את הצער שיש לנו ולאנשים שאנו אוהבים, וע"י שאנו לוקחים את עיסוקנו ברצינות הראויה, לומדים היטב ושואפים להיות מומחים בכל תחום שאנו עוסקים בו. אי אפשר להשיג עונג רוחני גדול יותר מאשר העונג שבלימוד. יהודי אינו מאמין בהישרדותו של החזק. רוצח אינו גיבור. הגיבורים שלנו הם גיבורי רוח והישגים רוחניים מצריכים השקעה מרובה וממושכת.

ההסבר שרבותינו נותנים לאיסור הזה טמון בהבנת תכונת האופי הלאומית של שני העמים הללו. עמון ומואב נגועים ברצון רע. תכונת הנפש שלהם נוטה באופן טבעי לכיוון הרוע, והקב"ה יודע שתכונה זו טבועה בהם בצורה כזו שאין הם יכולים להתאים את עצמם לעולם לתכונת הטוב הטבעי של עם ישראל. כשעם ישראל יצא ממצרים והיה בדרכו הארוכה במדבר לארץ ישראל, עמון ומואב אמנם לא תקפו את החלשים וחסרי האונים שבעם, כמו שעשה עמלק, אבל כשהם ראו את החלש ואת חסר האונים, הם לא באו לעזור. הם היו צריכים לקדם את עם ישראל בלחם ומים והם לא עשו זאת. הם היו אדישים, פשוט לא היה אכפת להם מבני אדם אחרים. הם ראו אותנו הולכים במדבר ובמקום לבוא ולהראות יחס אנושי הם אמרו: "זה לא עסק שלי". זהו פער בלתי ניתן לגישור התכונה הנפשית הלאומית הזו ובין התכונה הנפשית הלאומית של עם ישראל, שהם גומלי חסדים, אוהבי חסד ורודפי חסד. יהודי אינו יכול להישאר אדיש מול מצוקה של בן אדם אחר, יהיה אותו אדם אשר יהיה.

יתרה מכך, לעמון ומואב היתה גישה מעניינת בתחום היחסים הבינלאומיים. כאשר הם היו צריכים להתמודד בזירה הבין-לאומית עם עמים הנמצאים בעליונות כלפיהם, הם לא השתדלו להשתפר ולהשתכלל בעצמם על מנת להגיע לרמה של אותם עמים. במקום זה, הם ניסו לקלקל ולפגוע באותם עמים כדי להוריד אותם לרמה שלהם. כאשר הם ראו את עם ישראל והתפעלו מהעוצמה הרוחנית שלו, התגובה שלהם לא היתה לנסות להתקרב וללמוד מעם ישראל. התגובה שלהם היתה לקרוא לבלעם בן בעור המכשף ולבקש ממנו שיצא ויקלל את עם ישראל כדי לפגוע בעוצמה הרוחנית שלהם.

יש כאן ביטוי לגישה לחיים שהיא הרסנית לעולם. אם נלך לפי הגישה הזו העולם אינו יכול להתקדם. הגישה של עם ישראל היא הפוכה. עם ישראל שואף לשלמות. אנו תמיד משתדלים להצטיין בכל דבר שאנו עושים. גם כשישנה תחרות, כולם מרוויחים ממנה כי היא מהווה מנוף לשכלול ולהתעלות, ולא להרס וחורבן של היריב. העיקר בתחרות אינו הנצחון הטכני, המעשי אלא הניצחון המוסרי והאיכותי.

רעיון דומה אנו מוצאים גם בפסוק הראשון של פרשתנו, המופיע בכותרת. לכאורה, יש בפסוק זה אי-התאמה לשוניית. "אויבך" הוא בלשון רבים ואילו "ונתנו" הוא

י תצא

דע את האויב

**"כי תצא למלחמה
על אויבך ונתנו
ה' אלוקיך בידך
ושבית שביו:
(דברים כא, י)**

היהדות אינה דת מיסיונרית, איננו מחזרים אחרי בני עמים אחרים על מנת למשוך אותם ליהדות, אבל אנו מאפשרים לאנשים נכרים החפצים בכך להצטרף לעמנו. בפרשה שלנו אנו לומדים על שני עמים אשר התורה אינה מתירה לנו לקבל אנשים מתוכם אלינו: "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'." גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם." התורה בעצמה מסבירה מדוע היא דוחה את בני עמון ומואב והיא נותנת שתי סיבות לאי אפשרות קבלתם לעם ישראל. "על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך". איננו רגילים למצוא בתורה יחס דוחה כזה נחרץ וחד משמעי כלפי בני אדם, ללא שום אפשרות של תיקון ותשובה. אפילו כלפי מצרים, ששעבדו ועינו אותנו 210 שנה אין אנו מוצאים בתורה איסור כזה. מהו הפגם הבלתי ניתן לתיקון שיש בבני עמון ומואב שאינו מאפשר להם להצטרף אל עם ישראל? כמובן, כמו רבים מהעמים שהפריעו לעם ישראל, עמון ומואב כבר נכחדו מן העולם. אין היום בעולם עמונים ומואבים, כך שלמעשה כל אדם יכול להתגייר, אולם אנו מבקשים להבין את העקרון המונח בדברי התורה הללו.

י תבוא

על ברכות וקללות

**"והיה אם שמוע
תשמע בקול ה'
אלוהיך לשמור
לעשות את כל
מצוותיו אשר אנוכי
מצווך היום ונתן
ה' אלוהיך עליון על
כל גויי הארץ:"**
(דברים כח, א)

בפרשת השבוע אנו קוראים רשימה של 98 קללות אימות שיבואו על עם ישראל אם הם לא ישמרו את חוקי התורה. אין זו הרשימה הראשונה של קללות בתורה. בפרשת "בחוקותי" ישנה גם כן רשימה של קללות, אלא שישנם כמה הבדלים בין שתי הרשימות. בפרשת "בחוקותי" יש רק 49 קללות. הקללות מנוסחות שם בלשון רבים, בעוד שאצלנו הם כתובות בלשון יחיד. בפרשת "בחוקותי" רשימת הקללות היא אמנם קשה, אך לפחות היא מסתיימת בנימה חיובית ומעודדת. כתוב שם: "וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגויים להיות להם לאלוהים, אני ה'". כלומר, הקללות מסתיימות בהבטחה שלמרות כל הצרות שעם ישראל עלול לעבור, הוא יחזיק מעמד ויתקיים לעד והברית שלו עם ה' תהיה ידועה ומפורסמת בכל העולם. בפרשה שלנו הקללות לא מסתיימות בנימה אופטימית כלל וכלל. הפסוק האחרון של הקללות אומר: "והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לא תוסיף עוד לראותה והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה". לא כל-כך מעודד. מדוע ההבדל הזה בין שתי פרשיות הקללות?

בלשון יחיד. אם מדובר פה על מלחמה מול אויבים רבים, היה צריך להיות כתוב "ונתנם". רבותינו מסבירים שמדובר פה בשני סוגים של אויבים, או בשני סוגים של אתגרים, מולם מתמודד כל אדם. אתגר אחד הוא ההתמודדות מול כל אותם כוחות במציאות המעכבים את ההתקדמות שלך. ישנן בעיות וטרדות של פרנסה, קהילה, משפחה, בריאות וכו'. אלה הם האויבים שמחוצה לך. ישנו אויב נוסף, זה הנמצא בתוכך ומנסה לשכנע אותך לפתור את הבעיות האלה בדרך לא מוסרית. האתגר הפנימי הוא להיות שלם עם המצפון שלך ולעמוד באמות המידה המוסריות שקבעת לעצמך. האתגר הראשון הוא חיצוני ומוחשי. האתגר השני הוא סמוי ועדין יותר, והוא העיקרי. אם אדם הצליח לעמוד בהישגים החיצוניים שהוא קבע לעצמו ובדרך הוא הרס את עצמו מבפנים, רמס את הישרות הפנימית שלו, את האנושיות שלו ואת המוסריות שלו, הוא נכשל.

לא תמיד אנו מצליחים להשיג בעולם כל מה שאנו מבקשים. לפעמים אנו מפסידים בהתמודדויות שהחיים החיצוניים מזמנים לנו. אנו חייבים לזכור שהפסד אינו תמיד כשלון. לפעמים ההפסד הוא ההצלחה. ההצלחה והכשלון החשובים אינם במערכה החיצונית של החיים אלא במערכה הפנימית, מכיוון שהעולם הפנימי הוא העולם העיקרי שלנו, למרות שהוא אינו מוחשי. לכן כתוב בתורה "ונתנו" בלשון יחיד, מפני שלמעשה ישנו רק אויב אחד, והוא האויב הפנימי. ניצחת אותו - ניצחת בכל. אם הצלחת לשמור על האנושיות שלך - הצלחת בחיים.

אולי משום כך בלשון הקודש, שלא כמו בלשונות אחרים, המילה "חיים" היא בלשון רבים. היהדות רוצה לומר לנו שיש לנו שתי מערכות חיים. זה לא מספיק לדאוג להצלחה בחיים החיצוניים. לא פחות מכך אנו צריכים לשמור על החיים הפנימיים שלנו ולפתח אותם מפני שבסופו של דבר שם נמצאת ההצלחה ובהם נמצא האושר.

הקללות שב"חוקותי" כתובות בלשון רבים ומסתיימות באופטימיות משום שהן מתייחסות לכלל עם ישראל וכלל עם ישראל מובטח לו שהוא נצחי ומתקיים לעולם, יהיה מה שיהיה. אפילו אם עם ישראל יעשה עברות חמורות, הוא אמנם ייענש, אבל הברית בין ה' ובין עם ישראל אינה ניתנת לביטול בשום מקרה ובשום תנאי. מה שאין כן לגבי היהודי הפרטי. הוא יכול לגרום לעצמו להיאבד, להפסיק להשתייך ליהדות ובכך לנתק עצמו מנצחיות האומה. הקללות בפרשתנו מנוסחות בלשון יחיד והן אינן מסתיימות בתקווה משום שלגבי כל יהודי בפני עצמו אין הבטחה שהוא לא יאבד. אמנם לעם ישראל אין חופש בחירה אם להישאר יהודים או לא, אבל לכל יהודי יש חופש בחירה כזה והוא עלול להשתמש בו לרעה ולנתק עצמו מהתקווה ומהטוב המובטח לעם ישראל.

פרשתנו פותחת במילה "והיה": "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה". יש במילה זו תופעה לשונית מעניינת, שמאחריה מסתתר רעיון עמוק. ה"ו" הזו מכונה בדקדוד העברי "וו ההיפוך", משום שהיא הופכת את הפועל שאחריה מזמן עבר לזמן עתיד ולהפך. המילה "היה" היא בעבר, אך המילה "והיה" היא בעתיד. לעומת זאת, המילה "יהי" היא בזמן עתיד, כמו "יהיה" אבל המילה "ויהי" היא בזמן עבר. חז"ל אמרו ש"ויהי" הוא לשון צער ו"והיה" הוא לשון שמחה. רבותינו מסבירים שזה קשור לרעיון התשובה. העתיד הוא לפנינו ויש לנו חופש בחירה איך לעצב אותו, אולם העבר הוא חתום. מה שכבר התרחש בעבר הוא לכאורה נתון שאי אפשר לשנותו ואנו חסרי אונים לגביו. מי שמיואש, מי שלא מאמין ביכולתו להשתנות ולגרום לכך שהמחר שלו יכול להיות שונה וטוב יותר מהאתמול שלו, מתייחס לעתיד כאילו הוא עבר. הוא הופך עתיד לעבר. לכן "ויהי" הוא לשון צער, כי הוא מבטא ייאוש. לעומת זאת, ע"י תשובה אפשר לתקן את ההווה, את העתיד, ואפילו את העבר. אם אדם מתקן את דרכיו מכאן ולהבא, בשמיים מוחלים לו גם על חטאי העבר. ע"י תשובה יהודי יכול לעצב ולתקן לא רק את העתיד שלו אלא גם את העבר שלו. "והיה" הוא לשון שמחה כי תשובה הופכת עבר לעתיד.

מתוך כך אנו מבינים מדוע הפרשה פותחת במילה "והיה", כי בתחילת הפרשה מדובר על דברים שמחים – ביאה לארץ ישראל, ישיבה בה והבאת ביכורים לבית המקדש. מובן לנו גם מדוע הפסוק שבכותרת מתחיל במילה "והיה", כי הוא פותח את

רשימת הברכות שבפרשה. אולם להפתעתנו, גם פרשית הקללות פותחת ב"והיה": "והיה אם לא תשמע בקול ה' אלוהיך לשמור לעשות את כל מצוותיו וחוקותיו אשר אנוכי מצווך היום, ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך". ההסבר הוא שהתורה מקדימה תרופה למכה. לפני שמתחילים לפרט את כל הקללות האיומות, התורה רומזת לנו מה עלינו לעשות כדי להינצל מהם. ביהדות אנו מאמינים שאתה בונה את העתיד שלך על בסיס העבר. איננו מבקשים להתנתק מהמורשת הנפלאה שלנו ואנו רוצים שהצאצאים שלנו יהיו המשך נאמן לאבות שלנו. יהיה לנו עתיד טוב רק אם הוא יהיה קשור לעבר שלנו. פרשיית הקללות פותחת ב"והיה" כדי להזכיר לנו את הקשר בין העבר והעתיד. התורה אומרת לנו שאם נעשה כן, אם נשמור על רציפות ונאמנות של העתיד אל העבר, נינצל מכל הקללות הכתובות בהמשך.

בתחילת הפרשה מופיעה מצוות הבאת ביכורים. מצווה זו חלה רק בארץ ישראל, בזמן שבית המקדש קיים. היינו מביאים את הפירות הראשונים של כל שנה אל בית המקדש, מגישים אותם לכהן ואומרים נוסח של "ווידוי ביכורים": "ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט" וכו'. אחר כך כתוב, "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוהיך ולביתך, אתה והלוי והגר אשר בקרבך". הפסוקים של ווידוי מעשרות מוכרים לנו מליל הסדר משום שהם מהווים את השלד של ההגדה של פסח. מה שיש בהם הוא, למעשה, סקירה היסטורית של מה שעבר על עם ישראל, החל מיעקב ולבן, דרך שעבוד מצרים והיציאה משם ועד הביאה לארץ ישראל. מה הקשר בין פירות הבכורים של השנה החדשה ובין כל ההיסטוריה הזאת? התשובה היא שיחד עם הפירות החדשים אנו מחדשים את קשר העבר, ההווה והעתיד שלנו. מדי שנה אנו מצהירים מחדש שאנו בונים את העתיד שלנו על גבי העבר שלנו. אנו מצהירים מחדש שאנו רואים את עצמנו כחוליה נוספת בשושלת הדורות של העם היהודי. אנו מודיעים לעצמנו ולכל מי שמוכן לשמוע שאיננו מתכחשים לזהות ההיסטורית הלאומית שלנו, שאנו גאים ושמחים להיות יהודים, שהפירות הראשונים שהניבה הארץ ממלאים אותנו שמחה ואנו מוכנים ושמחים לחלוק אותם עם אחרים, במיוחד הלוי, הגר והעני ולשתף גם אותם בשמחתנו. כשמביא הביכורים אומר "ועתה הנה הבאתי" הוא אומר שהוא שמח להביא את הפירות האלה, הוא שמח להיות חלק מהעם היהודי, שהוא חש איך החיים היהודיים ממלאים אותו, מרוממים אותו ומאפשרים לו לחיות חיים רוחניים מלאי שמחה.

ישנם יהודים שעוזבים את היהדות באופן מעשי, אולם ישנם יהודים שנשארים יהודים אבל היהדות לא חיה בקרבם. הם תופשים את היהדות כמשהו ישן, מעיק, מדכא. הם מפסידים את השמחה של היהדות. היהדות היא דת מלאת שמחה והיא יכולה למלא את האדם רוחניות ושמחה גדולה. חבל להפסיד את כל זה. למעשה, כתוב בפרשה שכל הקללות באות על היהודי "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב". ה' אוהב אותנו ולכן הוא רוצה לא רק שנציית לחוקיו ונבצע אותם בצורה מכנית, אלא שנשמח בהם. ה' רוצה שנהיה יהודים שמחים. יהודי שמח ניצל מכל הקללות וזוכה לכל הברכות.

עוד בפרשתנו אנו קוראים על ווידי המעשרות, בו אנו מכריזים שמילאנו את כל החובות שלנו בקשר לתרומות והמעשרות שאנו מפרישים מפירות הארץ. אנו אומרים: "ביערת הקודש מן הבית וגם נתתיו ללוי, לגר, ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו". מדוע הנאומים האלה מכונים "ווידוים", והרי אין בהם שום הזכרה של חטא? הרב סולובייצ'ק מסביר שלמילה "ווידוים" יש בעברית שני מובנים: הודאה באשמה ותודה. כשאנחנו מתוודים על חטאינו, אנו מודים לה' על ההזדמנות שהוא נותן לנו להשתנות. בווידי ביכורים אנו מודים לה' על שזכינו להנות מהפירות של שנה נוספת. בווידי מעשרות אנו מודים לה' על העושר הכלכלי שמאפשר לנו לתת משלנו לעניים. אנו מודים לה' על כך שאיננו זקוקים לחסדי בשר ודם אלא אנו נותנים לאחרים.

לפני רשימת הקללות הארוכה מופיעה גם רשימה של ברכות, הנפתחות בפסוק שבכותרת. אחר כך כתוב כך: "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך כי תשמע בקול ה' אלוהיך". מה פירוש "והשיגוך", וכי אנו בורחים מהברכות? רבותינו מסבירים שפירוש הדברים הוא שעם ישראל יהיה ברכה לכל העולם, בין אם הוא רוצה להיות כזה ובין אם לא. העם היהודי אינו עם רגיל. מעולם הוא לא היה כזה ולעולם הוא אינו יכול להיות כזה. אנו תמיד נהיה בשורה הראשונה של ההיסטוריה העולמית. תמיד היינו ותמיד נהיה במרכז תשומת הלב העולמית. בכל העולם יעקבו אחרינו ויבחנו את מעשינו. איננו יכולים להתחמק מכך. גם אם נרצה לא נוכל להיות עם "נורמלי", עם ככל העמים. אין לנו ברירה, הם תמיד יסתכלו עלינו. כל השאלה היא אם הם יסתכלו עלינו בשנאה או בהערצה. לעם ישראל יש תפקיד היסטורי

אוניברסלי - לומר לכל העולם שיש ה' בעולם. זהו תפקידנו וזוהי הברכה הגדולה שאנו מביאים לעולם ואנו חייבים להיות נאמנים לתפקיד שלנו. אם אנו עושים כך, אנו מתברכים בעצמנו ומביאים ברכה לעולם כולו. אם עם ישראל מנסה לברוח מהתפקיד שלו, ה' אינו מאפשר לו להשתמט. הברכה רודפת אחריו ומשיגה אותו ובסופו של דבר נצטרך למלא את תפקידנו וחובתנו כלפי האנושות כולה.

בסוף הפרשה כתוב שה' אומר לעם ישראל: "ואלך אתכם ארבעים שנה במדבר. לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך. לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם, למען תדעו כי אני ה' אלוהיכם". כשבני ישראל יצאו ממצרים, ה' רצה שהם יתרכזו רק ברוחניות ולכן הוא דאג לכל מחסורם. הם לא היו צריכים לדאוג לבגדים, לנעלים או לאוכל. היה להם הכל. כל מה שהם היו צריכים לעשות היה לבנות ולפתח את הרוחניות שלהם. כמו שכתוב ב"פרקי אבות", "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". לזה הם היו צריכים לדאוג בעצמם. כדי להיות יהודים, הם היו צריכים להרגיש בעצמם את הצורך ברוחניות. הם היו צריכים להרגיש את הצמאון להתקרב לה'. הדרך להתקרב אל ה' היא להתקרב לבני אדם, במיוחד להתקרב לבני המשפחה שלנו. ככל שאנחנו קרובים יותר למשפחה שלנו, אנו קרובים יותר לה'.

אנו יודעים שהיום בארה"ב ישנה בעיה קשה של התבוללות. הרבה אנשים עוזבים את היהדות. אנחנו חייבים לחזק את הרוחניות של היהדות כדי שהיהדות תשגשג. הקהילה היהודית אינה קהילה אתנית אלא קהילה דתית ולכן רוחניות היא המפתח להישרדותה של היהדות. המוסדות היהודיים חייבים להיות יותר מאשר מרכזי מפגש חברתיים. הרבה אנשים באים למוסדות האלה כדי לפגוש חברים וזה טוב מכיוון שהדרך להתקרב אל ה' היא להתקרב אל בני אדם, אבל אנחנו צריכים לדעת שזהו רק השלב הראשון והעיקר הוא התוכן הרוחני של המקום. התוכן הרוחני חייב להיות העיקר בכל מוסד יהודי. ליהדות יש תוכן רוחני עמוק ועשיר מאין כמוהו. ה' רוצה שנחיה חיים רוחניים ומלאים שמחה. כדי לחיות חיים מרוממים כאלה, צריך להתייחס ליהדות באופן אקטיבי. כדי להינצל מהקללות ולזכות בברכות, אנו צריכים להביא את הפירות הראשונים שלנו לה', להכניס את ה' אל תוך החיים המעשיים שלנו, לתת מעצמנו לאחרים ולמלא את החיים במצוות ומעשים טובים.

מהן. אדם מאושר אינו זה הבורח מהבעיות שלו אלא זה הפותר אותן.

מדוע, אם כן, הרבה אנשים בוחרים לברוח מהבעיות ולא לפתור אותן, לחיות באשליה זמנית של אושר ולא להיות מאושרים באמת? משום שפתרון בעיות דורש מאתנו דברים שלפעמים קשה לנו לתת. זה דורש מאתנו מחויבות ומאמץ. ישנה דעה נפוצה שמאמץ ואושר סותרים זה את זה. זו טעות. האמת היא שצריך להתאמץ כדי להיות מאושר. מי שמבקש למצוא את האושר ע"י חיים קלים לא ישיג אותו, מכיוון שמגיעים אל האושר רק בדרך בלתי ישירה. כאשר האדם אינו עסוק בניסיון מתמיד להשיג אושר, אלא הוא משתדל להביא אושר אל אנשים אחרים, אז הוא מאושר. האדם מאושר כאשר הוא יודע ומרגיש בתוכו שהוא מנצל את חייו באופן חיובי, שהוא אהוב בזכות מה שהוא ושהוא עומד במטרות שהוא מציב לעצמו בחיים.

בפרשת "ניצבים" אנו עוסקים בנושא התשובה, שהיא מאד קשורה לאושר. רק אדם מאושר ושמח יכול להיות בקשר אמיתי עם ה' ועם בני אדם אחרים. הבעל שם טוב אמר שמי שמח עושה את רצון ה', כי ה' רוצה שנהיה שמחים ומי שמח הוא קרוב לה'. לחזור בתשובה אין פירושו רק להצטער על הדברים הרעים שעשית, אלא קודם כל לשוב. מי שעושה תשובה חוזר אל העצמיות הטבעית והמקורית שלו ושם הוא יכול למצוא את האושר לעבוד את ה'. כתוב בפרשה, "והשבות אל לבבך" ובפסוק הבא כתוב, "ושבת אל ה' אלוהיך". התורה מדברת על שני סוגים של תשובה: קודם תשובה "אל לבבך" ואחר כך תשובה "אל ה'". כאשר אדם יודע שהוא בורח ממחויבות ושהוא אינו עושה את מה שהוא צריך לעשות, הוא חש לא בנוח, הוא אינו שקט. לבו אומר לו שהוא אינו הולך בדרך הנכונה. בתוך תוכו הוא יודע שהוא מחפש קיצורי דרך לאושר, שהוא אינו מוכן לעשות את מה שצריך לעשות כדי להיות מאושר. בתוך ליבו אדם יודע שהוא מחליף אושר בשעשועים. הוא יודע בלבו שהוא עסוק באשליה עצמית במקום להשקיע מאמץ להשיג אושר אמיתי. הוא יודע שמה שהוא צריך לעשות הוא להתמודד באומץ עם הבעיות שלו. הוא חייב לשוב אל לבו. הוא חייב להיות מוכן לקחת אחריות ומחויבות, עם כל המאמץ שיש בזה. אנחנו חייבים להיות מוכנים לקחת מחויבות, לעשות את מה שאנחנו יודעים שאנו צריכים לעשות כדי להיות מאושרים.

צבים-וילן

הרבה אנשים רוצים להיות מאושרים ואינם מצליחים מפני שהם לא מבינים את ההבדל בין שעשועים ובין אושר. שעשוע היא פעולה הנמשכת זמן מוגבל והתלויה בגירוי חיצוני. ההנאה שבשעשוע קיימת כל עוד האדם עסוק בפעולה המשעשעת - מסיבה, משחק, וכדו'. באותו זמן מחשבותיו של האדם מוסטות מהבעיות המטרידות אותו והוא מרגיש טוב, אך כשהשעשוע מסתיים, הוא חוזר ונוחת אל אותה מציאות ממנה הוא ברח לשעה קלה. יש אנשים שכל חייהם הם רצף של בריחות והסחות דעת כאלה, בעזרתם הם מצליחים לשכוח את בעיותיהם, אולם הם לא פותרים אותן.

אושר, לעומת זאת, הוא מצב נפשי הקשור לסיפוק העצמי שיש לאדם שהצליח ליצור מערכות יחסים קבועות ויציבות ולעמוד בדרישות שהוא הציב לעצמו. האושר אינו סיכום של הרבה פעילות משעשעת, המסיחה את הדעת מהבעיות. האושר בא כתוצאה מפתרון של הבעיות. זה נכון שמדי פעם אנו זקוקים לפעילות משעשעת כדי להשתחרר, לשכוח לזמן מסוים את הבעיות ולהרגע, אולם זה רק כדי שאחר כך יהיה לנו כוח להתמודד טוב יותר עם הבעיות, לא כדי לברוח

על אושר, אשמה ותשובה

"ושבת עד ה' אלוקיך
ושמעת בקולו ככל
אשר אנוכי מצווך
היום, אתה ובניך, בכל
לבבך ובכל נפשך:"
(דברים ל,ב)

בתוך ליבנו אנו יודעים שמערכות יחסים שטחיות אינן מביאות אושר. הן יכולות לתת הנאה, אך הן אינן נותנות סיפוק. אנשים המחפשים חוויות שטחיות הם בדרך כלל אנשים שאינם מוכנים להיכנס למחויבות. "והשבות אל לבבך" אומר שאתה עכשיו מבין שלעולם לא תהיה מאושר אלא אם כן אתה מוכן להיכנס למחויבות. אתה מבין עכשיו שהדרך בה אתה הולך אינה מעניקה לך סיפוק ואינה עושה אותך מאושר. זוהי ההתחלה של התשובה, התשובה אל לבבך. השלב השני של התשובה היא תשובה אל ה'. זה אומר למעשה להתחיל להיכנס למערכות יחסים מחייבות, להתייחס אל החיים שלי מתוך בגרות ואחריות.

בפרשת "וילך" כתוב שה' אומר לעם ישראל "ואנוכי הסתר אסתיר פני מכם". שואלים רבותינו, מדוע כפילות המלים "הסתר - אסתיר"? הם מסבירים שהכוונה היא שישנו מצב בו עם ישראל התרחק מה', הוא לא שומר את מצוותיו ולא רוצה לשמוע את העצות שלו. כאשר עם ישראל אומר לה', "אני לא צריך אותך. אני לא רוצה להיכנס למחויבות". אז ה' אומר: "בסדר, אתה חושב שאתה יכול לנהל את העולם בלעדיו? אתה רוצה לנהל את החיים שלך בלעדיי, בלי לקחת אחריות? בבקשה". כפילות ההסתרה אומרת שלא רק שה' מניח לדברים להתגלגל בלי שהוא עוזר, אלא שהאנשים לא יצליחו להבין מה גורם להם את תחושת חוסר הסיפוק ואי הנוחות. הם יחושו חוסר סיפוק, הם יחושו שהשעשועים שלהם אינם נותנים להם אושר, אבל הם לא ידעו מה לא בסדר. "הסתר אסתיר" פירושו שה' יסתיר ושהאנשים בכלל לא ידעו את זה ולא יחפשו ולא יבקשו את ה'.

ישנו סיפור חסידי שממחיש את זה. ילדה באה הביתה בוכייה ומספרת לאביה שהילדים בשכונה שיחקו מחבואים, היא התחבאה במקום מסתור מוצלח אבל אחרי כמה דקות היא שמה לב שהפסיקו לחפש אותה, שאיש אינו מנסה למצוא אותה. אביה אמר לה "בתי, אינך היחידה שמצטערת. גם לקב"ה יש צער רב מזה שבניו הפסיקו לחפש אותו".

אחת הסיבות לכך שאנשים נמנעים מלקחת אחריות היא שהם רוצים למנוע מעצמם תחושת אשמה. אשמה היא אכן תחושה מאד בלתי נעימה, אבל חשוב מאד להבחין בין שני סוגים של תחושת אשמה. ישנה תחושת אשמה סתמית, בלתי

ממוקדת, שקשורה לדברים שהם מעבר לשליטתי. אני חש אשמה על זה שאני חי ואילו אנשים אחרים מתים, שאני בריא ואחרים חולים, שלי יש מה לאכול ולאחרים אין וכו'. יש כאלה שמייחסים את תחושת האשמה הזו לחטא של אדם הראשון ואומרים שהיא מוטבעת מאז בנפש האנושית. תחושה זו מדכאה אותנו, גורמת לנו לשנוא את עצמנו ואת אחרים ומונעת מאתנו לתפקד באופן מלא על פי כוחותינו. מובן שזוהי תחושה שלילית ומיותרת, שראוי להתגבר עליה ולהיפטר ממנה. ישנה אשמה מסוג אחר. זוהי תחושת האי-נוחות הפנימית שאני חש כתוצאה ממעשה לא טוב שעשיתי. תחושת האשמה הזו קשורה לדברים שהם בתחום השליטה שלי. התנהגתי לא כשורה, עשיתי משהו לא טוב, פגעתי פיזית או רגשית באדם אחר, נכשלתי, והמוסר הבריא שלי לא נותן לי מנוח ומתריע בי בתוכי על הכישלון שלי. התחושה הזו אמנם מציקה ולא נעימה, אך היא בריאה, חיובית ומועילה. אילולא תחושת האשמה הזאת, מה היה גורם לי להשתפר? אדם צריך לדעת שתחושת האשמה הזאת יכולה להוות עבורו מנוף לצמיחה רוחנית. הוא צריך לתעל את התחושה הזו באופן פרודוקטיבי כדי למנוע כישלונות נוספים בעתיד. תחושת האשמה הזאת היא חיובית כי היא מעוררת לתשובה.

רבותינו מלמדים אותנו לקיים "סור מרע ועשה טוב". בפרשת ניצבים אנו לומדים שישנם שני צדדים של חזרה בתשובה: האחד הוא לשוב אל לבבך, להתייחס אל תחושת האשמה ולהכיר בכך שיש לך מה לשפר. השלב השני הוא לפנות אל ה' ולהקשיב לקולו. אחרי שהודית והתוודית על הרע שעשית, תשכח אותו ותתחיל מעכשיו לעשות טוב. כך משתמשים בתחושת האשמה באופן בריא ויעיל למטרה המקורית שבשבילה ה' שם בנו את אפשרות התחושה הזאת - כדי לתקן את החיים המעשיים.

האשמה קשורה לאחריות. אם אני חושב שהדברים הרעים שעשיתי התרחשו רק בגלל גורמים סביבתיים ובאשמת אנשים אחרים, איני נושא באחריות למה שקרה, איני חש אשמה אבל גם איני יכול לתקן את המצב ואיני יכול לומר לעצמי שאם אהיה במצב דומה מחר, התוצאה תהיה שונה, כי הרי זה לא תלוי בי. אבל אם אני עומד באומץ מול המציאות ואומר לעצמי שלמרות כל האילוצים הסביבתיים, בסופו של דבר אני הוא האחראי לכישלון, אני מלא תקווה כי אני יודע שאם הדבר

תלוי בי, אני יכול לגרום שבמצב דומה בעתיד התוצאה תהיה טובה יותר. אחריות קשורה לאשמה, אבל היא המפתח לתשובה. זוהי החשיבות הגדולה של מצוות ויודוי. ב"הלכות תשובה" של הרמב"ם אין מצווה לחזור בתשובה. יש רק מצווה להתוודות על חטאי העבר. כשאני מתוודה על חטאי, אני לוקח אחריות עליהם, אני מכריז שאני אחראי למעשי, ואם אני אחראי לכישלון של אתמול, אני גם יכול להיות אחראי להצלחה של מחר. אין הדבר תלוי אלא בי.

בפרשת "ניצבים" אנו קוראים את הפסוק "ראה, נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע". ואחר כך כתוב עוד "החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך". ה' משאיר לנו את הבחירה החופשית איך לנהוג ומה לעשות בחיינו. הוא מציג בפנינו את שתי האפשרויות – הטוב והרע, החיים והמוות. אבל בגלל שהוא אוהב אותנו הוא גם "ממליץ" לנו במה כדאי לנו לבחור. הוא אומר לנו - "תבחר בטוב, תבחר בחיים". ה' רוצה שנמשיך לחיות, למרות תחושת האשמה על המעשים שעשינו בעבר. הוא לא רוצה שניתקע בתוך התחושה הזאת, אלא שנצמח ממנה. הוא רוצה שנשתמש באשמה כדי להוכיח לעצמנו שאנחנו מסוגלים להיות הרבה יותר ממה שהיינו עד כה. לא היינו אנוסים לעשות את הדברים שעשינו. וכמו שעשינו אותם אתמול מתוך בחירה חופשית, כך נוכל להימנע מחר מלעשותם ולבחור להתנהג אחרת, טוב יותר. בדרך זו האשמה קשורה לתקווה, לאופטימיות, לאמונה בכוח שלי לגדול ולהתקדם ובתיקון מעשי של החיים. אנשים שמתפתחים רוחנית הם אנשים שלוקחים אחריות על החיים שלהם ומשתמשים בחולשות האנושיות שלהם כמנוף לצמיחה רוחנית. זהו תהליך ארוך, אבל מלא תחושת אושר וסיפוק.

בפרשת "וילך" אנו קוראים שכאשר משה רבנו מעביר ליהושע בן-נון את תפקיד ההנהגה של עם ישראל הוא אומר לו "חזק ואמץ". מה פירוש הביטוי הזה? יהושע, כמנהיג, חייב לדעת שישנם שני מרכיבים הבונים אומה חזקה, היכולה לשרוד ולהתקדם לקראת המטרות שהיא מציבה לעצמה. האחד הוא האמצעים הטכניים המעשיים העומדים לרשותם - כלכלה חזקה, צבא חזק וכדו'. המרכיב השני הוא הרצון של העם להילחם למען המטרות של העם, הנכונות של האנשים למסור את נפשם למען האידיאלים של כלל האומה. כמנהיג, יהושע היה צריך להטביע

בלב העם את האמונה בצדקת דרכו. לעם ישראל ישנה דרך מיוחדת בעולם. זוהי דרך קשה וכדי להתמיד בה צריכים להיות חדורי אמונה שהמאמץ הוא אכן כדאי. רק הבנה עמוקה של התפקיד הקריטי שיש לעם ישראל בעולם יתן לאנשים את האומץ להמשיך לרצות להיות יהודים ולהיות מוכנים להילחם בשביל עם ישראל. עם ישראל אינו יכול לשמור על עצמו כעם בין אומות העולם ולמלא את תפקידו האוניברסאלי של תיקון העולם ללא אמונה בצדקת דרכו ובחשיבותה. לכן יהושע צריך לדאוג גם לחזק הפיזי של עם ישראל וגם לאומץ הרוחני שלו.

מעבר לכך, משה אומר ליהושע שמטבע הדברים כל מנהיג עושה גם טעויות. ליהושע צריך להיות האומץ להודות בטעויות שלו, ללמוד מהם ולהמשיך הלאה. חלק מהתפקיד שלו כמנהיג הוא להראות לעם איך אדם גדול מתמודד באומץ עם הטעויות שלו. הדברים נכונים לגבי כל אחד מאתנו. תחושת אשמה מתלווה בהכרח ללקיחת אחריות, אך יש ללמוד להשתמש בה רק כקרח קפיצה וכמנוף לתשובה ולהתקדמות. מכיוון שכדברי הרב קוק, "התשובה אינה באה למרר את החיים כי אם להמתיק אותם".

כמו הגשם לצמחיה. לפעמים הגשם אינו נעים, לפעמים הוא מציק, אבל בלי גשם אין חיים, בלי גשם אין צמיחה. התורה מצריכה השקעה של מאמץ. אין דבר כזה יהדות קלה, אשר כולה רק הנאה ובידור. יהדות כזאת לא יכולה להחזיק מעמד, כי היא מזויפת. היהדות האמיתית היא תובענית, כי היא אמיתית. היהדות היא דת של תקווה, אך בתנאים שלה. היא אומרת שאנחנו יכולים להנות מכל הטוב שיש לה לתת, אך בשביל זה צריך לקחת אותה ברצינות, להביא אותה אל כל החיים שלנו, אל הנישואין שלנו, אל הילדים שלנו, אל העבודה שלנו, ואז נרגיש איך היא מחייה אותנו והופכת שממה רוחנית לגן פורח.

בסוף הפרשה מתואר מותו של משה רבנו. כתוב שם איך ה' מצווה אותנו לעלות על הר נבו, משם אפשר להשקיף ולראות את כל ארץ כנען, ואומר לו שהוא ימות שם ולא יעבור את הירדן. מדוע נכלל התיאור הזה בפרשת "האזינו", במיוחד לנוכח העובדה שבפרשה הבאה מתואר ביתר פרוט איך כל זה מתרחש למעשה? כתוב בפרשה, "וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמור: עלה אל הר העברים הזה" וכו'. הביטוי "בעצם היום הזה" בא להדגיש שמשה אמר את שירת "האזינו" ביום מותו. הביטוי "בעצם היום" מופיע עוד בשני מקומות בתורה. בפעם הראשונה מופיע הביטוי הזה בסיפור המבול. כשאנשי דורו של נוח ראו שהוא בונה תיבה הם לעגו לו כי הם לא האמינו שיהיה מבול. הם אמרו שגם אם יהיה מבול הם לא יתנו לנוח להיכנס לתיבה. כשמי המבול החלו לכסות את הארץ ונוח היה צריך להיכנס לתיבה, כתוב "בעצם היום ההוא בא נוח ושם וחס ויפת...אל התיבה". רבותינו מסבירים ש"בעצם היום" פירושו חצות היום. רש"י אומר שם כך: "לימדך הכתוב, שהיו בני דורו אומרים: 'אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו'. אמר הקב"ה: 'אני מכניסו לעיני כולם ונראה דבר מי יקום'". כלומר, התורה מדגישה שנוח נכנס לתיבה בגלוי באמצע היום ואנשי דורו של נוח היו חסרי אונים והם לא יכלו לעשות דבר כדי למנוע את כניסת נוח אל התיבה, כדי להראות שאיש אינו יכול למנוע את דבר ה' מלהתקיים.

הפעם השניה שהביטוי "בעצם היום" מופיע בתורה הוא בסיפור יציאת מצרים. כתוב שם, "בעצם היום ההוא יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים". המצרים איימו שהם לא יניחו לבני ישראל לצאת לחופשי. בני ישראל עזבו את ביתם בחצות לילה אבל יצאו ממצרים רק בחצות היום שלמחרת כדי שכל המצרים יראו אותם עוזבים

אזינו

שיר הפרידה של משה

"האזינו השמים
ואדברה ותשמע
הארץ אמרי פי:
(דברים לב, א)

בפרשת השבוע אנו קוראים את השיר שמשה לימד את עם ישראל לפני פרידתו מהם. זהו שיר מיוחד במינו. השיר הזה יעזור לעם ישראל להתגבר על משברים וניסיונות קשים שיהיו להם בעתיד. כשהם ירגישו שאין להם עוד כוח ושהם כבר לא יכולים להמשיך, הם ישירו את השיר הזה ויזכרו שהם לא לבד, שהם רק הנציגים של ה' בעולם ושהוא מוכן לבוא לעזרתם. כל אדם צריך חלום, כל אדם זקוק לאיזושהי תכלית, יעוד כלשהו אליו הוא שואף להגיע. החלום הזה נותן לו כוח להתגבר על הקשיים שבדרך. בשירת "האזינו" ישנו החלום של עם ישראל. בלי חלום, בלי שיר, זה כמעט בלתי אפשרי להתגבר. אסור לזלזל בחלומות גדולים, מפני שלפעמים החלום עצמו נותן כוח להפוך את החלום למציאות. משה רבנו ידע שכדי לעמוד בהצלחה בכל האתגרים שיעמדו בפניהם, הם זקוקים לשיר.

בפרשת "האזינו" משה נפרד מעם ישראל עם שיר. משה בחר לתת את המסר האחרון שלו לא בצורה הרגילה של פרוזה, אלא בצורה של שיר. וכך כתוב בשורה השניה של השיר המיוחד הזה: "יערוף כמטר לקחי, תיזל כטל אמרתי, כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב". המלים שלי - אומר משה רבנו - התורה שאני נתתי לכם היא עבורכם

והם לא יכלו לעשות דבר כדי למנוע זאת. רבותינו מסבירים שהתורה רוצה ללמד אותנו שאנחנו צריכים להיות בטוחים בקיום דברי ה'. אם ה' מבטיח משהו, אף אחד אינו יכול למנוע את קיום דבריו. גם כאן היה מצב דומה. העם לא רצה שמשה ימות. בני ישראל ידעו שנגזר על משה למות במדבר ולא להיכנס לארץ ישראל, אבל הם לא היו מוכנים להשלים עם הגזרה. הם אמרו שהם יעשו הכל כדי למנוע את מותו של משה מכיוון שזה היה עבורם משהו שהם לא יכולים לשאת. הם לא האמינו שהם יכולים להמשיך לתפקד בלעדיו והם אמרו שהם לא יניחו לו למות, אבל למעשה הם היו חסרי אונים. הם לא יכלו למנוע את זה. גם כאן ה' רצה להראות שאיש אינו יכול למנוע את ביצוע רצונו. ואולם, להבדיל משני המאורעות הקודמים שבהם כתוב "בעצם היום", כאן ה' דווקא רצה לראות לאנשים את כוחם וגדולתם. בני ישראל אמרו שהם לא יניחו למשה למות לא כי הם הגזימו בהערכת כוחם, כמו בני דורו של נוח והמצרים, אלא להפך, בגלל שהם לא האמינו מספיק בעצמם. בני ישראל חשבו שהם לא יכולים להסתדר בלי משה רבנו וה' רצה להראות להם שהם באמת לא תלויים בו ועם כל האובדן הגדול במותו של משה רבנו, בסופו של דבר עם ישראל יסתדר גם בלעדיו.

מה שנותן לעם ישראל את היכולת להמשיך ולחיות גם בלי משה רבנו הוא התורה. כשעם ישראל יצא ממצרים, הוא היה כמו ילד קטן שאינו מסוגל להתנהל באופן עצמאי. הם היו זקוקים להדרכה ולליווי הצמוד של משה רבנו בכל דבר. הם לא יכלו להחזיק מעמד בלעדיו. כשמשה התעכב מלרדת מהר סיני והם חשבו שהוא מת, הם מיד בנו עגל זהב כי הם הרגישו שהם זקוקים למתווך בינם לבין ה'. מאז הם עברו דרך ארוכה. דור העבדים יוצאי מצרים נכחד ובמקומו קם דור חדש, חזק יותר בנפשו. הדור הזה נולד וגדל בתוך מציאות שיש תורה לעם ישראל ולכן זהו הדור שעומד לכבוש את ארץ ישראל. כשיש תורה לעם ישראל, הוא כבר אינו תלוי במציאותו או בהיעדרו של אף בן אדם, אפילו לא של משה רבנו, וה' רצה שאנשי אותו דור יכירו בכך. ה' רצה שהם ידעו שהם אינם תלויים בהנהגתו של משה רבנו, מכיוון שיש להם תורה. כשיש לעם ישראל תורה שהוא חי על פיה, הוא אינו תלוי באיש. ודאי, עם ישראל זקוק להנהגה, אבל זו אינה חייבת להיות הנהגה של משה רבנו דווקא. זו יכולה להיות גם הנהגה של יהושע בן-נון.

זוהי גם הסיבה שיהושע מופיע בפרשה בשמו המקורי, הושע. כזכור, כשמשה שלח את שנים-עשר המרגלים לתור את הארץ, הוא שינה את שמו של הושע בן-נון ל-יהושע. האות יוד היא האות הראשונה של שם ה' וכך משה העניק ליהושע כוחות רוחניים מיוחדים שאיפשרו לו להינצל מהעצה הרעה של המרגלים. מאז הוזכר יהושע בשמו החדש. עכשיו, סמוך למותו של משה רבנו, יהושע מוזכר בשמו הישן כדי לרמוז לו שהוא כבר אינו זקוק לברכה המיוחדת של משה. אחרי שהוא היה צמוד למשה ולמד ממנו תורה במשך ארבעים שנה, יש לו בעצמו את מה שצריך כדי לעשות את ההחלטות הנכונות. העולם הזה מלא פיתויים שיכולים לבלבל את האדם ולהסיח את דעתו מהאמת. רק לתורה יש כוח לשמור אצל האדם את החשיבה הישרה ואת המוסר הנכון. אם יהודי אינו לומד תורה, אם הוא מתרחק מהדרכתה של תורה ומתנתק מהיהדות, אין לו סיכוי להחזיק מעמד בתוך כל הבלבולים והפיתויים של העולם.

בפרשת "האזינו" אנו פוגשים תופעה מוזרה. בד"כ הפרשות מסתיימות בנימה חיובית. גם בפרשות שיש להן תוכן של מסרים קשים, לסיום הפרשה יש טון יותר אופטימי. כשהפרשה מסתיימת בדבר טוב אנחנו נשארים עם סיום הקריאה בהרגשה נוחה. והנה בפרשתנו הסיום הוא בעל נימה שלילית. מסופר שם על מותו של משה רבנו. הסיפור הזה מופיע דווקא כאן, בסוף הפרשה הזאת ולא בתחילת הפרשה הבאה, כדי להעביר את המסר הזה אלינו. יש לנו בטחון בה'. איננו חייבים שלכל פרק בסיפור הארוך של עם ישראל יהיה סוף טוב. אנו יודעים שגם אם פרק אחד בהיסטוריה מסתיים בכי רע, אין זה הפרק האחרון וגאולת ישראל היא ודאית. אנחנו בטוחים שהעתיד של עם ישראל הוא טוב מכיוון שיש לנו תורה ואנו יודעים שהקשר של עם ישראל עם ה' אינו ניתן לביטול, יהיה מה שיהיה. משה נתן לנו את התורה ולמרות שהוא בעצמו כבר אינו אתנו, אנו יכולים לקבל הדרכה מהתורה כיצד לנהוג ואיך לנהל את חיינו, הן כאומה והן כל אדם ואדם בפני עצמו. הסיבה שמותו של משה נמצאת בפרשה זו היא כדי לומר לנו שכל אדם סופו למות אבל החלום היהודי והשיר של עם ישראל הם נצחיים ואינם תלויים בחיים של אדם כלשהו, אפילו לא של משה רבנו. הכוח המניע של היהדות כולה ושל כל יהודי ויהודי מקורו בנצח ולכן עם ישראל יחיה לנצח וכל יהודי ויהודי יכול לזכות בחיי נצח בעולם הבא ע"י הנאמנות לתורה בעולם הזה.

מהפסוק "כי שם ה' אקרא, הבו גודל לאלוקינו", אנו לומדים שישנה מצווה מן התורה לומר את ברכות התורה. לאורך היום אנו אומרים הרבה ברכות, אולם כמעט על כולם איננו מצווים מהתורה אלא מדרבנן. ישנן שתי ברכות שמצווה מהתורה לומר אותם והם "ברכת התורה" ו"ברכת המזון". אנו יודעים שאת ברכת התורה אנו צריכים לומר לפני שמתחילים ללמוד ואילו את ברכת המזון אנו אומרים לאחר האכילה. ברכת "המוציא", הנאמרת בתחילת הסעודה, אינה מהתורה אלא מדרבנן. התורה אינה מצווה עלינו לומר ברכה לפני האכילה. גם לאחר לימוד התורה איננו מצווים לומר אף ברכה, אלא רק לפני הלימוד. מדוע?

אחת המטרות של הברכה היא לגרום לנו להיות מודעים למשמעות ולחשיבות של הפעולה שאנו עושים. אנו רגילים לעשות כל מיני פעולות כמעט בלי לחשוב עליהם. אולם ישנם מצבים שיש להם חשיבות רעיונית ורוחנית מיוחדת, ישנן פעולות שה' רוצה שנעשה אותם מתוך מודעות והכרה. כשאנחנו רעבים, אנו מרגישים היטב את הצורך שלנו באוכל. אין צורך להזכיר ולומר לנו שאנו רעבים, כי אנו חשים זאת היטב בעצמנו. אולם לאחר שאכלנו, המצוקה הזמנית שחשנו קודם לכן עברה ואנו שוכחים עד כמה היינו זקוקים למזון ועד כמה היה קשה לנו בלעדיו. אנו עלולים אז להיות כפויי טובה ולשכוח להודות על זה שיש לנו מה לאכול. התורה מצווה עלינו לברך "ברכת המזון" עם סיום הסעודה כדי שלא נשכח להודות לה' על חסדו הגדול שהוא זן ומפרנס אותנו תמיד.

התורה היא מזון רוחני. תחושת החוסר שלנו לגביה היא הפוכה מאשר עם המזון החומרי. לפני שאנו לומדים תורה, אנו יכולים שלא לחוש כמה אנו זקוקים לה. מי שלא לומד תורה עלול לחשוב, דווקא בגלל בורותו, שהוא אינו זקוק לתורה. מי שלא לומד תורה אינו חש את הצורך בלימוד תורה ואינו מרגיש משיכה אליה. ככל שאדם לומד יותר תורה, כך הוא מתאהב בה יותר וחש ביתר שאת את הרצון ללמוד עוד. עצמת החיים הרוחניים שלנו לפני שאנו לומדים תורה היא כזו נמוכה עד שאנו אפילו לא יודעים ולא מרגישים כמה התורה היא חיונית עבורנו. לכן צריך לברך לפני הלימוד, כדי להעיר את המודעות לערך הגדול של לימוד התורה וכדי לעורר את החשק אליה. אחרי הלימוד כבר אין צורך בכל זה כי אנו כבר מלאים בהרגשת העונג הרוחני הנפלא שלימוד התורה מעניק לנו.

זאת הברכה

1

בברכה, משה רבנו

"אשריכם ישראל,

מי כמוך עם נושע

בה', מגן עזרך וחרב

גאוותך. ויכחשו

אויבך לך ואתה על

במותימו תדרוך:"

(דברים לג, כט)

התורה מסתיימת בברכה. בפרשה האחרונה של חומש "דברים" מופיעה הברכה שברך משה את עם ישראל לפני שהוא נפרד מהם. בפרשת "נשא", שבה מופיעה ברכת כוהנים, עסקנו בנושא הברכה והסברנו שם שלמרות שזה נראה כאילו הכהן הוא מקור הברכה, למעשה אין זה כך. לא האדם הוא שמברך, אלא ה'. לבשר ודם אין יכולת להשפיע ברכה מעצמו. רק מי שברא את העולם ומחייה אותו יכול להביא שפע וברכה אל האנשים החיים בו. ה' מסר בידינו "מפתחות" לקבלת השפע האלוקי. ה' אמר לנו שהוא מברך אותנו דרך הכוהנים. הכוהנים מעבירים את ברכת ה' אל כל ישראל. יש להם את היכולת הזו כי הם צאצאיו של אהרון, שהיה "אוהב את הבריות". בכוח האהבה הטמונה בנפשם יכולים הכוהנים להביא את ברכת ה' אלינו. העקרון הזה נכון לגבי כל ברכה שמברך אדם את רעהו. כאשר אני מברך מישהו, כאשר אני אומר לו "תהיה בריא", או "כתיבה וחתומה טובה", ואני אומר את זה מכל הלב, באהבה, אני מביא אליו את ברכת ה'.

אמרו חז"ל: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, שנאמר, ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך

את עמו בשלום." כדי שהברכה תתממש, חייב להיות שלום בין בני האדם. במקום שישנה שנאה, במקום שיש יחסים לא טובים בין איש לרעהו, לא יכולה לחול ברכה. כאשר ישנה אהבה בין איש לאשתו, בין חברים ובכל מקום שאנשים חיים יחד, שם יכולה הברכה לחול. אנו צריכים ללמוד לבנות ולקיים קשרים בין-אישיים יציבים וארוכי-טווח, כדי לזכות לברכת ה' בחיינו. כאשר יש לנו קשר טוב זה עם זה, יש לנו קשר טוב עם ה'. אחד התנאים לחיים של שלום בצוותא הוא, שכל אדם יודע מהו תפקידו המיוחד בתוך מערכת היחסים המשותפת. בנישואין, למשל, אם ישנה חלוקת תפקידים מוגדרת וברורה ולכל אחד מבני הזוג ישנם תחומים שהוא אחראי עליהם, זה עוזר למנוע מצבי חיכוך והמערכת המשפחתית מתפקדת טוב יותר. כמובן, חלוקת התפקידים צריכה להעשות על-סמך הכרת הכשרונות המיוחדים של כל אחד מבני הזוג. כאשר יש אמון ביניהם, כל אחד משתדל למלא את תפקידו בצורה הטובה ביותר והוא מניח שגם בן זוגו עושה כן. במצב כזה יש סיכוי טוב שיהיה שלום ביניהם. משה מברך את עם ישראל והוא רוצה שהברכה שלו תתקיים, אז הוא מעניק לכל אחד מהשבטים את הברכה המתאימה לאופיו המיוחד של כל שבט: יהודה מתאים למלכות ישראל, לוי אחראי על הכהונה, לזבולון יש כשרון מסחרי טוב, בני גד יהיו אנשי צבא מעולים וכו'. לבסוף משה מברך את עם ישראל בברכה המתאימה לעם כולו, כפי שמצוטט בכותרת.

מעניין לשים לב שכאשר משה מברך כל שבט בפני עצמו, הוא לא מכליל שבט אחד בברכותיו, וזהו שבט שמעון. הרבה סיבות נאמרו לכך ואני מוצא את ההסבר של ר' אברהם אבן-עזרא כמשכנע ביותר. ר' אבן-עזרא אומר שהסיבה שמשה לא ברך את שמעון קשורה למה שקרה בבעל פעור, כאשר זמרי בן סלוא, ראש שבט שמעון, יצא בחוצפה נגד כל העם וחטא בעריות ובעבודה זרה עם כזבי בת צור. שבט שמעון, וזמרי בראשם, הוציאו את עצמם מכלל ישראל והעדיפו את מילוי התאוות האישיות שלהם על פני נאמנות למחויבות שלהם לכלל האומה. הם לא היו ראויים לברכתו של משה רבנו מכיוון שהם בחרו לחיות לעצמם ולא חשו מחויבים לדאוג לטובתו ועתידו של כל העם. אם הם בחרו להוציא את

עצמם מכלל העם, הם נשארים בחוץ גם כשהעם מתברך. ואכן למעשה, כאשר הגיע זמן חלוקת הארץ בין השבטים, שבט שמעון אינו מקבל נחלה נפרדת כמו שאר השבטים, אלא חלקו בלוע בתוך נחלת יהודה. יהודי אינו רשאי לנתק את עצמו מההיסטוריה של בני עמו ומהייעוד הגדול שלהם. אם הוא עושה כן, הוא מוציא את עצמו מכלל עם הקודש ומאבד את זכותו לברכת ה'.

יחסים טובים בין אדם לחברו הם הבסיס לברכה ולאוויר. הרבה מהאנשים שחיים עם תחושה פנימית של מצוקה ואומללות הם אנשים שאינם יודעים ליצור ולקיים יחסים תקינים עם אנשים אחרים. הם אנוכיים, פוחדים להפסיד כסף, חוששים להיפגע רגשית, או שהם כל כך מרוכזים בעצמם עד שהם בכלל אינם מודעים לצורך הטבעי והנורמלי שלהם ביחסים עם בני אדם אחרים. אנשים אלה צריכים לזכור שהדבר היחיד שאנו באמת משאירים אחרינו הוא הקשרים שלנו עם אנשים אחרים. מה שנשאר לנצח הם הדיבורים והמעשים שחלקנו איתם וההענקה הרגשית שהענקנו להם. לדברים חומריים אין קיום ניצחי. הרכוש שנשאר אחרינו, מי יודע מי ישתמש בו ואם הם בכלל ידעו למי הוא היה אי פעם שייך. הדברים שאנו נותנים מעצמנו, מליבנו, משכלנו ומרוחנו, הזכרונות שנשאיר אחרינו – הם נשארים לעד.

כתוב "וילך משה" ולא כתוב לאן הוא הלך. מסבירים שהוא הלך אל הלבבות של כל אחד ואחת מעם ישראל. משה חדר אל הלב של כל ישראל משום שהוא מסר את נפשו עליהם. הוא הקדיש את כל חייו לטובת עם ישראל ולכן הוא נשאר לנצח חי בקרבם. כדי לקיים יחסי-אנוש טובים צריך להשקיע מאמץ. אי אפשר לחיות חיים שלמים בלי לתת מעצמך לאחרים. רק אדם שיכול לצאת ממעגל הפרטיות האנוכית שלו ולהתבונן בזולתו בעיניים אמפטיות, לנסות לחוש את הצרכים של זולתו ולהשתדל למלא אותם, הוא יחוש את טעמם של יחסים יפים של אחווה ושל אהבה והוא יזכה לחיי נצח בליבותיהם של אנשים אחרים.

בפרשתנו אנו קוראים על מות משה אולם איננו יודעים היכן הוא מת. אין שום מקום המסומן כמקום קבורתו. משה לא השאיר אחריו שום רכוש ושום דבר מוחשי. הוא אפילו לא זכה להיכנס לארץ ישראל, אבל הוא השאיר אחריו את הדבר הניצחי ביותר. הוא נתן לנו את התורה. הוא השאיר את ההשפעה הרוחנית שהיתה לו על כל עם ישראל. משה רבנו יישאר לעד בזכרון הקולקטיבי של עם הנצח משום שהוא העניק לנו זכרונות, מלים ומעשים שיש להם משמעות לדורות רבים. הוא השאיר אחריו ברכה. ברכה היא דבר לא מוחשי, אולם היא יכולה לתת חיים.

אנו אומרים "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב". מה פרוש המילה "מורשה"? יש הבדל בין "מורשה" ובין "ירושה". ירושה משמעה קבלת דבר לעצמך. מורשה משמעה קבלת דבר כדי להעבירו הלאה. אדם יכול לקבל בירושה רכוש מסוים מאביו והוא רשאי לעשות ברכוש זה כרצונו. המורשה המשפחתית היא כלל התרבות המשפחתית והאופי המשפחתי המיוחד שאדם קיבל מאבותיו וספג לתוכו בבית שבו הוא גדל ואת כל זה הוא חייב להעביר הלאה לבניו. המורשת אינך שלך שתוכל לעשות בה כרצונך. קיבלת אותה מאבותיך כדי למסור אותה לבניך. התורה אינה ירושה, היא מורשה. היא עולם התוכן הרעיוני והרוחני של קהילות יעקב, של עם ישראל. התורה היא שלנו רק אם אנו מקבלים על עצמנו להעביר אותה גם לבנינו. זוהי האחריות שאנו נושאים כלפי הדורות הקודמים של קהילות יעקב, שמסרו לנו את התורה על מנת שנחיה על פיה ונעביר אותה גם לדורות הבאים. אנו חייבים את זה לסבינו, סבותינו והורינו כמו שאנו חייבים את זה לבנינו ולבנותינו, לנכדינו ולנינינו.

הפרשה האחרונה של התורה נפתחת במלים "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלוקים את בני ישראל לפני מותו". שואלים רבותינו, מדוע יש צורך להזכיר כאן את משה כ"איש האלוקים", וכי אין עם ישראל יודע כבר שמשה הוא איש אלוקים קדוש? התפקיד העיקרי של משה היה להיות המורה הגדול של עם ישראל. הוא קיבל תורה מסיני ומסרה לעם ישראל. הוא היה אחראי על הצבת אמות המידה

המוסריות של עם ישראל. הוא לימד את עם ישראל מה מותר ומה אסור, מה כשר ומה פסול, איך בכלל צריכים להראות חייו של יהודי ואיך מרוממים אותו למעלות רוחניות גבוהות יותר. משה גם הוכיח את עם ישראל כאשר הם לא נהגו כשורה. כאשר היה מצב של חוסר שלמות, כשאנשים לא נהגו כמו שצריך, משה היה צריך לומר להם שהם לא היו בסדר ולדרוש מהם לתקן את מעשיהם.

לאורך כל הדרך היתה לצדו של משה דמות אחרת, שהיה לה תפקיד שונה ומשלים בהנהגת עם ישראל. זה היה אחיו, אהרון הכהן. התפקיד שלו היה לחזק ולעודד את רוחם של האנשים. אהרון היה אומר להם, "אני יודע שנכשלת. אני יודע שחטאת, אך דע לך שה' אוהב אותך בכל זאת ועדיין אכפת לו ממך. אינך צריך להרגיש חסר ערך. אל תתייאש מעצמך כי ה' לא התייאש ממך. אתה יכול להשתפר". אהרון השתדל להבין את האנשים, לרדת אל קשי החיים שלהם ולהשתתף איתם. במלים אחרות, משה חיזק אצל עם ישראל את האמונה בה'; אהרון חיזק אצל היהודים את האמונה בעצמם.

חלוקת התפקידים הדיכוטומית הזו משתקפת גם במחלוקת (שגם היא, למעשה, חלוקת תפקידים משלימה) בין תנועת החסידות לתנועת ההתנגדות באירופה. המתנגדים ייצגו את תפקיד המורה, בעוד החסידים הדגישו את תפקיד המעודד והמנחם שביהדות. הרב לימד הלכות; הרב'ה העניק תקווה. הרב הראה לאן צריך להגיע; הרב'ה החזיק את האנשים ביד ולקח אותם לשם.

הביטוי "איש האלוהים" בא לומר שמשה היה גם איש וגם אלוהים. בעברית למילה "אלוהים" יש גם מובן של שופט. משה היה שופט, הוא היה המורה. אבל הוא היה גם "איש". הוא היה בן אדם, שיכל לזהות את החולשות ואת הקשיים של אנשים אחרים ולהבין אותם. הוא היה איש גדול, איש ענק, אבל הוא היה איש, לא מלאך. הביטוי "איש האלוהים" בא לומר שמשה רבנו, עם כל גדלותו, לא איבד את התחושות האנושיות הפשוטות, את הרגישות ואת האהבה האנושית. הוא היה ונשאר איש.

בפרשה הקודמת, "האזינו", משה מלמד את עם ישראל שיר שמתייחס למצבים ירודים של עם ישראל, כאשר בעתיד הם יסטו מדרך הישר ולא ישמעו לדבר ה'. משה פונה אליהם שם בתפקיד המורה, הרב. כאן, בפרשתנו, הוא משנה את תפקידו. עכשיו הוא הרב'ה. הוא פונה אליהם בטון מנחם ומביא להם בשורה של תקווה וברכה. הוא אומר לבני ישראל שה' אוהב אותם למרות חולשותיהם. הוא אומר להם שגם כאשר הם סוטים מדרך הישר, אל להם לאבד תקווה כי הקשר שלהם עם ה' הוא נצחי ובלתי ניתן לניתוק. אסור להם להתייאש מעצמם והם יכולים וצריכים תמיד להשתפר. אשר על כן, ברכותיו מסתיימות במלים, "אשריכם ישראל, מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך וחרב גאוותך". וכמו שמסביר רש"י, "תשועתך בה', אשר הוא מגן עזרך וחרב גאוותך". לעם ישראל יש תפקיד גדול בעולם. הם השותפים של הקב"ה בהבאת העולם אל מצבו המושלם. לא תמיד אומות העולם עוזרים לנו למלא את תפקידנו. הרבה פעמים הם עומדים בדרכנו. אויבינו מתכחשים אלינו ומנסים לפגוע בנו, אך יש לנו הבטחה אלוהית שלמרות כל הקשיים, עם ישראל יתגבר על כל המכשולים וידרוך על הבמות של אויביו. מכיוון שיש לנו תפקיד גדול, יש לנו עבר גדול ויש לנו עתיד גדול. לישראל יש סיבה טובה להיות מאושרים, מכיוון שאנו כולנו בניו של הקב"ה, אשר אוהב אותנו תמיד והוא יגן וישמור עלינו לנצח.

תְּגִי יִשְׂרָאֵל

המיוחדות הללו - המכונות "סליחות" - כדי להתכונן נפשית ורוחנית לראש השנה וליום הכיפורים.

על פי הקבלה, הלילה הוא זמן של דין לעומת הבוקר, שהוא זמן של רחמים. מדוע אם כן, אנו מתחילים לומר את הסליחות דווקא בלילה, קצת אחרי חצות? ומדוע במוצאי שבת? יכול להיות שהתשובה קשורה לעובדה שיציאת מצרים התרחשה בלילה. מלאך המוות החל להכות בבכורות מצרים בחצות הלילה ואז ציווה פרעה על בני ישראל לצאת משם. כך שלמעשה, יציאת מצרים החלה קצת אחרי חצות הלילה. באותו הלילה התגלו באופן בולט רחמיו של ה' כלפי עם ישראל, כמו שאנו אומרים בסליחות "סלח נא לעוון העם הזה, כרוב טובך אשר סלחת לעם הזה ממצרים עד עתה". התחלת אמירת הסליחות בחצות הלילה מזכירה לנו את רחמי ה' הגדולים שהופיעו ביציאת מצרים.

כל החגים והימים הטובים שלנו מתחילים בערב. למעשה, על פי היהדות כל הימים מתחילים בערב ולא בבוקר, כמו שכתוב לגבי כל אחד מהימים של מעשה בראשית: "ויהי ערב ויהי בוקר". חכמינו אומרים שזה בא ללמד אותנו על תקווה. תקווה היא הדבר החשוב ביותר בחיים. בחיים ישנן תקופות קשות. לפעמים צריך לעבור דרך לילות חשוכים וארוכים. צריך לזכור שבסופו של כל לילה מחכה יום חדש ומואר. לא קל להשתנות. בלי תקווה אי אפשר להשתנות ואי אפשר לחזור בתשובה. התקווה היא הנותנת לנו כוח לשנות את חיינו ולרצות שהשנה הבאה תהיה טובה יותר. לפעמים אנו עלולים ליפול לייאוש ולומר לעצמנו שכבר איננו יכולים להשתנות ושאינן טעם לנסות, במיוחד אחרי שניסינו שוב ושוב ולא הצלחנו. אסור לנו להניח לעצמנו להתייאש. כל עוד האדם חי, הוא יכול לשפר את חייו. הלילה הקודם ליום מזכיר לנו שתמיד יש תקווה. שעבוד מצרים היה איום ונורא, המצרים העבידו אותנו בפרך והשליכו את ילדינו ליאור, אולם בסופו של דבר שרדנו ויצאנו לחרות. הגלות האחרונה היא ארוכה וקשה, העם שלנו סבל יסורים נוראים, שהשיא שלהם היה בשואת יהדות אירופה, ובכל זאת הצלחנו להתאושש ולקום לתחיה בארץ ישראל. כשאנו מתחילים לומר את הסליחות בלילה אנו אומרים בכך שאנו יודעים שאחרי כל לילה יש יום, שאנו מאמינים שיכול להיות יותר טוב ושודאי יהיה יותר טוב.

ליחות

חוזרים בתשובה בשמחה

"לשמוע אל הרינה
ואל התפילה"

(מתוך הסליחות ליום הראשון)

על פי מנהגי אשכנז, מתחילים לומר סליחות במוצאי שבת, לפחות ארבעה ימים לפני ראש השנה. כאשר ראש השנה חל בתחילת השבוע, מתחילים לומר סליחות במוצאי השבת הקודמת, כדי שיהיו לפחות ארבעה ימים של אמירת סליחות לפני ראש השנה החדשה. ארבעת הימים האלה מקורם בארבעת הימים שלפני החג, בהם נהגו לבדוק את הבהמות המיועדות לקרבן בחג כדי לוודא שאין בהן מום. היום אנו בודקים את עצמנו לפחות ארבעה ימים לפני ראש השנה באיזו מידה אנו מוכנים ליום הדין.

ישנו הבדל במלים שהתורה משתמשת בהם ביחס לקורבנות ראש השנה לעומת קורבנות שאר החגים. כשהתורה מתארת את קורבנות כל יתר החגים, היא משתמשת במילים "והקרבתם עולה" ואילו בקשר לראש השנה היא אומרת "ועשיתם עולה". העירו על זה חכמינו שהתורה רומזת שבמובן מסוים אנו צריכים להתייחס לעצמנו כקרבן עולה. גם אנחנו צריכים להיות בראש השנה טהורים ונקיים ממום, ממש כמו קורבנות החג. היום, כשאין לנו בית מקדש ואיננו יכולים להקריב קורבנות, אנו נוהגים לומר את התפילות

זוהי גם המשמעות של מה שאנו אומרים בסליחות "לשמוע אל הרינה ואל התפילה". הרינה היא שירה, ביטוי של שמחה. מהו מקור השמחה? אנו שמחים מכיוון שאנו מלאי תקווה. אנו אופטימיים. אופטימיות היא תכונה יהודית מובהקת. מי שמאמין שה' מנהיג את העולם ושה' הוא טוב, אינו יכול שלא להיות אופטימי. אפילו ביום הדין עצמו, בראש בשנה, אנו לובשים בגדי לבן מכיוון שאנו אופטימיים לגבי העתיד. אנו יודעים שאנו יכולים להשתנות ואנו מבקשים מה' שישמע את קול השירה שלנו, את שירת התקווה, הביטחון והאופטימיות שלנו.

להחלטות שאנו עושים יכולות להיות השלכות ארוכות-טווח. לפעמים אנו טועים בדרכנו ורק אחרי שאנו עושים דרך ארוכה אנו עומדים על טעותנו. כמובן שאז כבר קשה יותר לתקן. אנו פותחים את הסליחות במלים "לך, ה', הצדקה ולנו בושת הפנים". אחר כך אנו אומרים "מה נתאונן ומה נאמר, מה נדבר ומה נצטדק? נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך". חשוב שנדע שה' הציב עבורנו סימנים לדרך הנכונה בה עלינו ללכת, לטובתנו, ואנו לפעמים בוחרים להתעלם מסימני הדרך הללו. התורה מתווה לנו דרך לחיים טובים, חיים שבהם נהיה בנים טובים והורים טובים, בעלים טובים ונשים טובות. אנו לא מבחינים מיד בנוזק שנגרם לנו כתוצאה מהסטייה מהדרך. רק לאחר זמן אנו רואים כמה הפסדנו וכמה הרבה איבדנו. לכן אנו אומרים, "ה', אתה צדקת. נתת לנו תורה צודקת, תורה חכמה, תורה שיכולה להעמיד את חיינו באור של שמחה ואושר ומה אנחנו עשינו עם זה? בחרנו ללכת בדרך אחרת. לך, ה', הצדקה ולנו בושת הפנים. אנו מתביישים שבגדנו בכך וזלזלנו במה שנתת לנו. חשבנו שנסטה מהדרך רק סטייה קלה ועם הזמן גילינו שהתרחקנו הרבה. עכשיו אנו רוצים לחזור אליך ואנו מחפשים את הדרך חזרה.

כשאנחנו פונים ומבקשים לחזור אליך, אנו מגלים שאתה פונה אלינו. אחרי שאנו עושים את הצעד הראשון ומראים נכונות למאמץ לחזור בתשובה, אנו מרגישים שאתה עוזר לנו לחזור אליך. "כי ימינך פשוטה לקבל שבים". ה' רוצה שנבקש לחזור אל הדרך הנכונה והוא יקבל את תשובתנו באהבה, כמו שכתוב בתורה בפרשת "ניצבים": "ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו... ושב ה' אלוקיך את שבותך וריחמך". לא רק שה' מסכים לתת לנו הזדמנות נוספת ומאפשר לנו לעשות תשובה ולתן

את דרכנו, הוא גם מוכן לעזור לנו במידה כזאת, שזה נחשב כאילו הוא עושה את הדרך בשבילנו, שב את תשובתנו ומרחם עלינו. המילה "שבותך" יכולה להתפרש גם במובן של שבי. ה' יוציא אותנו לחופשי מהשבי בו אנו כלואים. כל אחד מאיתנו שבוי בהרגלים הרעים שלו ובדפוסי החשיבה המקובעים שלו, שלא מאפשרים לו רעננות והתחדשות. ה' מבטיח לנו, שאם נעשה מאמץ, אם נראה שאכפת לנו, הוא יוציא אותנו מהשבי הזה.

אם מתבוננים בפסוקים בפרשת "ניצבים" המתארים את שלבי התשובה, יכולים לגלות שישנה תשובה הקודמת לתשובה אל ה'. לפני שתוכל לשוב "עד ה' אלוהיך" אתה צריך לקיים את "השבות אל לבבך". קודם כל אתה צריך לשוב אל עצמך. השלב הראשון, שבלעדיו לא תיתכן שום תשובה, הוא האומץ לקחת אחריות על מעשינו ועל חיינו. צריך אומץ, כי הרבה יותר קל להסתתר מאחורי הסברים מנומקים היטב מדוע איננו אשמים בכשלונות שלנו ומדוע איננו יכולים לשנות את המצב. עמדה נפשית זו היא אמנם נוחה, אולם היא חוסמת כל אפשרות של תהליך הבראה. כל עוד נניח לעצמנו להיות שבויים בשקרים שאנו משקרים לעצמנו ולהטיל את האחריות לגורל חיינו על נסיבות שונות ועל אנשים אחרים, לא נוכל לחולל מפנה חיובי בחיינו. אנחנו חייבים להיות מוכנים להכיר באמת והאמת היא שבתוך כל הנסיבות, בסופו של דבר אנחנו אחראים על עיצוב חיינו ועל מיצוי הכוחות שלנו.

אדם הראשון נברא ביום שישי, סמוך לשבת. באותו היום הוא חטא ובאותו היום נגזרה עליו מיתה, אולם ה' הרשה לו להישאר בגן עדן למשך השבת. באותה השבת השמש לא שקעה. במוצאי שבת שקעה השמש לראשונה, העולם החשיך ואדם וחווה היו צריכים לעזוב את גן עדן. ה' אמנם סלח להם והם לא מתו מיד, אדם חי 930 שנה, אבל הוא היה צריך לעזוב את גן עדן ולצאת אל העולם החשוך והמפחיד. אדם אמר לה' שהוא פוחד לצאת אל העולם רצוף הסכנות והמכשולים וה' ריחם עליו ונתן לו מתנה חשובה - האש. זהו המקור להדלקת נר ההבדלה במוצאי שבת. האש שאדם קיבל במתנה במוצאי שבת היא אש התורה ואש התקווה, אש היצרניות ואש ההתגברות על עולם הטבע. בזכות האש האדם לא חייב רק להתאים את עצמו לתנאים הטבעיים, אלא הוא יכול גם לעצב ולשכלל אותם לפי צרכיו. במוצאי שבת

נוסדה הטכנולוגיה והוברר מקומו המיוחד של האדם במערכת הטבע. ניתנה לאדם שליטה על סביבתו ועל חייו.

המסר הוא ברור - אין האדם חייב להיכנע בפני כוחות הטבעיים שסביבו ובתוכו. הוא יכול להתגבר עליהם ולעצב את חייו לפי בחירתו. אין הוא יכול לטעון שהוא אנוס. הוטלה עליו האחריות כשניתנה לו היכולת. אנשים מסוימים יכולים להיפטר מעונש בבית משפט ע"י טענה שאין הם אחראים למעשיהם, אולם כל אדם שאינו מאושפז במוסד סגור אינו יכול לפטור את עצמו מאחריות למעשיו ולחייו בטענה שהוא קורבן של נסיבות. זהו המפתח לתהליך של תשובה. מכיוון שרק אני אחראי על כשלונותי, לכן המפתח לשינוי לטובה נמצא בידי ולא ביד אף גורם אחר. האש שניתנה לנו במוצאי שבת מסמלת את המעמד הקיומי שלנו כריבונים על החיים המוסריים שלנו. זה נכון שאיננו יכולים לבחור את המצבים אליהם אנו נקלעים, אולם הבחירה כיצד לנהוג בכל מצב היא רק בידינו. גורשנו מגן עדן לעולם, אולם ניתנו לנו הכלים הדרושים כדי להפוך את העולם הזה לגן עדן. זוהי אחת הסיבות שבמוצאי שבת אנו מריחים בשמים - כדי להזכיר לנו, בפתח ששת ימי המעשה, את ריח גן עדן, אליו אנו צריכים להגיע. אנו מדליקים אש כדי לזכור את יכולתנו ואנו מריחים בשמים כדי לזכור את תפקידנו. זהו תפקיד קשה, אולם ה' נתן לנו את הכלים. הוא נתן לנו גם תקווה, שגם אם אנו נכשלים וסרים מהדרך, אנו תמיד יכולים להתאושש ולשוב. אנו צריכים להאמין בעצמנו, לדעת שאנו מסוגלים לכך. האמונה הזאת מעוררת תקווה ושמחה. אנו מבקשים מה' שיקשיב אל השמחה ואל התפילה שלנו, המבטאים את קבלת תפקידנו כשותפים שלו במלאכת הפיכת העולם הזה לגן עדן.

מדוע מכונות התפילות הללו בשם "סליחות"? מדוע לא "מחילות" או "כפרות", שהרי אנו מבקשים מה' לא רק סליחה אלא גם מחילה וכפרה? כשאני פוגע במישהו אחר, לא רק שאני צריך לפצות אותו ולא רק שאני רוצה שהוא יסלח לי ולא יעניש אותי, אלא אני גם רוצה להרגיש שוב נקי וטהור בתוכי, להיפטר מכל הרושם השלילי שהמעשה הרע שאיר בי. המילה "כפרה" משמעותה פיצוי, כיסוי, תמורה. הכפרות

בבית המקדש היתה המכסה של ארון הברית. "מחילה" פרושה וויתור. אדם שמוחל על כבודו מוותר על הכבוד ועל הזכויות המגיעים לו על פי מעמדו. לפני יום הדין אנחנו מבקשים כפרה, מחילה וסליחה. אנו מבקשים מה' שיכפר לנו ויטיחס אלינו כאילו שילמנו את חובנו עבור הנזקים שגרמנו במעשינו וגם שימחל על כבודו ולא יעניש אותנו עליהם. זו בקשה לא קלה, מכיוון שבעוד שאדם רגיל יכול למחול על כבודו, המלך אינו יכול לעשות כן. כבודו של המלך אינו כבודו הפרטי אלא כבודה של כל הממלכה ועליו אין המלך רשאי למחול. בראש השנה אנו ממליכים את ה' למלך על העולם כולו. אף על פי כן אנו מבקשים ממנו גם מחילה, אולם איננו מסתפקים אפילו בזאת. מלבד בקשת הכפרה והמחילה, אנו גם מבקשים ממנו שיטהר אותנו מכל הרושם הרע של המעשים הלא נכונים שלנו. אנחנו רוצים להיות טהורים מבפנים. אנחנו יכולים להינצל מעונש ועדין להרגיש רע בתוכנו כי אנחנו לא טהורים. לכן אנו זקוקים לסליחות, כדי להגיע לראש השנה טהורים ונקיים ממום, כמו הקורבנות.

מדוע "סליחות" בלשון רבים? מכיוון שאנו רוצים להרגיש טהורים הן כיחידים והן כחלק מעם ישראל. לכל יהודי ישנן שתי קדושות: קדושתו האישית וקדושתו כבן לעם ישראל. זוהי הסיבה שאיננו מחזרים אחרי גרים. כדי להתגייר, לא די שהאדם יסכים עם היהדות הגיונית או תיאולוגית. הוא צריך להיות מוכן לקשור את גורלו עם הגורל של העם היהודי. הוא צריך להיות מוכן לסבול על שייכותו לעם ישראל. ישנם יהודים רבים המנהלים אורח חיים דתי מאוד אולם הם לא מרגישים שייכות לעם ישראל. יש להם קדושה אישית, אולם הם מזניחים את הקדושה שלהם כחלק מעם ישראל. יהודים אחרים קשורים מאוד, מתעניינים ומנסים לעזור לכל דבר שקשור בעם ישראל, אולם הם אינם שומרים מצוות. אצלם מפותחת הקדושה מצד הזיקה לעם ישראל והכרת החשיבות שלו, אולם הם מזניחים את הקדושה האישית שלהם. כל אחד מסוגי האנשים הללו חסר את אחת הקדושות והוא מבקש עליה סליחה. אנו אומרים סליחות כי אנחנו רוצים להגיע לראש השנה טהורים ושלמים ככל שאנו יכולים, הן כבני אדם יחידים והן כחלק מעם ישראל. זוהי השמחה השלמה.

המודרני והמצאת הרשם-קול, לא יכלה מעולם להישמר באופן מלאכותי. הכתיבה תופסת רק חלק ממתען המשמעות של המילה, אולם היא לא יכולה לתפוס את הטון, את המוזיקה, את העומק של המילה. כדי לקבל את כל מה שיש לדובר לומר, אתה צריך להיות לידו ולשמוע את המלים ישירות ממנו. המילה היא דבר דינמי, שנועד באמת רק לאוזן.

היהדות טוענת שצריך לתפוס את המילה, מכיוון שרק ע"י שמיעה אתה יכול באמת לתקשר. המילה הנאמרת היא חמקמקה ואתה חייב לתפוס אותה מייד. אתה חייב לתפוס לא רק את המשמעות החיצונית, הלקסיקלית של המילה, משום שזוהי אינה אלא המעטפת של התוכן המועבר בדיבור. אתה חייב לתפוס את התוכן הפנימי של הנאמר, לקלוט את המנגינה העדינה של הדובר, את המתען הרגשי שהוא מכניס בתוך המלים. המאזין צריך לשמוע את הכוח המחיה שמאחורי המלים. זוהי העוצמה של השופר.

השופר קורא לנו להטות אוזן ולשמוע לא רק את המשמעות החיצונית של המלים אלא גם לתפוס את החיים הפנימיים שלהם. ישנם אנשים היכולים לשמוע הכל. מבחינה רפואית השמיעה שלהם תקינה לגמרי, אך הם לא יודעים להקשיב. הרבה אנשים יכולים לשמוע כל מילה שאתה אומר בלי להבין את הכוונה האמיתית שלך. אנחנו יכולים להיות מוצפים מלים ומידע באופנים שונים ועדיין לא לתקשר באמת אם לא למדנו להקשיב לכוח הפנימי של המלים.

כדי להיות מאושר עליך לפתח את כשרון ההקשבה לתוכן הפנימי של הדברים. דברים יפים הם חלולים אם אין להם יופי פנימי, אם אין להם נשמה יפה. יותר מדי אנשים הקריבו את הרוח ואת המשמעות הפנימית של החיים בשביל הישגים חיצוניים. הבית היפה ביותר, המכוננית היפה ביותר ואפילו החופשה היפה ביותר לא יעשו את האדם מאושר אם החיים הפנימיים שלו אינם יפים.

בראש השנה אין מצווה לתקוע בשופר. המצווה היא לשמוע את קול השופר. אנו נוהגים לשמוע תקיעת שופר גם בכל ימי החול של חודש אלול, חודש התשובה, מכיוון שהקול הזה יכול לעורר אותנו לחזור בתשובה ולהתקרב לטבע המקורי והאמיתי שלנו. מה יש בקול השופר? השופר אינו כלי נגינה רגיל והצלילים שהוא

ראש השנה

על פי המסורת, נברא העולם בכ"ה באלול. האדם נברא ביום הששי לבריאה, כלומר בא' בתשרי, ראש השנה. לכן ביום זה אנו מרבים בתפילה, מתרכזים בעולם הפנימי שלנו ומדגישים את האחריות שלנו כלפי בוראנו וכלפי העולם שהוא ברא. המצווה העיקרית של ראש השנה היא לשמוע קול שופר. זוהי הסיבה שהשופר הוא הסמל העיקרי של היום הזה. מדוע דווקא השופר, כלי נגינה טבעי ופשוט, נבחר לעמוד במרכז עבודת היום הגדול והקדוש הזה?

היהדות תמיד הדגישה את חשיבות האוזן יותר מאשר את העין. אפילו במישור ההלכתי הפשוט, ידוע שהחרש פטור ממצוות בעוד העיוור חייב במצוות כמו כל אדם אחר. הלכה זו מצביעה על החשיבות שהיהדות מייחסת לחוש השמיעה, יותר מאשר לראיה. השמיעה היא פעולה קשה יותר מאשר ראייה. הקול בא מבפנים, בעוד הראיה פוגשת רק את פני השטח של הדברים. דתות אחרות העמידו במרכז העולם התרבותי שלהם את המראה החזותי וקשטו את בתי התפילה שלהם בפסלים ובתמונות. אנו תמיד העדפנו את המילה. מראה מסוים יכול תמיד להיקלט, להישמר ולהיקבע בציור, תמונה או פסל. המילה, עד העידן

קול השופר, שמיעה וראיה, יופי ואמת

"ויהי קול השופר. הולך וחזק מאד."

(שמות י"ט, י"ט)

מפיק אינם בעלי איכות מוזיקלית גבוהה. הייחודיות של קול השופר אינה ביופי הגלוי והחיצוני שלו, אלא במסר הפנימי ובמשמעות הרוחנית שלו. השופר עשוי מקרן של איל, זכר לאיל שאברהם אבינו הקריב בעקדת יצחק, כמו שכתוב בסיפור העקדה בסוף פרשת "וירא": "וישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו". הקול הטבעי והפשוט של השופר, דווקא הוא מזמין אותנו להקשבה עמוקה, למפגש עם התוכן העמוק הנמצא מאחורי הרובד הגלוי של עולם החושים. כשאנו מקשיבים לשופר, אנו יכולים להגיע ברגע אחד אל הר המוריה, להיות באותו מעמד אדיר ונשגב בו האבא הראשון שלנו הגיע לתעצומות נפש כאלה שבהם היה מוכן למסור את כל מה שיש לו למען קיום דבר ה'. זהו המעמד שבו נקבעה לעולמים בטבע הנשמה של עם ישראל התכונה של מסירות נפש. התכונה הזאת קבועה וקיימת אצל כל יהודי באשר הוא, גם כאשר הוא מכוון אותה להתמסרות לאידיאלים אחרים. אפשר להבין מדוע נטלו בני עמנו חלק מרכזי במהפכות חברתיות גדולות ובפריצות דרך מדעיות ששינו את פני העולם. יהודים בכל הדורות היו מוכנים לתת את כל מה שיש להם בשביל משהו שהם תפשו כבעל ערך, משום שב-ד.ג.א. הרוחני של כל יהודי טבועה התכונה של התמסרות לרעיון.

השופר לוקח אותנו אל המקור הראשוני והטהור של תכונת המסירות והדבקות, אל המעבדה שבה הונח בעומק נפשנו האופי של מוכנות למסירות נפש ודבקות מוחלטת בה'. כשאנו שומעים את קול השופר, אנו יכולים לשמוע את הקולות של כל בניהם של אברהם ושל יצחק שמסרו את נפשם על קידוש ה' מאז ועד היום ושל כל היהודים ששמרו על יהדותם בתנאים בלתי-אפשריים. ראש השנה קורא לנו לחדש את עצמנו ברבדים העמוקים ביותר של הווייתנו. את זה נוכל לעשות רק אם נלמד באמת להקשיב. קול השופר, אם אנחנו מקשיבים לו עם כל הלב שלנו, יכול למוסס את כל המחיצות המפרידות בינינו ובין עצמנו, בינינו ובין האנשים שלצדנו, בינינו ובין ה'.

כשה' מצווה את אברהם על עקדת יצחק, הוא אומר לו: "קח את בנך...והעלהו שם לעולה". ה' לא באמת רצה שאברהם יהרוג את בנו. ה' רצה שאברהם יעלה את יצחק ואת כל זרעו אחריו למדרגה חדשה של קשר עם ה'. כאשר אברהם כבר עמד

לשחוט את בנו, מונע זאת ממנו מלאך ה' כשהוא קורא אליו: "אל תשלח ידך אל הנער". מיהו המלאך הזה? הרב סולובייצ'ק אומר שהמלאך הזה הוא התורה. התורה היא מלאך ה' המגלה לנו את המוסר האמיתי שלנו. התורה היא שאומרת לנו מה באמת ראוי או לא ראוי לעשות והיא אוסרת קורבנות אדם. בהר סיני קיבלנו את התוכן הרוחני שהוא באמת משמעות חיינו.

הר סיני הוא גם התחנה השניה בדרך הארוכה של עם ישראל אליה לוקח אותנו קול השופר. כאן, שלא כמו בהר המוריה בעקדת יצחק, מופיע קול שופר ממש, כמו שכתוב בתורה בסיפור מעמד הר סיני: "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה". ואח"כ כתוב: "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד". בניגוד לדרך הטבע, קול השופר שנשמע בהר סיני לא הלך ונחלש אלא להיפך, הלך וחזק והיה חלק מהחוויה העמוקה שעברה על כל בני ישראל שעמדו למרגלות ההר וקיבלו את התורה.

המילה "שופר" קשורה למילה הארמית "שופרה", שפירושה יופי ולמילה העברית "שפיר", שמשמעה טוב. קול השופר מסוגל להעיר בנו את ההכרה שהמושגים של טוב ושל יופי קשורים זה לזה. היופי חייב להיות קשור לתכנים ערכיים של טוב, שיפור והשתפרות. בתרבות של ימינו אנו רגילים להתייחס אל יופי במנותק לאיכויות של תוכן. ע"פ המושגים של ימינו, רק אנשים צעירים ואתלטים יכולים להיחשב יפים. זהו אינו המושג היהודי של יופי. אנו לא רואים את האידיאל של החיים להיות תמיד צעירים ויפים. אנו מתייחסים גם לערך של ניסיון החיים הבא עם הגיל ואנו מכבדים את האדם הזקן. אנו יודעים שהיופי והטוב האמיתי של האדם בא מכך שהוא מיישם בחייו את הערכים הרוחניים האמיתיים והנצחיים שעם ישראל קיבל בהר סיני.

הר המוריה, בו עקד אברהם את יצחק ושעליו נבנה בית המקדש והר סיני, עליו ניתנה לנו התורה, מייצגים את האמת הנצחית של המסורת היהודית. זהו מרכז התוכן הרוחני של עם ישראל. אולם כדי לחיות חיים שלמים אנו זקוקים גם לתכנים נוספים. בסוף פרשת העקדה כתוב, "וישוב אברהם אל נעריו ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע". מה עם יצחק? לאן הוא הלך? המדרש אומר שיצחק הלך ללמוד בשיבה. אברהם ידע שהבן שלו חייב ללמוד את עולם הערכים היהודי האוטנטי, כדי לא ללכת

אסור לנו להיות צרים בתפיסה שלנו, משום שאם נהיה צרים לא נוכל להבין באמת את התורה ולא נדע איך ליישם אותה למעשה בחיים שלנו. בתלמוד אפשר למצוא מאות מחלוקות בין בית הלל ובית שמאי. כמעט תמיד הלכה היא כבית הלל. חכמינו מסבירים זאת בכך שבית הלל היו מקדימים את דברי חבריהם לדברי עצמם. כלומר, אנשי בית הלל למדו גם את דברי החולקים עליהם וכשהיו מלמדים את התורה הם נהגו להזכיר את דברי בית שמאי לפני דברי עצמם. הם לא הצטמצמו רק בלימוד הסוגיה כפי שהם הבינו אותה, אלא היו מוכנים לשמוע וללמוד גם דעות אחרות. הם ידעו, שבלומדם את דברי החולקים עליהם, הם מעמיקים יותר בחקר האמת ובהבנתה.

ה' יודע את כל האמת. ה' יודע מה היה לפני שנברא העולם, מה יהיה אחרי העולם ומה באמת מתרחש בעולם, בכל ההיסטוריה. אנו איננו יודעים את כל זאת. אנו מסתכלים על הדברים בפרספקטיבה הקטנה שלנו ולכן הרבה פעמים איננו יכולים להבין את מה שאנו רואים. איננו יודעים מדוע יש צער וסבל בעולם. ה' יודע. אמנם לעולם לא נוכל לדעת הכל, אולם ככל שנלמד יותר – נדע יותר ונוכל להבין יותר. כדי שנוכל לעשות את ההחלטות הנכונות בחיים, אנחנו חייבים להעמיק ולהרחיב את הידע שלנו. אנחנו חייבים ללמוד תורה כדי לדעת מי אנחנו ומהם חיינו ואנחנו חייבים ללמוד פיזיקה ופסיכולוגיה וכלכלה כדי להתמודד עם האתגרים העומדים לפנינו ולפתור אותם נכונה. למעשה, אנו זקוקים לידע של מדעי החול גם כדי להוציא לפועל את ערכי האמת הנצחיים של התורה והיהדות.

שולל אחרי כל הרעיונות הזרים הנמצאים בעולם. יצחק היה חייב להתרכז בלימוד הערכים היהודיים, כדי לקבל מושג נכון על מנת להסתדר בעולם מלא תרבויות זרות. ה"נערים" אליהם חזר אברהם ועימם המשיך את דרכו הם ישמעאל בנו ואליעזר עבדו, המייצגים את התרבות הכללית ששלטה שם באותה תקופה. אברהם חזר אליהם, כי הוא יודע שהוא אינו יכול להתנתק לגמרי מהתרבות הכללית. ככל שזה נוגע לערכים דתיים, לתפיסת העולם המוסרית שלנו, איננו זקוקים ואף אסור לנו ללמוד מעמים אחרים, אולם כשזה מגיע לידע ולאמיתות כלליות אודות עולם הטבע, כאן יש לנו מה לקבל מהידע הקיים אצל התרבויות שמסביבנו. אברהם ידע, שכדי להיות "אב המון גויים", הוא חייב לרכוש גם את התובנות שרכשו בני העמים הזרים והוא חוזר אל נערו.

האמת אינה יכולה להיות צרה. חז"ל מסבירים את ההבדל בין אמת ושקר דרך מבנה המלים הללו. המילה "אמת" מורכבת מהאות הראשונה, האות האמצעית והאות האחרונה של האלף-בית, לפי הסדר. האמת צריכה להיות כוללת הכל, את כל מה שיש לדעת, כשכל זה מסודר נכון. המילה "שקר" מורכבת משלוש אותיות הנמצאות בסוף האלף-בית, סמוכות זו לזו, בסדר הלא-נכון. גם האותיות המרכיבות את המילה "שקר" נמצאות באלף-בית, אלא שהן מצומצמות. השקר אינו קיים כמציאות בפני עצמה. כשיש מעט מדי אמת, זהו שקר. השקר הוא הצגה של כמה יסודות אמיתיים באופן חלקי ובלתי מסודר. בצורה שהאותיות נכתבות בספר התורה, במילה "שקר" כל אות נשענת על הקו בנקודה אחת בלבד, לעומת המילה "אמת", שבה לכל אחת מהאותיות ישנו בסיס רחב. כל שקר מתמוטט במוקדם או במאוחר. האמת היא יציבה. אם אדם רוצה לרכוש את האמת, הוא לא יכול להיות צר-מוחין. הוא חייב להיות בעל רוחב דעת. הוא חייב ללמוד הרבה כדי לראות את התמונה השלמה. לשון הקודש מלמדת אותנו ששקר פירושו שאדם לא למד מספיק את האמת, שהדברים שהוא למד אינם מסודרים נכון, לא מונחים בהקשר הנכון. השקרים היעילים ביותר הם אלה שיש בהם מידה רבה של אמת, רק שזו מעוותת ומונחת בהקשר הלא-נכון. הקומוניזם היא דוגמה טובה. היו בה יסודות אמיתיים רבים, אולם היא היתה הרסנית משום שהשתמשו בה כדי להונות אנשים ולנצל אותם. והיא אכן לא החזיקה מעמד.

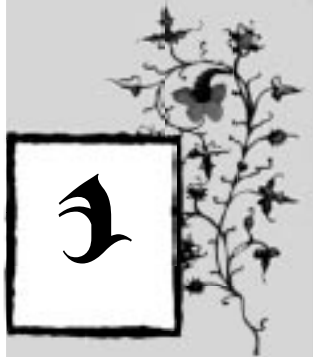

את החיים שלהם. כל אדם מרגיש שלא תמיד הוא עושה את ההחלטות הנכונות, שהוא לא מוציא לפועל את כל הפוטנציאל הטמון בו, שהוא נכשל במילוי תפקידיו השונים. פעם בשנה יש לו הזדמנות להתחיל מחדש. ביום הכיפורים אנו יכולים "לנקות את השולחן" מכל מה שהצטבר עליו במשך השנה ולהתחיל מחדש.

היהדות מאמינה שלכל אדם ישנן שלושה מערכות של אחריות: אחראיות כלפי עצמו, אחריות כלפי החברה ואחריות כלפי ה'. פעמים רבות, המפתח להצלחה במערכות היחסים הללו הוא השימוש הנכון בדיבור. המדע המודרני עדיין לא גילה את עצמת ההשפעה שיש לדיבור שלנו, אולם התורה יודעת שדיבור יוצר מציאות ולכן ישנן הלכות מפורטות מה מותר ומה אסור לומר. כשאדם נודר נדר, המלים שלו משנות את המציאות האובייקטיבית. הוא מחויב להבטחה ולנדר שהוא ביטא בשפתיו. המלים שאנו מוציאים מפינו אינן נעלמות בחלל האוויר. הן משאירות בנו רושם, משפיעות על ההרגשה המיידית שלנו וגם על המצב הרוחני שלנו בכלל. לכן אפשר להבין מדוע, בבואנו לפתוח דף חדש בחיינו, אנו מרגישים צורך לנקות את הרושם השלילי של המלים שאמרנו.

יום הכיפורים הוא יום של תשובה. המשמעות של תשובה אינה רק להתחרט על הדברים הרעים שעשינו. כמובן, חייבים לעשות זאת, אולם זה לא הכל. כשאני עושה תשובה פירוש הדבר הוא שאני מכיר בעובדה שלא נעניתי לאתגרים שהחיים הציבו בפני ושאיני רוצה לתקן זאת מכאן ולהבא. אני רוצה לתפוס את ההזדמנויות שהחיים מזמנים לי לממש את הכשרונות המיוחדים שלי ולהיות הכי טוב שאני יכול להיות. זוהי ההבנה וההכרה המשמעותית של יום הכיפורים.

בסיום "כל נדרי" אנו אומרים "ויאמר ה': 'סלחתי כדברך'". מדוע ה' לא אמר "סלחתי לך"? מכיוון שהמפתח להצלחה או לכישלון שלנו מונח בדברים שאנו אומרים. אלה הם המלים שאנו אומרים שמונעים מאתנו לממש את הפוטנציאל שלנו ולהיות האנשים שאנו רוצים ויכולים להיות. כוח הדיבור, אומרים רבותינו, הוא המבדיל את המין האנושי מכל שאר עולם החי. כשהרמב"ם מדרג את היצורים בעולם לפי רמות של שכלול והתפתחות, הוא מכנה את האדם "מדבר", משום שהיכולת הזו היא המבטאת את העליונות האיכותית שיש לאדם על שאר בעלי החיים. יכולת הדיבור היא מתנה נהדרת. היא מאפשרת לנו לתקשר עם בני אדם ועם ה', לרומם ולשכלל

ום הכיפורים

תפילת "כל נדרי", הפותחת את תפילות יום הכיפורים, זוכה ליחס מיוחד מאנשים רבים. גם יהודים הנמנעים מלבוא לבית הכנסת במשך כל ימות השנה, באים וממלאים את בתי הכנסיות כדי להיות נוכחים ב"כל נדרי". הרמב"ם אמנם לא כלל את "כל נדרי" בסידור התפילה שלו, אבל אף על פי כן, כפי שקורה לא אחת, האנשים עצמם לא ויתרו עליה ועם השנים הלך "כל נדרי" ותפס מקום מכובד בסדר התפילה בערב יום הכיפורים. מה יש בתפילה זו, הנשמעת כמו הקראה של הצהרה משפטית יבשה, שמושך את ליבנו? למעשה, "כל נדרי" בעצמה אינו תפילה במובן הרגיל של המילה, אבל היא מהווה מעין פתיחה והתחלה לכל תפילות יום הכיפורים והיא אכן מעין הצהרה משפטית בה אנו מכריזים על ביטול תקפם של נדרים שאולי התחייבנו עליהם במשך השנה שעברה. כאמור, לא בקלות נכנס "כל נדרי" אל סידור התפילה. היו מרבתינו שלא רצו לכלול אותה בסדר התפילות מחשש פן היא תובן שלא כהלכה. צריך לדעת ש"כל נדרי" מתייחס אך ורק לנדרי שבין אדם למקום ולא, כפי שעלולים לחשוב, להבטחות ולהתחייבויות בין אדם לחברו.

הרבה אנשים באים ביום הזה לבית הכנסת משום שהם מרגישים שיש להם הזדמנות נדירה לתקן

כוחו של דיבור

"על חטא שחטאנו

לפניך בשיח

שפתותינו"

(מתוך הוידוי)

את חיינו, חומרית ורוחנית. כוח הדיבור מציב אותנו ברמה הגבוהה ביותר בבריאה, קצת מתחת למלאכים. במובנים מסוימים, אנו נמצאים אפילו מעל המלאכים. למלאכים אין בחירה חופשית והם קבועים במקומם מבחינה רוחנית. אנו יכולים להתקדם רוחנית ככל שנרצה. אנו יכולים לעשות תשובה. אנו יכולים להשתמש בכוח הדיבור שלנו לרומם את עצמנו ואת כל העולם. ואולם, אם אנו משתמשים בו שלא כהלכה, אותנו כוח יכול גם להפיל אותנו.

כמה פעמים נתקלנו באנשים שידעו לדבר יפה, להבטיח הרים וגבעות ולגרום לנו לתת בהם אמון אבל כאשר זה הגיע לשלב המעשי הם אכזבו אותנו מכיוון שלא היו נאמנים לדבריהם? הם ידעו ליצור אמון ע"י מלים, אולם אח"כ התברר שזה היה רושם מטעה ובאמת אי אפשר לסמוך עליהם. זוהי דוגמה לשימוש בכוח האדיר של דיבור לחורבן במקום לבניין. אם אנו מעיינים בוודאי של יום הכיפורים אנו יכולים לגלות שרוב החטאים המוזכרים שם קשורים לדיבור: שקר, לשון הרע, העלבה וכו'. שימוש לא נכון בכוח הדיבור הוא הגורם להרבה מהכישלונות שלנו. מהו, אם כן, התפקיד הנכון של כוח הדיבור?

בלשון הקודש, המילה "חיים" היא בצורת רבים. הסיבה לכך היא שהחיים של כל אחד מאתנו הם כפולים: יש לנו חיים פנימיים וחיים חיצוניים. המלים מהוות את הגשר בין שני מימדי החיים הללו. הדיבור נועד לאפשר לנו להביא את העולם הפנימי שלנו לידי ביטוי מוחשי בעולם החיצוני, בתקשורת שלנו עם בני אדם אחרים. זוהי המשמעות של דיבור אמיתי וישר. השימוש הנכון בכוח הדיבור מאפשר לנו להתוודע אל האישיות האמיתית שלנו, להכיר את עצמנו טוב יותר ולעזור לאנשים הקרובים לנו להכיר אותנו ולהתקרב אלינו. דיבור אמיתי, המשקף באופן נאמן ואותנטי את העולם הפנימי שלנו, מביא את העולם הזה לידי ביטוי גלוי ובכך עוזר לנו להכיר, לפתח ולשכלל אותו. לכן דיבור נכון הוא המפתח למימוש הפוטנציאל האישי. דיבור שקרי יוצר את ההיפך. הוא מעוות את המעבר בין העולם הפנימי והאישי לעולם החיצוני והגלוי ובכך גורם לנו להיות זרים לעצמנו ומונע קירבה אמיתית עם אנשים אחרים. מעבר לכך, הוא חוסם בפנינו את האפשרות להכיר, לפתח ולממש את הפוטנציאל האישי שלנו. לכן, כשאנו רוצים להשתנות לטובה וכשאנו רוצים שהשנה החדשה תהיה טובה ושונה מהשנה שעברה, אנו מתחילים בתיקון

הדיבור. תיקון השימוש בכוח הדיבור יכול להוות את השער לתהליך משמעותי של התחדשות ותשובה.

מהו, בעצם, יום הכיפורים? יום הכיפורים אינו רק יום שבו אנו נאספים בבית הכנסת ומבקשים סליחה מה'. היום הזה הוא גם תאריך היסטורי, שבו אנו נזכרים במאורע בעל חשיבות ראשונה במעלה בחיי כולנו. זהו היום שבו משה רבנו ירד מהר סיני והביא לעם ישראל את לוחות הברית השניים. הלוחות הראשונים נשברו משום שלא היינו ראויים לקבלם. כאשר משה ירד מהר סיני עם לוחות הברית הראשונים וראה את העם מחולל סביב עגל הזהב מעשי ידיו, הוא הבין שעם ישראל לא ראוי לקבל את הלוחות הללו. הוא עלה שוב להר סיני בא' אלול להתפלל ולבקש מה' שיסלח לעם ישראל ולאחר ארבעים יום, ב' בתשרי, הוא חזר עם הלוחות השניים בידיו. מאז נקבעו ארבעים הימים הללו כימי תשובה וסליחה והשיא שלהם הוא ביום הכיפורים, יום של פיוס, סליחה וכפרה, יום של חידוש הברית בין ישראל לאביהם שבשמיים.

כתוב שכשמשה ירד מהר סיני, "קרן עור פניו". פניו קרנו וזהרו באור מיוחד. מהו האור הזה? רבותינו אומרים שהאור הזה בא משלוש סיבות. הסיבה הראשונה היא שכאשר משה ביקש מה' "הראני נא את כבודך", ה' ענה לו "את אחורי תראה ופני לא יראו". כוונת הדברים היא, שמשה ביקש להכיר את ה' הכרות שלמה, ישירה. ה' אמר לו שזה בלתי אפשרי. שום בן-אדם, אפילו לא משה רבנו, אינו יכול לפגוש את המציאות האלוהית באופן גלוי ושלם, אולם הוא מוכן להראות לו את האופן שבו הוא מתגלה במציאות. האפשרות שניתנה למשה "לראות את גבו של ה'", כלומר- להיות מסוגל לזהות את מעשי ה' במציאות, היא הדבר הראשון שהביא להארת עור פניו. הסיבה השנייה מרומזת במדרש המתאר את המסירה של הלוחות מה' למשה. על פי המדרש הזה, אורך הלוחות היה 6 טפחים (כ-48 ס"מ). שני טפחים היו אחוזים בידי ה', שניים בידי משה ושני הטפחים האמצעיים בידי שניהם. האחיזה המשותפת של משה את הלוחות יחד עם ה' גרמה לפניו להאיר. הסיבה השלישית שחכמינו נותנים לאור שזרח על פניו של משה היא שמשה לקח טיפה מהדיו שבו הוא כתב את התורה ושם אותה על פניו. שלושת הסיבות הללו מקבילות לשלושת מישורי האחריות של האדם: כלפי האנושות, כלפי ה' וכלפי עצמו. משה מילא את

אנו מודים על האמת ומזכירים לעצמנו כמה שאנו פגיעים. לפעמים, הטכנולוגיה המודרנית והאמצעים המתוחכמים העומדים לרשותנו היום עלולים ליצור אצלנו אשליה שאנו חסינים בפני פגיעה. מאורעות ה-11 בספטמבר והטרור העולמי בכלל מראים לנו שאיננו כל-יכולים, שאנו עדיין זקוקים לה'.

רבותינו אומרים על יום הכיפורים שהוא כ-פורים, כמו פורים. איך אפשר להשוות את יום הכיפורים, היום הקדוש והנורא של צום ותפילה, ליום פורים העליז והשמח? המשותף לשני הימים הללו הוא ששניהם מראים לנו שאנו פגיעים. פורים מראה לנו שאנו פגיעים כחברה. אם אנו, כחברה, כציבור, כעם, לא נילחם באותם גורמים המבקשים לפגוע בנו, חיינו בסכנה. ביום הכיפורים אנו מבינים שגם כאנשים פרטיים אנו יכולים לטעות, שכל אדם יכול לעשות החלטות שגויות. אנו גם מכירים בעובדה שיש השלכות להתנהגות שלנו. איננו יכולים לעשות מה שאנו רוצים בלי לשאת בתוצאות של מעשינו. אנו עומדים לפני ה' הן כיחידים והן כחלק מהציבור, מתוודים ומבקשים מה' שיסלח לעברות שלנו וירשה לנו לפתוח דף חדש כיחידים, כמשפחה, כקהילה וכעם.

חובתו בשלושת המישורים האלה ולכן קרן עור פניו.

איננו רואים את ה' בעצמו, אולם אנו רואים איך הוא פועל בעולם. לעם ישראל יש חלק בפעולה שלו בעולם. אנו קרואים לשתף פעולה עם ה' בתיקון העולם. יש לנו אחריות כלפי הקהילה, כלפי עם ישראל וכלפי האנושות כולה לעשות כל מה שאנו יכולים כדי לעשות את העולם מקום טוב יותר. פני משה קרנו משום שהוא מילא את חלקו במלוי תפקידו כלפי האנושות. האחיזה בלוחות הברית מסמלת את המחויבות לחינוך היהודי. יותר ויותר אנו מגלים את החשיבות המכרעת שיש לחינוך יהודי, הן בישראל והן בגולה. אי אפשר לחוש את קרבת ה' בלי תורה. אין דרך אחרת לשמור ולהבטיח את המשך קיומו של העם היהודי בלי לדאוג שילדינו יזכו לקבל חינוך יהודי טוב, שיפגיש אותם עם השורשים התרבותיים המקוריים שלהם ויקנה להם תודעה נכונה לגבי הייחוד והייעוד של עם ישראל.

כשיהודי מחליט לשנות את אורח חייו ולהיות "בעל תשובה", בד"כ הוא אינו עושה זאת בגלל מצווה זו או אחרת. בד"כ הוא עושה זאת בזכות לימוד התורה. כל מי שלומד תורה רואה שהוא מקבל ממנה תובנות כלליות והכוונה מעשית אודות הדרך הנכונה לנהל את חייו. אנו יכולים לחוש את נוכחותו של ה' בתורה שלו. לימוד התורה והתמיכה במוסדות התורה היא האחריות שלנו כלפי ה'. מאין נלקחה הטיפה העודפת של הדיו ששימש לכתובת התורה? כשה' הורה למשה לכתוב בתורה "והאיש משה ענו", משה לא רצה לכתוב שבח על עצמו ולכן הוא לא רצה לכתוב את האות ו'. טיפת הדיו הזו האירה את פניו. הענווה של משה ביטאה את האחריות שהוא לקח על עצמו והיא שעשתה אותו לאדם כל כך גדול.

מדוע מכונה יום קדוש זה "יום הכיפורים", בלשון רבים? חכמינו מציעים כמה הסברים. על פי הסבר אחד, ביום זה ה' מכפר לא רק לחיים אלא גם למתים. הסבר אחר הוא זהו יום של סליחה לכל אדם יחיד בפני עצמו וגם לכל עם ישראל באופן כללי. כשהכהן הגדול היה נכנס לקודש הקודשים, הוא היה מתפלל שם תפילה קצרה, שכללה וידוי על החטאים ובקשה לסליחה עליהם. הוא היה עושה זאת שלוש פעמים: פעם אחת על עצמו ומשפחתו, פעם שניה על כל אחיו בני אהרון הכוהנים ופעם שלישית על כל בני ישראל. בכך שאנו מתוודים על חטאינו ומבקשים מחילה,

פסול וצריך להסירו ולהניחו שם שנית. אנו רואים שחכמינו הקפידו שהסכך יהיה בנוי כגג ארעי ולא קבוע. מדוע?

הסוכה מייצגת ומשקפת עבורנו את מצבנו הקיומי בעולם. בני האדם אינם באמת בטוחים בעולם הזה. בתי הקבע בהם אנו גרים נותנים לנו הרגשה של בטחון והגנה, אולם אנו יודעים שזו רק אשליה. סופת הוריקן, רעידת אדמה או שיטפון יכולים להרוס ברגע את מה שבנינו במשך שנים. אנו מנסים להסתיר את החולשה שלנו, אולם אינו יכולים להעמיד פנים לנצח. איננו כל-יכולים. כל אחד יכול לחלות, כל אחד יכול לאבד את כספו וכל אחד עלול לעמוד בפני קשיים ובעיות שהוא לא צפה. יש לנו חולשות ואנו חייבים להכיר בהם כדי להתמודד אתם באופן נכון ויעיל. היציאה שלנו מהבית החזק והיציב אל הסוכה החלשה והארעית מבטאת את ההכרה שלנו בחולשותינו.

על חג הסוכות כתוב בתורה "ושמחת בחגך והיית אך שמח". התורה מדגישה שחג הסוכות הוא חג של שמחה. אולם איך אפשר לשמוח כשכל הבטחון הקיומי שלנו מתערער, כשאנו אומרים לעצמנו שבאמת איננו יכולים לסמוך על שום דבר בעולם הזה? התשובה היא שזהו בדיוק מקור השמחה. השמחה בחג הסוכות פורצת החוצה כאשר אנו מרשים לעצמנו להביא אל סף התודעה שהדבר היחיד שעליו אנו יכולים לסמוך הוא ה'. כל עוד אנו תולים את בטחוננו בדברים שאנו בעצמנו בתוכנו יודעים שאי אפשר לסמוך עליהם, קשה לנו לשמוח. רק כשאנו משתחררים מההונאה העצמית הזו, מסירים את מסווה השקר והבטחון המדומה ומגלים את דעתנו שמקור הבטחון האמיתי היחיד שלנו הוא ה', אנו שמחים. עכשיו אנו יכולים לשמוח כי אנו יודעים שתחושת הבטחון הקיומי שלנו אינה תלויה בקירות האבן של ביתנו, בחשבון הבנק שלנו או בביטוח הרפואי שלנו, אלא רק בה' לבדו. אנו שמחים כי או יודעים שלא משנה מה יקרה, ה' יעזור לנו להתגבר על הכל. לכל אדם יש קשיים, מצוקות, דברים שמפריעים לו ושהוא היה רוצה שהם יהיו אחרת. השאלה הגדולה היא איך אתה מתייחס לבעיות שלך? האם הבעיות שלך מפריעות לך להאמין בה' או שאתה מצליח לראות את ה' דרכם?

וכות

אל תסתיר את הבעיות שלך

"בסוכות תשבו
שבעת ימים. כל
האזרח בישראל
ישבו בסוכות."

(ויקרא כ"ג, מ"ב)

שבוע אחד בכל שנה אנו יוצאים מהבתים שלנו וגרים בסוכות. הסוכה היא בקתה שהגג שלה עשוי מענפים. לא כל-כך חשוב ממה עשויים הקירות של הסוכה אולם גג הסוכה, הסכך, חייב להיות עשוי מחומרים טבעיים, שצמחו על האדמה. הסכך גם צריך להיות עשוי בצורה כזו, שמי שנמצא בתוך הסוכה יוכל לראות דרכו את הכוכבים ושגשם יוכל לעבור דרכו אל תוך חלל הסוכה.

בגמרא כתוב שנהגו להשתמש לסכך בפסולת הגורן והיקב, כלומר בשיבולים ובענפים שנותרו זרוקים על הקרקע לאחר קציר התבואה ובציר הענבים. אם נבחר להשתמש לצורך מצווה חביבה זו בחומרים מעובדים ומשובחים יותר, למשל במשטחי עץ מהוקצעים או ביריעות פלסטיק, אנו עלולים לפסול את הסוכה שלנו, מכיוון שהסכך חייב להיות עשוי דווקא מחומרים טבעיים ובלתי מעובדים. באופן מוזר, החומרים הטבעיים האלו, שבד"כ אנו משליכים אותם כפסולת מכיוון שאין להם כל שימוש אחר, יש להם כאן עדיפות על פני חומרים מעובדים, חזקים ואיכותיים יותר. יתרה מזאת, חכמינו אומרים שגם אם הסכך עצמו הוא כשר, אבל הוא מושאר בראש הסוכה שנה שלמה, מחג סוכות אחד עד חג הסוכות שלאחריו, הוא

בסוכות אנו לוקחים את החומרים שבד"כ אין להם ערך ואין בהם צורך, אותם דברים שאינם עוזרים לנו ולפעמים הם אפילו ומפריעים לנו ומניחים אותם על הגג של הבית הזמני שלנו. אנו הופכים את הפסולת לסכך. הפסולת הזו מסמלת את הבעיות שלנו. אנו צריכים להיות מסוגלים לראות דרך הסכך את השמים ולהבחין בכוכבים. אנו צריכים לראות את ה' דרך כל הבעיות שלנו. אנו אומרים לרבנו של עולם, "הנה, זוהי הפסולת שלי, אלה הן הבעיות שלי. אני לא מנסה להסתיר ממך שום דבר. יש לי בעיות ואני מבקש ממך שתעזור לי לפתור אותן. תעזור לי להיפטר מכל הדברים המיותרים בחיי". בעיות אינן סיבה להתרחק מה'. להיפך – הן סיבה להתפלל אליו.

ישנן שבע מצוות הקשורות לחג הסוכות. ארבעת המינים, הישיבה בסוכה, הבאת קרבן חגיגה ומצוות השמחה. חז"ל אומרים לנו שישנם גם שבעה אורחים, "אושפיזין", המבקרים אותנו בסוכה מדי יום: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד. חכמינו משווים את אברהם ללולב. אברהם עמד יחידי וזקוף כנגד כל העולם ולא התיימש עד שפרסם את אמונתו. אברהם מיצג את התקווה. הוא האמין, גם כשזה היה כנגד כל הסיכויים. בהיותו בן מאה שנה, ושרה בת תשעים שנה, הוא האמין שייולד לו בן. הוא האמין שה' יקיים את הבטחתו לתת לו את ארץ כנען גם כשהוא נאלץ לעזוב אותה בגלל הרעב. אברהם ושרה מלמדים אותנו מה זה תקווה. חכמים אומרים שהלולב דומה לעמוד השדרה. עמוד השדרה, בזקיפותו, בחוסנו וביציבותו, מעמיד את כל הגוף. אברהם ושרה הם עמוד השדרה של העם היהודי.

הערבה, כך אומרים חכמינו, מייצגת את יצחק ורבקה. הערבה היא סוג אחר של עץ. הערבה צומחת על גדות הנחל ואין היא מושפעת מחילופי מזג האוויר. היא יונקת את מה שנדרש לקיומה מהנחל ללא צורך בטיפוח מלאכותי אנושי. יצחק ורבקה לא פחדו להיות שונים. הם ידעו מהי הדרך הנכונה בה עליהם לחיות והם לא היו זקוקים לאישור של החברה הסובבת לסגנון חייהם. אחרי הכל, רבקה באה מבית של עובדי אלילים נוכלים והיא החליטה שהיא רוצה להיות שונה מהם. כשאחיה ואביה שואלים אותה אם היא תלך עם אליעזר עבד אברהם, היא עונה בהחלטיות: "אלך!" ורש"י מציין שהיא לא ענתה "כן", כדי להבהיר להם שהיא תלך איתו גם אם הם לא יסכימו לכך. במלים אחרות, היא לא תלתה את רצונה ברצונם. הרצון שלה

היה חופשי והחשיבה שלה היתה עצמאית. בהמשך, כשהתורה מספרת שיצחק נשא לאישה את "רבקה בת בתואל הארמי מפרן ארם אחות לבן הארמי", מעיר רש"י: "וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפרן ארם (ומדוע צריכה התורה לחזור על כל הפרטים האלה)? אלא (התורה שהתורה ציינה בכוונה את כל זה כדי) להגיד שבחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם". היה לרבקה האומץ להיות שונה. יצחק, כמובן, היה צדיק בן צדיק, אולם גם הוא היה טיפוס שונה מאוד מאביו. בניגוד לאברהם, הוא לא נלחם מלחמות גדולות ותמיד ברח מפרסום. הוא ידע לכוון את התנהגותו על פי האופי האישי שלו, בלי להיות מושפע ממה שהאנשים שמסביבו אומרים או חושבים עליו או איך הם מצפים ממנו שיתנהג. כשהוא נקלע לעימות אודות הבעלות על בארות המים, הוא העדיף לוותר ולסגת. לא הפריע לו להיות שונה והוא ידע להעדיף לעשות את מה שנכון בעיניו על פני מה שאחרים ציפו או רצו שהוא יעשה. עלי הערבה דומים בצורתם לשפתיים. יצחק ורבקה ידעו לבטא את האישיות האותנטית שלהם.

ההדס דומה בצורתו לעין וחכמים אומרים שהוא מייצג את יעקב ורחל. יעקב ורחל הם הרוחניות. כשיעקב שהה אצל לבן, הוא התעשר מאד והוא יכל להמשיך ולהתעשר עוד יותר אם היה נשאר שם. אף על פי כן, הוא החליט לעזוב את לבן ולשוב לביתו בארץ כנען כי הוא הרגיש שהחיים בגלות פוגעים ברוחניות שלו ושל ילדיו. הוא החליט לוותר על חיים חומריים כדי לזכות בחיים רוחניים. כשיעקב פנה אל רחל ולאח וסיפר להם על תכניותיו, הם לא התנגדו. הן אפילו עודדו אותו לעזוב את אביהן וללכת לכנען. העין מסמלת את הלימודים, את הדברים הרוחניים העומדים מעל לדברים הגשמיים.

רבתינו אומרים שהסוכה מייצגת את יוסף משום שהיא חובקת-כל. הסוכה היא דבר מקיף וכולל, ממש כמו יוסף שידע לעמוד בדרישות של התורה וגם להיות משנה למלך מצרים. הוא ניהל אימפריה כלכלית אדירה, שפרנסה את כל האזור בשנות הרעב ועשה את זה בעין טובה, בחכמה ובחסד. יוסף ידע להתעלות מעל החשבונות הפרטיים ולסלוח בלב שלם לאחיו. אחרי כל מה שהם עוללו לו ולמרות היותו בעמדת כוח כמשנה למלך מצרים, הוא יכל לחבק אותם באהבה. יוסף הצדיק

הלולב, ההדס והערבה גם הם מייצגים את החולשות האנושיות ואת חוסר-המושלמות שלנו. הלולב, שפריו טעים אך חסר ריח, מייצג את מי שעושה מעשים טובים אך לא לומד תורה. ההדס, שיש לו ריח נעים אך פירותיו אינם אכילים, מייצג את מי שלומד תורה אך אין לו מעשים טובים והערבה, חסרת הטעם והריח, מייצגת את אלה שלא למדו תורה וגם מעשים טובים אין להם. כדי שמצוות ארבעת המינים תהיה שלמה צריך את כולם, גם את הערבה. אם חסר אפילו ענף אחד של ערבה, אי אפשר לקיים את המצווה כי כל ארבעת המינים פסולים. הערבה חשובה לא פחות מהאתרוג. איש אינו מושלם. בעיני הקב"ה אנו אהובים וחשובים לא בגלל שאנחנו מושלמים, אלא בגלל שאנחנו משתלמים, הולכים ומשתפרים.

בשבת אין נוטלים לולב, מכיוון ששבת הוא יום מנוחה. בשבת אנו עוברים למציאות חיים אחרת של מעין עולם הבא. חז"ל אומרים שלעתיד לבוא תסור הקללה שנתקללה הארץ בעקבות חטא אדם וחווה והעולם ישוב להיות מושלם. אחת לשבעה ימים, ביום השבת, אנו מציצים אל העתיד המושלם של העולם וטועמים טעם גן עדן, עולם ללא בעיות וקשיים. בשבת אנו פורשים ומתרחקים מענייני חולין וגם לא מתעסקים עם הבעיות שלנו, כי הם פשוט לא רלוונטיים. בימות החול אנחנו חייבים להיות מודעים לבעיות שלנו, כדי שנוכל להתמודד אתם ולהתקדם על-ידם. להפוך בעיות לאתגרים - זהו האתגר הגדול של חיינו וזוהי הדרך בה אנו יכולים לתקן את חיינו בעזרת ה' ולעזור לה' לתקן את העולם כולו.

מראה לנו איך אפשר להכיל ולקבל סגנונות חיים שונים ולהיות סובלני כלפי אנשים אחרים, גם אם הם שונים מאד מאתנו.

לפרי האתרוג יש גם ריח וגם טעם והוא מייצג, אומרים רבותינו, את האנשים שיש להם גם תורה וגם מעשים טובים. כמובן, האדם המתאים ביותר לתיאור הזה הוא משה, שהיה מלא גם בתורה וגם במעשים טובים. אהרון, הכהן הגדול, היה ממונה על הקרבת הקורבנות במשכן, ביניהן את קרבן חגיגה בחג הסוכות. דוד המלך מייצג את המצווה השביעית, השמחה. דוד אהב לשיר ולחבר שירים ועד היום אנו נהנים מספר "תהילים" שהוא חיבר.

ארבעת המינים מסמלים גם הם את היחס הנכון לבעיות ולחולשות שלנו. ישנן כמה דעות אצל רבותינו בשאלת זיהוי של עץ הדעת טוב ורע, ממנו אכלו אדם וחווה באיסור. בניגוד למה שרגילים לחשוב, ברור שעץ זה לא היה תפוח. יש האומרים שזה היה גפן, או חיטה, או תאנה ויש האומרים שזה היה אתרוג. האכילה מעץ הדעת הביאה לגרוש האדם מגן העדן ולכל הצרות שיש בעולם. בגלל החטא הזה אנו לא חיים בגן עדן וחיינו רצופים קשיים והתמודדויות, אולם אנו יכולים לקחת את כל הבעיות שלנו ולהפוך אותם לאתגרים. המשימה שלנו היא להתייחס אל החסרונות שיש במציאות כאל הזדמנויות לתיקון ולצמיחה אישית. כל דבר בחיים יכול להפוך למנוף לחוויה חיובית ובונה. אי אפשר להפוך כל חוויה לחוויה נעימה ועליזה. אבל ושכול אינם יכולים להיות חוויות שמחות. אולם אפשר לנתב אפילו חוויות כאלה לכיוון חיובי ובונה ע"כ כשמשתמשים בהם כדי להתקרב אל יתר בני המשפחה, ללמוד להעריך את מה שיש לנו ואת מי שיש לנו וללמוד להתייחס אליהם טוב יותר. אסור לנו לתת לעצמנו להיקבר תחת הצרות שלנו. כל אחד יכול להתיימשך. דרך הייאוש היא קלה מדי, אולם אין זו דרכנו. דרכה של היהדות היא לשמור על תקווה, לבטוח בה' ולהתמודד. דרכה של היהדות היא להשתמש בקשיים כהזדמנות לצמיחה אישית. ודאי, לכולנו יש בעיות. אנו צריכים לדעת שגם הבעיות שלנו הגיעו אלינו מה', שאוהב אותנו ורוצה שנתקדם ונתפתח ע"י ההתמודדות הנכונה עם הבעיות הללו. אסור לנו להטמין ולהסתיר את הבעיות שלנו. עלינו לחשוף אותם, להביט בהם בגלוי ובאומץ ולנסות לראות דרכם את השמיים, לראות איך ה' עוזר לנו במאמץ שלנו להתגבר עליהם.

ואינטימית. לפעמים מגישים אז כיבוד קל וצנוע, כיאה לאווירה משפחתית. זהו חג שמיני עצרת. אחרי שבימי חג הסוכות מילאנו את חובותינו הרשמיים כלפי אומות העולם והם יוצאים והולכים לדרכם, עם ישראל עוצר ונשאר עוד יום אחד לבד עם ה' בהיכלו. אחרי כל הקורבנות הרבים של ימי הסוכות מקריבים בשמיני עצרת פר אחד ואיל אחד בלבד, כיאה לאווירה השקטה והאינטימית של החוג המשפחתי הקרוב.

זהו הייחוד של החג הזה ומכאן אפשר גם להבין את השמחה המיוחדת שבו. ישנו בעולם המודרני מושג מעוות של שמחה. איננו יודעים להבחין בין שמחה ובין הנאה. מכיוון שרוב האנשים אינם מכירים את הדרך להגיע לשמחה, הם רודפים ומשיגים הנאות וחושבים שזוהי שמחה. אכן, מי שלא חווה שמחה אמיתית עלול לטעות ולחשוב שזוהי שמחה, אולם האמת היא שזה לא נכון. שמחה היא הרגשה פנימית ועמוקה, שמקורה בתוך הנפש והיא מתגלה כלפי חוץ. לעומתה, תחושת ההנאה היא חיצונית. מקורה הוא הגירויים החיצוניים, שאת רישומם אנו מנסים להחזיר באופן מלאכותי אל תוך הנפש. ישנו עוד הבדל בין שמחה והנאה. ההנאה היא תמיד זמנית וחולפת, בעוד שהשמחה היא מצב יציב, המבטא מערך נפשי ורוחני בריא. שמחת תורה חלה בשמיני עצרת משום שאז מגיעה לשיאה השמחה הפנימית העמוקה של עם ישראל. איך זה קורה?

אדם נהנה כאשר הוא מקבל מאחרים, אולם הוא שמח כאשר הוא נותן לאחרים. ההרגשה הפנימית שיש לאדם שהוא בסדר מבחינה מוסרית כלפי אחרים היא המעניקה לו את חוויית האושר והשמחה. בראש השנה וביום הכיפורים מילאנו את חובותינו **כלפי ריבוננו של עולם**: התפללנו הרבה, תקענו בשופר, צמנו – עשינו כל מה שה' ציווה עלינו לעשות. בסוכות עם ישראל ביטא את האחריות שלו כלפי **אומות העולם** כשהוא הקריב בשבילם את 70 הפרים. לבסוף, כהשלמה לכל זה, בא חג שמיני עצרת, בו אנו מתייחסים למחויבות שלנו כלפי **עצמנו**. אנו דואגים לעצמנו רק לאחר שדאגנו למילוי חובותינו כלפי אחרים. השמחה של שמיני עצרת ושל שמחת תורה היא שלמה משום שהיא באה כהשלמה למילוי המחויבויות שלנו

מיני עצרת

על "זכור", תפילה
לגשם ותחיית המתים

זכור אב נמשך אחרון
כמים. ברכתו כעץ שתול
על פלגי מים. בעבורו אל
תמוע מים.

מתוך התפילה לגשם שלפני מוסף

שמיני עצרת חותם את ימי חג הסוכות, אולם הוא חג בפני עצמו. מהותו של חג זה והקשר שלו לחג הסוכות מבוטא בדברי חז"ל במדרש הבא: משל למלך שעשה סעודה גדולה במשך שבעה ימים והזמין את כל אוהביו במדינה לשבעת ימי המשתה. כשהסתיימו ימי המשתה הגדול, אמר המלך לאוהביו: "כשיעזבו כל האורחים, אל תלך אתם. הישאר עמי עוד יום אחד ונחגוג רק שנינו, אני ואתה, בסעודה קטנה".

שבעת ימי המשתה הם שבעת ימי הסוכות. חג הסוכות מדגיש את הצד האוניברסלי של עם ישראל. בזמן שבית המקדש קיים מקריבים בחג הסוכות שבעים פרים (!) לשלומם של שבעים אומות העולם. זוהי "הסעודה הגדולה" שעורך המלך לכל אוהביו. אחרי הכל, מלך מלכי המלכים אוהב את כל בריותיו, לא רק את עם ישראל. ואולם, אחרי הסעודה הארוכה וההמונית, המלך מבקש לבלות זמן קצר עם אוהבו המיוחד, באווירה יותר אינטימית. כולנו מכירים את הרגעים הללו בסוף המסיבה, כשהאורחים הרשמיים עוזבים ונשארים רק בני המשפחה והחברים הקרובים ביותר לזמן מה באווירה בלתי רשמית של שמחה שקטה

לאחרים. אדם שדואג רק לעצמו יכול ליהנות, אך לא להיות שמח. אדם יכול להיות מאושר רק כאשר הוא יודע שהוא מילא את חובותיו המוסריות. לעומת ההנאה, שהיא חוויה אגואיסטית, השמחה היא חוויה מוסרית.

מהו "עצרת"? חג שמיני עצרת מסיים את רצף חגי תשרי ולאחריו אנו נכנסים לתקופה ארוכה ללא חגים ומועדים, עד סוף כסלו. לפני המעבר מימי הקודש לימי החול אנו נקראים לעצור ליום אחד נוסף, כדי להכשיר את המעבר הזה. גם בחיים הרגילים שלנו, כל מעבר משמעותי הוא משבר קטן, גם אם זהו קידום ושינוי לטובה. נישואין או לידת תינוק, החלפת מקום מגורים, מקום עבודה או תפקיד בעבודה, התחלת מסלול לימודים או סיום תקופת לימודים - כל אחד מאלה ואחרים כגון אלה הוא משבר, הדורש הערכות מיוחדת. איננו יכולים לעבור ממצב חיים אחד למשנהו בדרך אגב, ללא דעת. הערכות נכונה היא המפתח להצלחה בשלב החדש בחיים. החיים כבר לא יהיו בדיוק כפי שהיו קודם ואנו חייבים להתאים את עצמנו למציאות החדשה. איך עושים זאת באופן הטוב ביותר? צריך לזכור שאמנם אנו עומדים להתחיל שלב חדש בחיינו, אולם איננו מתחילים את חיינו מחדש. בשלב הקודם בחיים רכשנו ידע ונסיון, שאותם אנו לוקחים איתנו אל השלב הבא. אנו נדרשים לקחת את המטען הרוחני שצברנו, את כל הטוב שרכשנו בשלב הקודם בחיינו ועם זה להתקדם הלאה. כך גם במעבר מימי החגים אל ימי החולין. כבר החל מימי אלול, התחלנו תהליך של תשובה והתקרבות לה'. בימים הנוראים הרגשנו את קרבת ה'. בתפילות המרגשות של ראש השנה, בצום יום הכיפורים ובישיבה בסוכה - בכל אלה יכולנו להרגיש בקלות שה' איתנו. עכשיו זה עומד להסתיים, ומה הלאה? האם נעבור בפתאומיות לפאזה אחרת של חיים ונותיר מאחורינו את כל החוויות ואת כל המטען הרוחני של החודש האחרון? ודאי שלא. אסור שחוג ההשפעה של הימים הנוראים יגיע רק עד תום החגים. לכן, בסוף חג הסוכות אנו עוצרים ליום אחד של איסוף הכוחות וריכוזם לקראת ההמשך. ביום זה אנו מזכירים לעצמנו, שגם אם בימים הבאים לא נרגיש את קרבת ה' באופן שחשנו אותה בימי החגים, בכל זאת נדע בהכרתנו שה' תמיד איתנו. נדע, שה' לעולם אינו עוזב אותנו, גם

כשאנו עסוקים עד מעל לראשנו בעסקי חולין. שמיני עצרת הוא היום בו אנו יכולים לרכז את המטען הרוחני שאספנו בימים הנוראים ולקחת את זה כצידה לדרך לימי החולין שלפנינו.

בשמיני עצרת אנו מתחילים לומר בתפילת שמונה-עשרה "משיב הרוח ומוריד הגשם" במקום "מוריד הטל" וביום זה אנו גם אומרים "זכור" לעילוי נשמת קרובינו הנפטרים. ישנו קשר בין שני הדברים האלו. נראה ששמיני עצרת נבחר לומר בו "זכור" מפני שמתחילים אז להזכיר בתפילה את הגשם. המלים "משיב הרוח ומוריד הגשם" משובצות בברכה השניה של שמונה-עשרה, ברכת "מחיה המתים". האמונה בתחיית המתים היא אחת מאבני היסוד של היהדות והרמב"ם כלל אותה כאחת מ-13 עיקרי האמונה שלו. אנו מאמינים שלאדם יש נשמה, שניתנה לו מאת ה'. נשמה זו היא נצחית ועם מותו של האדם היא חוזרת אל ה'. נשמה זו היא הנותנת חיים לאדם והיא מהווה את מרכז החיים שלו כך שבמהותו כל אדם הוא נצחי. הגוף, המהווה אכסניה לנשמה, הוא זמני ומתכלה, אולם הנשמה היא נצחית. לעתיד לבוא, כשהעולם יהיה מושלם, לא יהיה בו מוות ואז תתרחש תחיית המתים וכל המתים יקומו לתחיה. רבותינו אומרים שזה יקרה כדי שלנשמות הצדיקים, שנתנו יד להשלמת העולם, תהיה הזדמנות לחזות בתוצאות ההשקעה שלהם.

כל אחד מאיתנו חש שהוא מיוחד ושונה מכל אדם אחר. ההרגשה הזו היא נכונה, משום שאכן לכל אחד מאיתנו ישנה נשמה מיוחדת בפני עצמה. לכל אדם ישנו תפקיד ייחודי בהשלמת העולם, שרק הוא יכול למלא, על פי הטבע המיוחד של נשמתו. איננו יכולים לצייר מפה של הנשמה שלנו, אולם כל אחד מאיתנו יכול להתוודע אל התפקיד הייחודי שלו בעולם על ידי זיהוי הכשרונות הייחודיים שלו ועל ידי האופן שבו המציאות המעשית מזמינה אותו להוציא אותם לפועל. אם יש לי יכולת מסוימת או כשרון כלשהו, קיבלתי אותם מה' כדי למלא על-ידם את חלקי המיוחד והייחודי בקידום העולם אל שלמותו. היכולות שלי מלמדות אותי על התפקיד שלי. במהלך החיים ה' יוצר עבורנו את המצבים שיגרו אותנו - או, אם אין ברירה - יאלצו אותנו להפיק מעצמנו את תרומתנו הייחודית לשכלול העולם.

המחוות הקטנות של חיי היום-יום, אותן מתנות קטנות ומעשים פשוטים שבהם אנו מראים לאהובינו שאנו חושבים עליהם ושהם יקרים לנו. כשאנו חושבים על הורינו וקרובינו שאנו מזכירים בתפילת יזכור, אנו נזכרים בדברים הקטנים הללו, שהראו את האהבה שהיתה בינינו. בחג זה אנו מקריבים פר אחד, לא 70 כמו בסוכות, כדי להדגיש שהדברים הקטנים שאנו עושים זה בשביל זה הם הגורמים לקשרים בינינו להתקיים ולהתפתח; הם העוזרים לנו לתת לאדם שלידינו לחוש נאהב; הם המאפשרים ללבבות שלנו לחוש את האושר והשמחה במציאותו של אדם אהוב לידינו. כדי להראות את האהבה בינינו ובין ה' איננו זקוקים לשבעים פרים. קרבן אחד מספיק כדי להעביר את המסר.

בגמרא כתוב, שאנו מזכירים את הגשם בתפילת שמונה עשרה דווקא בברכת "מחיה המתים" משום שירידת גשמים היא סוג של תחיית המתים. אדמה ללא מים אינה יכולה להצמיח חיים. האדמה בסוף הקיץ יבשה וקשה, לכאורה מתה. אמנם אצורים בה כוחות חיים, אולם הם אינם יכולים להופיע ולהתממש. הגשמים היורדים על האדמה מוציאים מהכוח אל הפועל את כוחות החיים הטמונים והנעלמים בה. גם האהבה שאנו אוהבים זה את זה צריכה להיות כמו הגשם. לצערנו, אנו יודעים שאהבה יכולה להיות הרסנית. שמענו על יותר מדי פשעים שנעשו בשם האהבה. אנו צריכים לשים לב שהאהבה שלנו אינה חונקת את האדם האחר ואינה גורמת לו להיות מישהו אחר מאשר הוא באמת. אהבה, כמו גשם, צריכה לגלות ולהצמיח אצלנו ואצל אהובינו את הטוב שיש בנו.

הרבה דורות עברו מאז בריאת האדם. כל דור מוסיף את תרומתו המיוחדת ומקרב את העולם אל תכליתו. כל אחד מאיתנו נותן מעצמו את מה שיש לו לתת ומת, אך נשמתו אינה מתה. הנשמה ממשיכה לחיות. בשונה מתרבויות אחרות, תודעת נצחיות הנשמה אינה גורמת ביהדות לזלזול בחיים הזמניים של העולם הזה. להיפך, אנו יודעים שכל חיים זמניים פרטיים מהווים חוליה חשובה בשרשרת המקשרת את תחילת הבריאה ותכליתה. תודעת הנצח גורמת ביהדות ליחס של כובד ראש ואחריות כלפי החיים בעולם הזה.

אנו באנו לעולם בדור מסוים. העולם כפי שהוא בדור הזה הינו תוצאה של מעשיהם הטובים של בני הדורות שעברו. איננו יכולים להיות כפויי-טובה, לפחות לא כלפי אותם בני הדור הקודם שהם בני משפחתנו. אנו אומרים "יזכור" לזכרם כי אנו מאמינים בתחיית המתים ואנו יודעים שהנשמה שלהם חיה וקיימת. במובן מסוים, אבותינו וסבינו הם כמו הגשם. במונחים פיזיקליים, ענני הגשם נוצרים מאדים העולים ממאגרי המים שעל פני הארץ לשמים, שם הם מתעבים לעננים ויורדים שוב לארץ כגשם. במונחים רוחניים, כשבני הדור הקודם חיו על פני הארץ הם עשו מעשים טובים. הם בנו מוסדות חינוך ותרבות, הם העניקו לנו דוגמא לחיי משפחה וחברה מתוקנים והם גידלו אותנו להיות מה שהננו. אנו וכל מה שיש לנו מהווים את התוצאה של המעשים הטובים שלהם. המעשים הטובים הללו עלו לשמים ואחר-כך הם יורדים שוב לארץ כאשר אנו, הילדים והנכדים שלהם, נהנים מעמלם ומוסיפים את חלקנו. כשאנו מוסיפים את הנדבך הנוסף שלנו לבניין העולם, אנו דואגים להזכיר את מי שהניח את הנדבכים הקודמים, המהווים את הבסיס לנדבך שלנו. ישנה היום נטיה לחיות את הכאן ועכשיו בהתעלמות מהעבר ומהעתיד. אנו יודעים שחיים כאלה אינם חיים, משום שבלי עבר אין הווה ואין גם עתיד. בשמיני עצרת אנו עוצרים, אוספים את העבר והולכים איתנו מההווה אל העתיד.

בתפילת "יזכור" אנו מעלים את זכרם האהוב של יקירנו. אנו יודעים, שמה שמבטא הכי טוב את האהבה בין בני אדם אינן פעולות ראוותניות ורבות רושם, אלא דווקא

המכבים יצאו למלחמת הקודש שלהם וניצחו למרות שכולם אמרו שהם משוגעים אם הם בכלל מנסים לעשות משהו נגד האימפריה הגדולה של יוון. כאשר עם ישראל, כעם של עבדים אשר זה עתה השתחרר מהשעבוד הקשה והארוך במצרים, השקיע את כשרונותיו, רכושו ומרצו בבניית משכן כדי להפיץ את הרעיונות של היהדות בכל העולם, כולם אמרו שזה בלתי אפשרי, שלא כדאי בכלל לנסות, שחבל על המאמץ. היכולת להתעקש ולא לוותר על העקרונות ועל השאיפות הגדולות, גם אם כל העולם לועג לך, הוא מרכזי וחשוב אצל עם ששואף לעשות מהפכה בעולם ולהנהיג אותו אל עולם ערכים גבוה יותר. לא בכדי כתוב ממש בפתחת ספר "משנה ברורה" על ה"שולחן ערוך", שהוא ספר ההדרכה המעשי העיקרי עבור כל יהודי באשר הוא, שצריך לא לשים לב לבני אדם המלעיגים עליו ולהיזהר שהיחס הלעגני של הסביבה לא יחליש אצלו את הרצון לקיים את מה שהוא מאמין בו. יהודי הוא ברייה מוזרה בנוף האנושי הכללי. הוא מודרך על-פי שאיפות אחרות ומונהג על-פי אמות מידה מוסריות ייחודיות. לכן חשוב שאצל כל יהודי בפרט ואצל עם ישראל בכלל יהיה קיים סדר העדיפויות הנכון בין נאמנות לעקרונותיו ואמונתו לעומת התייחסות לתגובת הסביבה והרצון הטבעי והמובן למצוא חן בעיניה.

סכום נרות המצווה (כלומר, ללא השמש) שאנו מדליקים במשך שמונת ימי החנוכה הוא 36. זהו גם המספר של הצדיקים הגדולים אשר, על-פי חז"ל, נמצאים בעם ישראל בכל דור ודור ושבזכותם ממשיך העולם להתקיים. אנשים אלה, בזכות צדיקותם והרצון הכביר שלהם להיטיב עם העולם, מצליחים להגיע להישגים גדולים ולא מעניין אותם מה אומרים או מה חושבים עליהם. זוהי אכן משימה מדרגה מוסרית גבוהה, שלא כל אדם יכול להגיע אליה, אולם כל אחד יכול לשאוף ולהתקרב אליה. אחרי הכל, כל אחד מבין שליהנות מיחס אוהד מהסביבה זה נחמד ונעים, אך פחות חשוב מלהיות נאמן למצפונך ולעקרונותיך.

מדוע אנו חוגגים את החנוכה במשך שמונה ימים? כמובן, זכר לפך השמן, שנמצא בו שמן שהיה אמור להספיק להדליק את המנורה בבית המקדש יום אחד בלבד ונעשה בו נס והשמן דלק במנורה שמונה ימים. ואולם אם כן, עלינו לחוג רק שבעה ימים, שהרי ביום הראשון השמן דלק במנורה בדרך הטבע והנס נמשך רק שבעה ימים, לא שמונה.

נוכה

חנוכה מסמלת, כמו שאנו מציינים בתפילה, את ניצחון המעטים על הרבים והחלשים על החזקים. החג הזה יכול לנחם כל יהודי ולהזכיר לו שהצדק ניצח בסופו של דבר, גם אם זה לא נראה כך במציאות המיידית. איך, בעצם, קרה שהמעטים גברו על הרבים? איך הם הצליחו לנצח את אויביהם החזקים?

התאריך כ"ה בכסלו מוכר כיום הנצחון על היוונים וחנוכתו מחדש של המזבח. ואולם, יום זה מוכר בהיסטוריה היהודית לא רק בשל חנוכת המזבח ע"י המכבים בבית המקדש השני, אלא גם בזכות מאורע נוסף שהתרחש בו כמה מאות שנים קודם לכן – סיום בניית המשכן ע"י בני ישראל במדבר. אם אנו מתבוננים במילה "כסלו", אנו מגלים שהוא קשור למילה "כסל". למילה זו יש בעברית שני מובנים: טיפשות ותקווה. בית המקדש, שהיה הסמל המרכזי והמובהק של התקווה של העם היהודי ושל האמונה שלו בכוחות הגדולים שלו ובעתיד הזוהר המצפה לו, יכל להתקיים ולעמוד רק אם עם ישראל היה מוכן לעמוד במצב בו הם סופגים חצי לעג מכל הכיוונים על החלומות הבלתי-מציאותיים שלהם. כדי לבנות את המשכן ואת בית המקדש, בני ישראל היו מוכנים להיחשב הוזים טיפשים.

נגד כל הסיכויים-סוד ההצלחה של העם היהודי

**"ואתה, ברחמין
הרבים, עמדת להם
בעת צרתם, רבת את
ריבם, דנת את דינם,
נקמת את נקמתם."**

(מתוך התפילה)

ביד חלשים, רבים ביד מעטים, רשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך". הדגש הוא בעיקר על מה שהתרחש במלחמה שהתחוללה ברחבי הארץ ולא במה שהתרחש במקדש. לעומת זאת, עיון בסוגיה בתלמוד העוסקת במאורעות הימים ההם מגלה שחז"ל הדגישו דווקא את נס פח השמן והדלקת המנורה וכמעט שלא עסקו במלחמות המכבים. מדוע? מהי החשיבות של מושג האור בכל המסר של חג החנוכה? מדוע לא נבחר סמל יותר מוחשי וארצי כדי לייצג את החג הזה?

נראה לי שהבחירה של האור בתור הסמל של החג וגם הדגש על הדלקת המנורה לעומת חידוש כל שאר עבודות המקדש בא להאיר לנו נקודה רעיונית אחת שהיא בעלת משמעות רחבה מאד. כאשר אנו מנסים לבחון מהו הדבר החיוני והמשמעותי ביותר לגבי הישרדותה והתפתחותה של היהדות, אנו מגיעים למסקנה שזהו האור הפנימי שלנו, הרצון של העם היהודי להמשיך ולהתקיים, האמונה הפנימית שלנו שקיומנו הוא חיוני עבור העולם כולו. אנו מאמינים שהיהדות אינה רק עוד תרבות אחת מיני רבות הקיימות בעולם אלא היא נושאת בחובה משהו מיוחד שכל העולם זקוק לו והוא עדיין לא קיבל אותו בשלמות. האור הפנימי המאיר בנו הוא התודעה שהקיום שלנו הוא חשוב למען האנושות כולה והתודעה הזו היא הנותנת לנו כוח להמשיך הלאה למרות כל הקשיים. ללא אותו שכנוע פנימי עמוק לא היינו מצליחים להחזיק מעמד בכל המלחמות הקשות שעברנו לאורך ההיסטוריה. היכולת שלנו לעמוד בעוז במלחמות הצבאיות ובמלחמות התרבותיות-רוחניות באה לנו מתוך התודעה העצמית העמוקה לתפקיד שיש לנו ביחס לכל העולם. ממש כמו שבתוך עם ישראל הכוהנים נושאים בתפקיד ייחודי כלפי כל האומה, כך עם ישראל הוא בהגדרתו "ממלכת כוהנים וגוי קדוש" כלפי האנושות כולה.

התודעה הזו חייבת להאיר בקרבנו ממש כמו שהמנורה חייבת להאיר בתוך בית המקדש. המנורה חייבת לדלוק בהיכל הפנימי של בית המקדש גם אם אין איש מלבד הכוהנים הרואה אותה, מכיוון שהיא נועדה להאיר אותנו מבפנים. האור של מנורת המקדש מסמלת עבורנו את אור הקודש המאיר בלב כל יהודי ויהודי ונותן לו כוח להמשיך הלאה. האור הזה הוא נסתר. לא תמיד רואים אותו מבחוץ, אבל הוא תמיד דולק.

זוהי קושיה טובה ומפורסמת, המביאה אותנו להבנה של מסר עמוק שאותו ביקשו חכמינו להעביר לנו כשקבעו שהחג ימשך שמונה ימים ולא שבעה. חכמינו רוצים ללמד אותנו שכל נס מתבסס על המאמץ האנושי שלנו. אם המכבים לא היו טורחים לחפש ולמצוא את הפח הזה, לא היה להם שמן גם ליום הראשון ולא היה על מה להכיל את הנס. הנס של ה' לא היה מתרחש אם המכבים לא היו עושים כל מה שהם יכלו לעשות כדי להדליק את המנורה. באותו שמן שמצאו בני האדם כתוצאה מההשתדלות והמאמצים שלהם, התרחש הנס והוא הספיק ליותר מהרגיל בדרך הטבע, אולם הכל התחיל מההשתדלות האנושית. ההשתדלות והמאמץ של בני האדם "איפשר" את התרחשות הנס ולכן גם הוא נחשב חלק מהנס. הדלקת המנורה ביום הראשון כלולה במניין ימי החג מכיוון שהיא חוללה את הנס של שאר שבעת הימים. כמובן, ה' יכול לחולל נס גם בלי שום השתתפות שלנו בתהליך, אולם יחס כזה מציב אותנו בעמדה חלשה, נחותה ופסיבית. ה' לא שם אותנו בעמדה כזאת. ה' רוצה שנהיה שותפים בתהליך והוא רוצה לעודד אותנו לקחת יוזמה ולעשות את הדבר הנכון. אנחנו מציידנו צריכים לזכור שאנחנו לא לבד. כשאנחנו מתחילים לעשות משהו שהוא טוב וצודק, גם אם המשימה הזו נראית בתחילה למעלה מכוחותינו, ה' יעזור לנו להצליח.

שם החג, "חנוכה", מתייחס לחנוכת בית המקדש. כידוע, אין מדובר בחנוכה הראשונית של בית המקדש, שהתרחשה הרבה שנים קודם לכן, אלא בחנוכתו מחדש עם טיהורו מטומאת הזרים שהשתלטו עליו. עצם העובדה שאין לנו חג המציין את יום חנוכת המזבח לראשונה ויש לנו חג לציון החנוכה מחדש של המזבח מלמד אותנו יסוד חשוב ביהדות. להתחיל מחדש זה יותר חשוב מאשר להתחיל בפעם הראשונה. היכולת לא לוותר, לקום ולהתחיל מחדש היא היכולת הגדולה של העם שלנו. התקווה חרותה על דגלנו. הדת היהודית נותנת לנו את הכוח להתגבר על כל המכשולים שניצבים בדרכנו מכיוון שאנו כבר יודעים שגם אם ניפול, תמיד נוכל לקום. אף אחד מעולם לא נפל נמוך עד כדי כך שהוא לא יוכל לקום.

חנוכה ידוע גם בשמו "חג האורים". אור הנרות הוא הסמל העיקרי של החג הזה. להפתעתנו, כאשר אנו מתבוננים בתוספת לתפילה שאנו אומרים בימים האלה, אנו מגלים שנס פך השמן כלל אינו מוזכר שם. אנו מודים שם לה' על אשר מסר "גיבורים

מצב היהדות בגולה דומה למצב בתקופת החשמונאים. היהודים נתונים תחת השפעה רוחנית ותרבותית זרה חזקה מאוד. יהודים רבים אינם מחזיקים מעמד, מאמצים לעצמם אורחות מחשבה ואורחות חיים שהם זרים ואויבים ליהדות ובמקרים רבים אף יוצאים מכלל העם היהודי ע"י נשואי תערובת. זהו מצב חירום ועלינו לעשות כל מה שאנו יכולים כדי להציל כל יהודי הנתון בסכנה כזאת. בכל מקום בו אנו יכולים להוסיף אור של תורה ושל יהדות, מוטלת עלינו החובה לעשות כן, גם אם נדמה לנו שאין לנו הכוחות והאמצעים להמשיך בכך לאורך זמן. עלינו לזכור, שה' מצפה שאנו נעשה כל מה שאנו יכולים, והוא יעשה את השאר. לפעמים גם פך שמן שאמור להספיק ליום אחד בלבד יכול לדלוק שמונה ימים.

יש כאן מסר חשוב נוסף לכל יהודי באופן אישי. צריך לדעת, שקשה מאוד לתקן את הכל בבת אחת. כשעוסקים בהתפתחות רוחנית, הגישה האומרת "הכל או לא כלום" היא מסוכנת ועלולה לשתק ולמנוע כל אפשרות של התקדמות. יותר חכם ויותר מעשי לעשות מה שאפשר עם האמצעים העומדים לרשותנו כרגע, גם אם זה לא מושלם וגם אם נראה לנו שזה עלול לא להחזיק מעמד זמן רב. כל צעד, אפילו קטן, בכיוון הנכון יכול להיות בעל משמעות גדולה. לעולם אינך יודע היכן ומתי יבוא ה' לעזרתך.

ביום כ"ה בכסלו בשנת 167 לפני הספירה נכנס אנטיוכוס, שר-הצבא הרשע של האימפריה היוונית אל ההיכל בבית המקדש והציב שם פסל של האליל זאוס. באותו יום, כ"ה בכסלו, שלוש שנים מאוחר יותר, נכנס יהודה המכבי בראש צבאותיו אל ההיכל, טיהר אותו מחפצי העבודה הזרה שנמצאו בו וחיידש את עבודת הקורבנות בבית המקדש. כזכור, שני תאריכים אלה מצטרפים לאותו יום כ"ה בכסלו שבו הושלמה בנייתו של המשכן במדבר, בדרך ממצרים לארץ ישראל. ביום זה אמנם הסתיימה בניית המשכן, אולם הוא לא נחנך עד ראש-חודש ניסן, יותר משלושה חדשים מאוחר יותר. למרות שהמשכן היה מוכן לעבודה, המתינו זמן כה רב עד תחילת העבודה בפועל. עובדה היסטורית זו מעלה שאלה נוקבת אודות התנהגותם של החשמונאים עם שחרור בית המקדש. מדוע היה צורך למהר כל-כך בחנוכת המזבח ובחידוש העבודה בבית המקדש? אחרי הכל, המקדש היה במצב של שביתה מעבודה זה זמן מה. החשמונאים יכלו להמתין עוד כשמונה ימים, הזמן שהיה דרוש להכנת שמן טהור בשביל המנורה, ואז לחדש את העבודה בבית המקדש ברוב פאר והדר ולא מתוך סערת הקרב וללא צורך להזדקק להתערבות על-טבעית בהדלקת המנורה. מה עוד, שכבר היה תקדים לגישה זו של המתנה בין השלמת ההכנות לתחילת העבודה. מדוע, אם כן, מיהרו החשמונאים להדליק את המנורה ביודעם שאין ברשותם כמות מספיקה של שמן?

נראה לי שבהחלטה של החשמונאים להדליק מיד את המנורה ישנו מסר בעל משמעות חשובה ביותר גם לתקופתנו שלנו. המכבים, כמונו, ידעו שהם נמצאים בתקופה קריטית לגבי המשך קיומה של היהדות. היהדות היתה שרויה בסכנה והיה ספק רציני אם היא תמשיך להתקיים. כל אחד מהיהודים היה צריך לעשות כל מה שהוא יכול כדי להציל מה שאפשר, בין אם התנאים בשטח הראו שהוא יוכל להמשיך לאורך זמן בפעולה שלו ובין אם לא. כשישנו מצב חירום, אי אפשר לחכות. כל אחד חייב לעשות מיד כל מה שהוא יכול, בלי לעשות חשבונות מיותרים. עם ישראל במדבר יכל לחכות שלושה חדשים עד חנוכת המשכן ובניתיים לתכנן הכל בשקט וביסודיות, אולם החשמונאים ידעו שבמצב הרוחני הקשה ששרר אז בקרב היהודים, הם אינם יכולים להרשות לעצמם לחכות אפילו יום אחד. הם הרגישו שהם לא יכולים לבזבז זמן. המנורה הייתה חייבת לדלוק מיד.

המודרני. תפישת העולם המודרנית מתייחסת לעולם תוך התכחשות לריבוננו של עולם. הדת בעולם המודרני מהווה נושא למחקר של פסיכולוגים ואנתרופולוגים, המסבירים את הצרכים הנפשיים והחברתיים הדוחפים את האדם אל האמונה הדתית. הדת משמשת במקרה הטוב כקישוט וכתוספת נלווית לחיים ה"אמיתיים" ובמקרה הפחות טוב היא תופסת מקום של תרבות ארכאית, מנוונת ומגוחכת.

הסיבה למצב העגום הזה היא שה' מעלים את עצמו בעולם. רק לעתים נדירות לאורך ההיסטוריה ה' הופיע באופן גלוי, ניסי, על-טבעי, כפריצה של מעטה הטבעיות המסתירה את נוכחותו. כך היה, למשל, בקריעת ים סוף, כאשר מים הפסיקו לזרום ועמדו זקופים כקירות. אולם על פי רוב ה' מנהל את עולמו בצורה נסתרת, דרך חוקי הטבע. לכן המציאות נראית לעינינו האנושיות כאילו היא מתנהלת אך ורק על פי חוקים טבעיים מדעיים והאמונה בנוכחותו של הקב"ה בעולם נתפשת כהזויה ובלתי-ריאלית.

האמונה, כמו היופי, נמצאת בעיני המתבונן. כדי לראות את הבורא בבריאה, כדי להיות מסוגל להביט על העולם ולזהות אותו כפועל יוצא של רצון ה', צריך עיניים של יהודי, עיניים של אמונה. אנו צריכים לסגל לעצמו התבוננות כזאת, היודעת להתייחס אל התופעות השונות של המציאות כאל הופעות של ה', ריבון כל המעשים. ה' הוא נשמת העולם. הסתכלות בעיניים של אמונה תגלה למתבונן המפוכח שכל תנועה וכל זיק של חיים בעולם - מקורם בה', ממש כמו שהנשמה היא המחיייה את הגוף וגוף בלי נשמה הוא חסר חיים ויחד עם זאת הנשמה בעצמה היא בלתי נראית וחיי הגוף הם-הם המגלים את נוכחות הנשמה ומעידים עליה.

שם ה' אינו מופיע במגילה אפילו פעם אחת. זוהי תופעה המייחדת את מגילת אסתר מכל שאר 23 ספרי התנ"ך. אפשר לקרוא את המאורעות המסופרים בה כמסכת של תככים פוליטיים ומאבקי-כוח אנושיים בחצר המלוכה, כשהעלילה מתגלגלת ומתפתחת כתוצאה משרשרת של צירופי-מקרים. מי שרוצה להתעלם מנוכחותו של ה' בחצר המלכות שבשושן הבירה, יכול לעשות זאת. מי שאינו רוצה לראות את יד ה' במגילה - לא יראה אותה. אולם מי שמחפש את ה' - ימצא אותו. ככל שאנו מתבוננים יותר מקרוב בשרשרת המאורעות המסופרים במגילה, כך

פורים

פורים הוא חג מוזר. לכאורה, אין לו שום תוכן מלבד שתיית יין, לבישת בגדים משונים ואווירה כללית של קלות ראש. ואולם, חכמינו אומרים שבפורים יש הרבה יותר מזה, עד כדי כך שאפילו יום הכיפורים הקדוש והנורא הוא רק "כ"-פורים, כמו פורים. עוד אומרים חכמים, שלעתיד לבוא ייבטלו כל שאר החגים מלבד פורים. נראה אם כן, שחכמינו מתייחסים לפורים מאוד ברצינות ושחג זה זוכה אצלם לחשיבות רבה. הסיבה לכך היא שבחג הפורים בא לידי ביטוי יסוד מרכזי בכל תפיסת העולם של היהדות.

במבט ראשון נראה שהעולם מתנהל באופן עצמאי, במסגרת מערכת חוקים משלו. ה' אינו נראה בעולם. אפשר לחיות ולתפקד בעולם תוך התכחשות מוחלטת לריבוננו של עולם. כך מסבירים גם את משמעות המילה "עולם" - שמעלים ומסתיר את בוראו. עד כדי כך שגם אדם רציני ומשכיל יכול לחיות את כל חייו בכפירה בריבוננו של עולם, תוך שהוא מייחס את כל התופעות הנגלות לעיניו כמהלכים טבעיים עצמאיים של המציאות. המכונה הגדולה והמורכבת הזאת, העולם, יכולה בהחלט להראות לעיני האדם כפועלת ללא מפעיל, בכוח עצמה. כך, אמנם, נתפש העולם בעיניו של האדם

**מה מסתתר מאחורי המסיכה-
על נסתר ונגלה במגילה ובחיים**

**"להודיע שכל קווין
לא יבושו ולא ייכלמו
כל החוסים בך".**
(מתוך התפילה, לאחר
קריאת המגילה)

שום דבר שדומה לקריעת ים-סוף, למשל, אבל אנו יודעים את הסוד הגדול, שיד ה' היא זו הפועלת מאחורי הקלעים ומניעה את כל ההתרחשויות, מתחילת המגילה ועד סופה.

"נכנס יין יצא סוד". כדי לגלות את הסוד הזה, כדי להיות מסוגלים להסיר את המסכה מעל סיפור המגילה ובכלל מעל המציאות, כדי לחשוף את הנשמה שלנו ושל כל העולם - צריך להכניס יין. אז בפורים אנו שותים קצת יין. לא יותר מדי, שלא נאבד את הראש לגמרי, אבל מספיק כדי להשתחרר מהאשליה כאילו המציאות הגלויה היא כל מה שיש, מספיק כדי להסיר את המסכה ולגלות שה' נמצא בכל דבר המתרחש במציאות. ה' מחולל לא רק את המאורעות הנחמדים והרצויים לנו, אלא גם את המאורעות האלה שאם היו שואלים אותנו, היינו מבקשים שלא יתרחשו. בפורים אנו מגלים שכל מה שקורה הוא בסופו של דבר לטובתנו, משום שיד ה' היא הפועלת את הכל. לכן, אחרי שסיימנו את קריאת המגילה, אנו יודעים ומודיעים "שכל קוויך לא יבושו ולא ייכלמו כל החוסים בך". זהו המקור לשמחה המיוחדת של פורים. פורים שמח!

אנו מגלים באופן ברור יותר ויותר את יד ה' המנהלת את כל ההתרחשויות. מה שמגילת אסתר עושה הוא שהיא מגלה את הנוכחות הנסתרת של ה' בעולם, ממש כמו שהמציאות הטבעית המוחשית מגלה את נשמת העולם. האקדמיה לפיזיקה, הפקולטה לפסיכולוגיה וכל יתר ענפי המדע המודרני עוסקים למעשה, גם אם בלא-יודעין, בחקירת שפע הדרכים המגוונות שבהם מנהיג ה' את עולמו.

פורים אומר לנו שהדברים אינם תמיד כפי שהם נראים, שה' מנהיג את עולמו גם בדרכים נסתרות, דרך פעולות ומעשים הנראים לנו כתוצאה של חוקי הפיזיקה או של פעולות אנושיות. ה' פועל דרך חוקי הטבע ודרך יצר לב האדם. העולם כולו יכול להראות ריק מנוכחותו של ה', אבל בהסתכלות מעמיקה אנו מגלים שמלוא כל הארץ כבודו. זהו המסר של פורים. זהו מסר נצחי, שנשאר חשוב ורלוונטי גם כאשר כבר לא יהיה צורך במסרים של שאר החגים, משום שכל עוד קיים עולם טבעי, המתנהל על פי חוקי הפיזיקה וחוקי הטבע האנושי, אנו זקוקים למשהו שיזכיר לנו שכל החוקים הללו הם רק ביטוי למשהו עמוק יותר.

המעטה החיצוני של החיים הוא גלוי ואינו דורש מאמץ כדי להתוודע אליו. אפשר להבחין בו כבר במבט ראשון, אולם כדי לגלות את מה שנמצא מאחוריו יש צורך במבט שני. זוהי אולי הסיבה שחכמים קבעו שצריך לקרוא את המגילה פעמיים, פעם בערב ופעם בבוקר. כדי לראות את מה שמאחורי המסכה יש צורך במבט שני. בפורים אנו מתחפשים כדי להזכיר לעצמנו ולחברינו שכדי למצוא את ה' - לפעמים צריך לחפש אותו. בפורים אנו לובשים מסכות כדי להזכיר לעצמנו ולחברינו שהמציאות הגלויה, על כל מורכבותה, אינה יותר מאשר מסכה המסתירה - ויחד עם זאת מגלה - את הנהגת ה' את העולם.

מי היה הראשון שהתחפש ולבש מסכה בפורים? ה', כמובן. בכל העלילה המפותלת של מגילת אסתר, הקב"ה אינו מופיע בגלוי, אבל הוא שם, מסתתר מאחורי התחפושות של ראוותנותו של אחשוורוש וסירובה העקשני של ושת, עצתו המבריקה של חרבונה ומציאת החן של אסתר בעיני אחשוורוש. ה' מסתתר מאחורי המסכה של רשעותו של המן ותאוות השלטון שלו וגם מאחורי המסכה של צדקותו וחכמתו של מרדכי. יד ה' אינה מופיעה בגלוי אפילו פעם אחת. אין בכל המגילה שום נס גלוי,

הייתה בקורת כלפיו על שהורה לאסתר להעלים את יהדותה. הם אפילו האשימו אותו שכל הצרות התחילו בגללו, אחרי שהוא סרב לכרוע ולהשתחוות להמן.

מרדכי הצדיק את התנהגותו בצורה מעניינת. הוא אמר שהוא צאצא של בנימין, שהיה היחיד מבין בניו של יעקב שלא השתחוה לעשיו בפגישה המפורסמת ביניהם. כאשר יעקב חוזר מביתו של לבן, מלווה בארבע נשותיו ובאחד-עשר ילדיו, יוצא עשיו לקראתו עם צבא של ארבע-מאות איש, להעניש אותו על גניבת הברכות מיצחק אביהם. כדי לפייס את דעתו של אחיו, מורה יעקב לכל בני משפחתו להשתחוות לפני עשיו, והוא בעצמו משתחוה שבע פעמים לפני אחיו. היחיד מכל בני ישראל שלא השתחוה לעשיו היה בנימין, שטרם נולד אז. עמלק היה נכדו של עשיו והמן הוא מזרע עמלק. ההשתחויות הללו הטביעו בלב בני ישראל לדורות תכונה של שפלות והכנעה בפני בני עשיו ומרדכי אמר שבגלל שהוא בא מזרע בנימין, אשר לא השתחוה לעשיו, הוא ניצל מתכונה זו ונשאר יהודי גאה.

למרות כל זאת, ולמרות ששם ה' אינו מופיע במגילה כלל, בכל זאת החליטו החכמים לכלול את מגילת אסתר בתנ"ך. הרב סולובייצ'יק אומר שסיפור מגילת אסתר נושא בחובו ארבע מסרים חשובים, הנכונים לגבי כל הדורות. אחד: שהאדם מסוגל לעשות מעשים נוראים. לכל אחד מאתנו ישנה היכולת להתנהג ברשעות. עלינו להיות מודעים לכך ולהיזהר לבל נאפשר לחיה שבתוכנו להשתלט עלינו ולקבוע את התנהגותנו. מסר שני: נראה שהעם היהודי מושך אליו את הכוחות השטניים המצויים אצל בני האדם. חז"ל מסבירים שהשם של הר סיני רומז לכך שעם מסירת התורה לישראל וקביעת הייחוד הנצחי שלהם לעומת שאר האנושות, ירדה לעולם שנאה לישראל. כשה' מסר את התורה לבני האדם, הוא העלה את רמת הדרישות המוסריות שלו מכל האנושות. אומות העולם אינן רוצות את העול הזה והן שונאות את עם ישראל בגלל שהוא מייצג עבורן את הדרישה הזו לאחריות מוסרית.

המסר השלישי הוא שהיהודים חייבים להבין ששנאה זו קיימת כלפי כל היהודים באשר הם שם, ולא רק כלפי יהודים מסוימים אלו או אחרים. היהודים בשושן הבירה שהשתתפו במשתה בארמונו של אחשוורוש היו בטוחים שהם אהודים על ידי השלטון ולכן בטוחים ומוגנים. באותו משתה לבש אחשוורוש את בגדי הכהן הגדול שנלקחו שלל מירושלים עם חורבנה והאוכל הוגש לאורחים בכלי הקודש שנבזזו

פ ורים

אנו רגילים להתייחס אל אסתר כאל צדקת. חז"ל אמרו שהיא הייתה נביאה, אחת משבע הנביאות שהיו לישראל ומונים אותה בשורה אחת עם אמהות האומה. ואולם, כשאנו קוראים את המגילה, דמותה של אסתר מציגה בפנינו כמה בעיות. ראשית לכל, התכחשותה ליהדותה. האם זה מה שאנו מצפים מיהודי שיעשה, שיסתיר את עובדת היותו יהודי? שנית, על פי כמה דעות, אסתר הייתה אשתו של מרדכי. כתוב במגילה, "ויהי (מרדכי) אומן את הדסה היא אסתר בת דודו כי אין לה אב ואם ... ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת" ובתלמוד במסכת "מגילה" נאמר: "אל תקרי 'לבת', אלא 'לביית'", כלומר שהפסוק רומז לנו שמרדכי לקח את אסתר אל ביתו כאישה. אם כך, כאשר, לאחר פרסום הגזרה נגד העם היהודי, אסתר באה ביוזמתה אל המלך, היא חוטאת בגילוי עריות, שהרי היא אשת-איש ואסורה על איש אחר. כאשר היא נלקחה בעל-כורחה מבית מרדכי אל בית אחשוורוש, היא היתה בגדר אנוסה ולא היה עליה חטא, אולם איך היא יכלה לבוא מרצונה אל המלך? למעשה, המגילה מסתיימת בפסוק המתאר את מרדכי כ"רצוי לרוב אחיו" וחז"ל דרשו שאכן רק רוב – ולא כל – האנשים באותם ימים תמכו בו. לאנשים רבים

המסתורין של אסתר - על גאווה יהודית בגלות

"לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה."

(אסתר ב, י)

לך אחריות ואת צריכה להכיר בעובדה שה' בחר בך לתפקיד הזה, גם אם זה כרוך בהקרבה אישית ובסיכון אישי מצידך. גורל עם ישראל לא ישתנה. ה' יציל את עם ישראל בכל מקרה, אם לא על-ידיך אז על-ידי מישהו אחר. אולם אם את תתחמקי ממילוי התפקיד שהוטל עליך ע"י ההשגחה העליונה, את ומשפחתך תשלמו את המחיר. יש לך תפקיד היסטורי בגאולת עם ישראל ואינך יכולה להתעלם ממנו. אסתר מצייתת, ממלאת את השליחות ההסטורית בהצלתו של עם ישראל וזוכה שאחד מספרי התנ"ך ייקרא על שמה.

לא כל חכמי אותו דור ירדו לסוף דעתו של מרדכי. הם לא הבינו מדוע הוא הורה לאסתר להסתיר את זהותה היהודית ומדוע הוא התעקש לא לכרוע לפני המן. מרדכי ידע שהמסתורין בקשר למוצאה של אסתר יגרה ויסקרן את אחשוורוש. הוא ידע שכדי שאסתר תוכל למלא את התפקיד הקריטי והרגיש שהוטל עליה, היא חייבת להסתיר קלף חזק אחד ולגלות אותו רק בשלב המכריע, כפי שהיא אכן עשתה. רק לאחר שהיא קנתה את ליבו של המלך ועוררה את חשדו לגבי נאמנותו של המן, רק אז היא חשפה בפני אחשוורוש את זהותה והתחננה על נפשה ונפש בני עמה.

בעם ישראל תמיד היו גישות שונות ומנוגדות בקשר לאופן הראוי להתמודד עם שונאי ישראל. היו כאלה שאמרו שאנו צריכים להבליג ולהתעלם מפרובוקציות אנטישמיות, רק כדי להמשיך לשרוד. מולם היו כאלה שטענו שגישה כזו רק מעודדת אנטישמיות ואם אנו רוצים להמשיך לשרוד במציאות הקשה של הגלות אנו חייבים לשמור על כבודנו. מרדכי היה מאלה שהחזיקו בדעה השנייה. הוא ידע שכדי לשמור על חיינו בקרב אומות העולם עלינו לשמור על כבודנו. הגישה הזו הוכיחה את עצמה לאורך ההיסטוריה, עד ימינו אלה. יהודי אירופה שהבליגו על השפלתם ע"י הגרמנים עם עליית הנאציזם לא מנעו את מה שהתרחש לאחר מכן. גם היום, כשיש לנו מדינה עם צבא חזק, אנו יודעים שאיננו יכולים להרשות לעצמנו לטמון את הראש בחול ולהתעלם מכל אותם אלה החפצים לפגוע בנו. אנו חייבים להיות ערניים ולהגן על חיינו ועל כבודנו.

מבית המקדש. המסר של אחשוורוש היה ברור: אין עוד תקווה לגאולת ישראל ולבניין בית המקדש, עם ישראל לא יקום לתחיה, לעם היהודי אין עתיד. יהודי העיר שושן הסכימו להשתתף במעמד המשפיל הזה כדי להפגין את התכחשותם למקורם היהודי וכדי להוכיח את נאמנותם הבלעדית לשלטונות המדינה בה הם חיו. הם קיוו שהתנהגות כזו תקדם את מעמדם בחברה הפרסית ותעלה את קרנם בחצר המלך. מה גדולה הייתה הפתעתם כאשר יצאה גזרת השמד מבית המלוכה והם גילו שהגזרה כללה את כל היהודים ברחבי הממלכה. הם היו בטוחים שרק היהודים שהתעקשו להיות נאמנים למורשת שלהם ולא להתבולל מצויים בסכנה כזאת, ולא יהודים נאורים ומודרניים כמותם.

המסר הרביעי של המגילה הוא, שה' בוחר בבני אדם להוציא לפועל את רצונו בעולם. שמו של ה' אינו מופיע בכל המגילה כדי לומר לנו שה' פועל דרכנו. הבעיה היא שלא תמיד קל לזהות את האנשים שה' בחר לפעול דרכם. אנו יודעים שה' יציל את עם ישראל מכל מצב, אבל האמצעים והדרכים שבהם הוא משתמש לשם כך משתנים מדור לדור. כאשר התחילה לפעול התנועה הציונית בתחילת המאה ה-19, הרבה יהודים התנגדו לה בגלל שרוב מנהיגיה ואנשיה היו אנשים חילוניים. רק לאחר כמאה וחמישים שנה התנועה הזו הוכיחה את עצמה כאשר הוקמה מדינת ישראל. גם כאשר משה רבנו בא אל זקני העם במצרים ואמר להם שה' נראה אליו ושלח אותו לגאול את עם ישראל, הם לא האמינו לו מיד. אחרי הכל, משה הרי גדל והתחנך בבית פרעה, כנכדו המאומץ של מלך מצרים. מדוע שה' יבחר דווקא בו כשליח ויעדיף אותו על פני אהרון, אחיו הגדול והצדיק?

כאשר מרדכי מצווה על אסתר לבוא ביוזמתה אל המלך כדי לגלות את זהותה ולהתחנן על בני עמה, אסתר אינה ממהרת להישמע לו והיא מנסה להתחמק מהשליחות הקשה. היא יודעת שאם היא באה מרצונה אל אחשוורוש היא מבצעת עבירה הלכתית. היא אינה בטוחה שמותר לה לעבור עבירה כדי לנסות להציל את עם ישראל, אבל מרדכי אומר לה שהיא חייבת לעשות כן, "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת, רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות". יש מי ששולט על העניינים ומכוון אותם ואם הוא סידר את הדברים כך שאת תגיעי למלכות, זה לא סתם. יש לך תפקיד ויש

אסור לי בעצמי – או לגרום למישהו אחר – להיות במצב בו איננו יכולים לבחור לעשות טוב. במובן הזה, החופש אינו מטרה אלא הוא אמצעי המאפשר לבחור לעשות את המעשה הטוב. לא החופש, אלא המעשה הטוב הוא המטרה. האדם המאושר, לפיכך, אינו בעל מספר המחויבויות הקטן ביותר אלא בעל החופש לקחת על עצמו כמה שיותר מחויבויות.

אנו מזכירים את יציאת מצרים לפחות פעם ביום. יציאת מצרים מוזכרת בתפילות, בברכת המזון ובקידוש של שבת. מדוע, אם כן, צריך שליל הסדר יתמקד בסיפור יציאת מצרים? מה המיוחד בסיפור יציאת מצרים בליל הסדר? ה"מנחת חינוך" מסביר שמה שמייוחד בסיפור יציאת מצרים בליל הסדר הוא שהוא ערוך בצורה של דיאלוג. האזכורים של יציאת מצרים לאורך השנה הם מונולוגים, שבהם האדם מזכיר את המאורע באזני עצמו או באזני שומעיו, אשר כל תגובתם מסתכמת בעניית "אמן" ואילו בערב פסח מתרחשת שיחה דו-כיוונית. ההגדה עצמה ערוכה כדיאלוג. הילדים שואלים "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" וכל ההגדה היא למעשה תשובת ההורים לשאלה זו. קיום המבנה הזה של שאלה ותשובה הוא כל כך חשוב, עד שהרמב"ם אומר שאם אין ילדים סביב שולחן הסדר, צריך שאחד המבוגרים ישאל "מה נשתנה?". בפסח, ישנו דגש על הדיאלוג. ישנו דיאלוג בין ה' ועם ישראל, שבא לידי ביטוי גם ב"שיר השירים" שאנו נוהגים לקרוא בחג הזה. ההגדה עצמה מכוונת ומדריכה אותנו לקיים דיאלוג בין הדורות. מסופר בהגדה על ארבעה טיפוסים של בנים, שכל אחד מהם מציג גישה משלו למסורת שלנו ואנו מודרכים איך להתייחס ולענות לכל אחד מהם באופן המתאים לו.

הדיאלוג הוא ביטוי מובהק של מצב חירותי. עבד אינו מדבר ואיש אינו מתעניין בדעתו על הנושאים המדוברים. כשעבד יוצא לחופשי, הוא זוכה גם בחופש הדיבור, במובן הפשוט ביותר של המלים. מעתה זכותו להביע את דעתו, לשאול ולהשיב. זוהי הסיבה שחכמינו אמרו ששמו של החג קשור למלים "פה-סח", פה מדבר. ביציאת מצרים יצאנו לחירות ובליל הסדר אנו מבטאים את החירות הזו ע"י קיום שיחה בין המסובים בסעודה.

פסח

על חופש, דיבור, משפחה והיחס לאומות העולם

"השתא עבדי, לשנה הבאה – בני חורין."

(מתוך ההגדה)

בחיי היום-יום אנו משתמשים במושג החופש בשני אופנים מנוגדים: אנו מדברים על להיות "חופשי מ-" ועל להיות "חופשי ל-". יש חופש מחובות וחופש מפחד ולעומת זאת ישנם חופש דיבור וחופש תנועה. ה"חופש מ-" מהוה מטרה לעצמו. עניינו העדר שעבוד, כפיה או הגבלה כלשהי, ללא כל הגדרת מטרה מסוימת מעבר לו עצמו. משמעות הדבר היא שהחופש הוא מטרה בפני עצמה ולא אמצעי להשגת מטרות אחרות. האדם החופשי במובן הזה הוא זה שאין לו שום זיקה מחייבת לשום גורם, שום מעצורים ושום עכבות. הוא חופשי לעשות ככל העולה על רוחו ולפיכך הוא יכול, לכאורה, להיות האדם המאושר ביותר עלי אדמות.

"חופש ל-", לעומת זאת, מתייחס לחופש כאל מצב המאפשר להשיג מטרות אחרות בחיים. אם אני חופשי מאיום של רעב, למשל, אני יכול לעסוק במעשים טובים. אם אני חופשי מפחד, אני יכול לבחור בדבר הנכון. כל דבר המונע ממני לבחור בטוב ובישר הוא מגונה מכיוון שתמיד צריכה להיות לי האפשרות לבחור בין הטוב והרע. מצב העבדות הוא מגונה מכיוון שהוא שולל מהאדם המשועבד את היכולת לבחור בין טוב ורע. לעולם

להתוודע אל האמיתות היסודיות ואל הקשרים הבסיסיים ביותר של חיך. עליך להודות בקשר שלך עם ריבוננו של עולם ולהתייחס אליו, עליך להכיר בקשר שלך עם עם ישראל ועליך לראות את עצמך כאיש משפחה. בתוך הקונטקסט הזה, ורק בתוכו, אתה יכול לפתח ולמצות את הכשרונות האישיים הייחודיים שלך.

הגרעין המרכזי של כל מערכות הקשרים הללו הוא המשפחה. זוהי הסיבה שהסדר נערך בבית ולא בבית הכנסת, משום שהבית הוא המפתח לחרות של היחיד, החברה, העם והעולם כולו. הכל מתחיל בבית. אנו חייבים לערוך מחדש את סדר העדיפויות שלנו. אנו חייבים להבין שנישואין הוא ערך עליון. אנו חייבים לוודא שאנו מוכנים להשקיע הרבה בשביל שלמות המשפחה שלנו ושאונו מתייחסים אל ילדינו כאל הברכה הגדולה ביותר שאדם יכול לקבל מה'. פרעה ניסה להרוס את עם ישראל בכך שהוא יפגע בחיי הנישואין שלהם, בילדים שלהם וברגש הסולידריות שלהם. כל איש ואישה, בחור ובחורה בעם ישראל צריכים לרצות להינשא, לרצות להוליד ילדים ולחוש זיקה אל כל יהודי באשר הוא. הגאולה הפרטית של כל יחיד תלויה בזה, וגם גאולת העם כולו.

שאלה הנשאלת רבות היא, מדוע אנו חוגגים את ליל הסדר בלילה בראשון של חג הפסח, שהוא ליל היציאה ממצרים, והרי לא זכינו לחרות מוחלטת עד טביעת המצרים בים סוף, שבעה ימים לאחר מכן ועד אז יכלו המצרים להחזיר אותנו למצרים? התשובה היא שאנו חוגגים לא רק את ההצלה של הגופים שלנו משעבוד מצרים. אנו חוגגים גם, ואולי בראש ובראשונה, את ההצלה הרוחנית שלנו, את היציאה שלנו לחרות מנטאלית ורוחנית מהמועקה של התרבות המצרית הזרה לנו. אנו מציינים את היציאה ממצרים בליל ט"ו בניסן מכיוון שעם היציאה ממצרים הפסקנו להיות עבדיו של פרעה המלך והתחלנו להיות מסוגלים להיות עבדיו של מלך מלכי המלכים. עד אותו לילה היהודים בעצמם לא היו בטוחים שה' באמת יכול לעזור להם, אם ה' אכן פועל במציאות הממשית או שה' הוא כמו "נשיא כבוד" של ההיסטוריה, המשקיף עליה מלמעלה מבלי יכולת או עניין להתערב בה, או אולי ה' הוא כמו אותו יצרן שעונים, שלאחר שסיים את מלאכת היצירה, הוא משווק את

הסעודה המשפחתית והשיחה המשותפת הם האמצעים הפשוטים והיעילים ביותר לקיום הקשר המשפחתי ולחיזוקו. כדי שעם ישראל יחזיק מעמד ויזכה לגאולה, חייבים לשמור על הקשר המשפחתי החזק. פרעה ידע את זה ולכן הוא ניסה בכל כוחו להרוס את מוסד המשפחה בישראל. כמו שאנו אומרים בהגדה, "ונזעק אל ה' וירא ה' את עוניינו ואת עמלנו ואת לחצנו" וחכמים מסבירים, ש"עוניינו" רומז לעינוי שגרם פרעה לבני ישראל כאשר האנשים ונשותיהם הופרדו זה מזה ולא יכלו לחיות יחד כאיש ואשה. "עמלנו" מתייחס לילדי ישראל, שנזרקו ליאור ו"לחצנו" מתייחס ללחץ הקשה שהופעל על אבותינו במצרים כדי לדכא את רוחם ולמנוע מהם רצון לקשר בין-אישי. אלה היו שלושת סממני הדיכוי הקשים, שמנעו מבני ישראל להיגאל: הרס המשפחה, חיסול דור העתיד ושקיעה בפרטיות.

למעשה, אלה הם שלושת הבעיות העיקריות של היהדות בעולם המערבי כיום. המשפחה נמצאת במקום נמוך מאוד בסדר העדיפויות, באופן ברור אחרי ההצלחה האישית. אנשים צעירים רואים בהקמת משפחה ובהשקעה בה בזבוז של משאבים יקרים כמו זמן וכסף, שיכולים להיות מנוצלים לפיתוח קריירה מקצועית, למשל. ילדים נתפסים כמעמסה המפריעה לאדם במהלך ההתפתחות האישית שלו. התוצאה היא, שגיל ההולדה הממוצע הולך ועולה ומספר הילדים הממוצע במשפחה היהודית הולך ויורד, למרות (ואולי דווקא בגלל) התנאים הכלכליים הטובים לאין ערוך יותר מאשר בדורות הקודמים. האנשים שקועים כל אחד בחייו הפרטיים ולא מצליחים לראות את החשיבות ואת הערך הגדול של משפחה. זוהי הסיבה שישנם כל-כך הרבה אנשים "מצליחים", שלכאורה יש להם הכל - כסף, קריירה, כבוד - והם אומללים, מכיוון שהם אינם יודעים שההצלחה החשובה והמשמעותית ביותר בחייו של כל אדם היא להצליח להקים ולקיים משפחה. הם חושבים שהם השיגו חופש, אולם הם טועים. הם חיים בעבדות בתוך החופש, כי הם לא יודעים מהו חופש אמיתי ואיך משיגים אותו.

ראיית עצמך כחלק ממשפחה וכחלק מעם אינה פוגעת בחופש האישי שלך. להיפך, רק הם יכולים להעניק לך אותו. זאת מכיוון שכדי להיות חופשי באמת, עליך

לאומות העולם קשה לקבל את המעמד המיוחד שלנו בקרב חבר הלאומים. הם לא אוהבים לשמוע שהם לא מושלמים ושהם צריכים להשתנות. בתוך-תוכם הם חשים שאנו מאיימים על צורת הקיום הנוכחית שלהם והם מנסים למנוע מאתנו למלא את תפקידנו. כמו שכתוב בהגדה, "בכל דור ודור קמים עלינו לכלותנו והקדוש-ברוך הוא מצילנו מידם". לכל אורך תולדותיה של האומה העתיקה בעולם, לא הייתה תקופה שבה עם ישראל לא היה מאויים. תמיד נמצא זה שינסה להרוס אותנו, החל מלבן הארמי ופרעה, דרך כל שונאי ישראל שבכל הדורות, ועד הנאצים שבדור שעבר ומדינות ערב היום. אצל עם ישראל, לעומת זאת, ישנה זיקה פנימית חיובית לכל העולם. מכיוון שאיננו אומה אגואיסטית ככל האומות, אלא נטועה בתוך נשמתנו תעונה של אחריות כלפי כל האנושות, חשוב לנו מה חושבים עלינו ואנו רוצים שיאהבו אותנו. אנו רוצים שלום עם שכנינו ואנו רוצים להאמין שלא לעד נהיה המטרה של איבה ושנאה. אסור שגלי השנאה האלה ירפו את ידינו. אנו חייבים להמשיך בדרכנו, עד שכל העולם יבין את הערך האמיתי שלנו.

"רבן גמליאל אומר: 'כל מי שלא אמר (כלומר, הסביר) שלושה דברים אלה בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הם: פסח, מצה ומרור'". מה מסתתר בשלושת הדברים הללו, שאם לא הבנו אותם, לא יצאנו ידי חובת המצווה בליל הסדר? לכל אחד משלושת הדברים הללו - כך מלמדים אותנו רבותינו - ישנה משמעות חיובית ומשמעות שלילית. קורבן הפסח מסמל את הרוע והוא גם מסמל אומץ. הטלה, שממנו היו מקריבים את הפסח, היה העבודה הזרה של מצרים. המצרים העתיקים האמינו שרוחו של אליל מזל טלה התלבשה בגופם של הטלאים בתקופה זו של השנה ומי שיצליח להפעיל מניפולציה על הרוח הזאת יקבל כוחות גדולים. מי שהעז לגעת בטלה, במיוחד בתקופה זו, היה נהרג מיד בידי המצרים. הטלה הוא גם סמל האומץ היהודי, אשר למרות הסכנה הגדולה הכרוכה בפעולה כזו ולמרות היותם המעמד שפל של עבדים, קיימו את מצוות ה' ושחטו את הטלאים לקורבן פסח. שחיטת הטלאים לא נעשתה בהחבא אלא בפרסום גדול. היהודים צוו לקחת את הטלאים ארבעה ימים קודם לכן ולקשור אותם לכרעי המיטה. כשהמצרים שאלו אותם מה הם עושים הם ענו שהם מתכוננים לשחוט את הטלאים כקורבן. זה היה בשבת ולכן

תוצרתו ומנתק כל קשר אליה. עד היום ישנן גישות הרואות כך את היחס בין הבורא לבריאה. לא זו היא גישת היהדות.

אנו מאמינים שה' מתעניין מאוד במה שקורה במציאות, עד כדי כך שהוא בחר לו עם אחד יחיד ומיוחד, שישתתף עמו בתיקון העולם והבאתו לצורה המושלמת והאידיאלית שלו. העם היהודי אינו מיואש מהעולם, למרות שאנו יודעים שהוא רחוק עדיין מלהיות מושלם. אנו כאן כדי להביא את העולם מהמצב הנוכחי שלו אל המצב המושלם שלו. פה טמון סוד הישרדות העם היהודי לאורך ההיסטוריה. זוהי תופעה בלתי הגיונית, שאין לה אח ורע אצל שום עם אחר. אנו קיימים למרות הכל בגלל שמוטל עלינו תפקיד גדול, שטרם הגיע לסיומו. ברור, שאיננו יכולים למלא את תפקידנו ההיסטורי האוניברסלי כל עוד אנו שבויים בארץ נכר ומושפעים מהרעיונות ומתפיסות העולם המעוותות שלהם. איך נמלא את תפקידנו כשאיננו יכולים להיות אנו עצמנו? זוהי החשיבות של יציאת מצרים. זהו הערך הנצחי של הלילה הזה, ליל ט"ו בניסן. בלילה הזה נולד עם ישראל כעם חופשי. עד אז הוא היה כלוא ברחם, ללא יכולת תפקוד מעשית. מעתה ואילך הוא חופשי למלא את תפקידו כשותף של ה' לטובת העולם כולו.

במילא מובן, שלא די להיות יהודים בהגדרה. זה טוב שיהודי אינו ממיר את דתו משום ששום דת או פילוסופיה אחרת לא הצליחו לכבוש את ליבו, אולם לא ייתכן שבכך תסתכם כל הגדרתו העצמית כיהודי. יהודי חייב ליישם בפועל את יהדותו. לא מספיק להיות יהודי, צריך גם לחיות כיהודי. מה שעושה אותנו יהודים אינו רק השלילה של דעות קדומות ודתות ואמונות שקריות, אלא העמדה החיובית והפעילה שלנו בעד האמונות והעקרונות של היהדות. יהודי מבטא בשלמות את יהדותו כאשר הוא לומד תורה ומקיים מצוות, כאשר הוא חש שותפות גורל עם כל העם היהודי ומחויבות לקיים את אורך החיים היהודי המיוחד. זוהי הדרך לביצוע מעשי של השותפות שלנו עם ה' בקידום העולם. לשם כך הוציאנו ה' ממצרים מעבדות לחרות, כי רק כשאנו בני-חורין יש בכוחנו להוביל את האנושות כולה למקום טוב יותר.

כולנו מכירים את הרשימה הארוכה של חכמים, מדענים, סופרים ומוזיקאים יהודים בכל הדורות. איננו פוחדים מעבודה קשה. אנו מוכנים לעבוד קשה כשאנו רואים את החשיבות ואת התכלית של העבודה שלנו. המצרים הכריחו אותנו לעשות עבודות סזיפיות, חסרות תכלית, כמו לחפור בורות גדולים ואז למלא אותם עפר, או להעביר ערמות גדולות של אבנים ממקום למקום ואז להחזיר אותם. זוהי עבודת פרך כי היא חסרת תכלית. אולם העבודה הקשה שאנו עושים למען העולם ברצוננו החופשי ומתוך הכרתנו את חשיבותה של תרומתנו לאנושות בכל תחומי החיים היא מתוקה והיא גם ממתיקה את הזכרונות המרים שלנו משעבוד מצרים.

אנו מציינים את "שבת הגדול". בליל יציאת מצרים בני ישראל שחטו את הטלאים ומרחו את דמם על משקופי הבתים מבחוץ. בכך הם הראו למצרים שהם אינם פוחדים מהם. לפני שעם ישראל יכל לצאת מעבדות לחרות בגופו, הוא היה צריך לצאת מעבדות לחרות ברוחו. האומץ היהודי שבא לידי ביטוי בהקרבת הטלאים לקורבן פסח היה האות של החרות הנפשית והרוחנית שלהם. המסר הזה הוא נצחי. בכל דור ודור עומדים בפני עמנו אתגרים מסוג כזה, בהם אנו נדרשים לעמוד באומץ על זהותנו כיהודים. בכל פעם כזאת אנו נדרשים להראות לעצמנו ולגויים שסביבנו שהבסיס המוסרי והרוחני של חיינו הוא הקשר המיוחד והנצחי שלנו עם ריבוננו של עולם. רק לו אנו עבדים ואיננו עבדים לבני אדם. ההיסטוריה מראה שמכל אתגר כזה, קשה ככל שיהיה, יצאנו תמיד חזקים יותר.

המצה היא לחם של עוני ולחם של תקווה. המצה מסמלת את המצב החומרי הקשה של אבותינו במצרים, אולם היא גם מסמלת את החפזון בו הם יצאו משם. המצה היא שטוחה כי היא לא מספיקה לטפוח כמו לחם רגיל. עם ישראל היה מוכן לצאת לדרך תיכף ומיד, מבלי שידע לאן הוא הולך. הם לא דאגו מה יהיה להם לאכול, כי הם האמינו בה' שידאג להם בכל המצבים. המצה מסמלת את התקווה ואת הבטחון של עם ישראל בה'. שונאי ישראל בכל הדורות השתמשו באמצעים כלכליים כדי להפעיל לחץ על היהודים ולגרום להם לוותר על נאמנותם לדתם. המצה אומרת לנו שאיננו מוכנים להתקפל ולוותר על עצמנו בגלל שיקולים כלכליים. יחד עם זאת, חשוב לדעת איך החזקנו מעמד במצבים כלכליים קשים. החזקנו מעמד בזכות הערבות והעזרה ההדדית ובזכות ההשתדלות האנושית הסבירה שלנו. ה' לא עושה נסים במקום שבו אפשר להסתדר בדרכים טבעיות כשרות. אנו צריכים לעשות כל מה שאנו יכולים כדי לעזור לעצמנו ואז גם ה' יעזור לנו.

המרור מזכיר לנו את מרירות השעבוד ואת העבודה הקשה שעבדנו במצרים. אולם למרור יש גם צד חיובי. בליל הסדר אנו אוכלים את המרור אחרי שאנו טובלים אותו בחרוסת המתוקה. המילה "מרור" קשורה למילה "מר", שפירושו אדון, אדם חשוב. לעם ישראל יש חלק גדול וחשוב בהתפתחות התרבותית של האנושות.

במקרה הצורך. העולם אמנם התפתח והשתכלל מאד מאז שנות ה-30 של המאה שעברה, אולם יש לזכור שאת השואה לא ביצעו שבטים פרימיטיביים ברבריים, אלא דווקא אנשי התרבות המובילה והמתקדמת של אותה תקופה והם עשו זאת באצטלה של נאורות ודאגה לשלום העולם. התפתחות הציוויליזציה והטכנולוגיה, אם כן, אינה מהווה ערובה לכך שלא תהיה שוב שואה. גם האנטישמיות העולמית לא פחתה עם השנים, היא רק לבשה צורות שונות, מעודנות ומתוחכמות יותר. אם לפני כמה מאות שנים פרסמו "פרוטוקולים של זקני ציון", בהם הציגו את מנהיגי היהודים כחבורה של חורשי רעה תככנים, המבקשים להשתלט על העולם ולהרוס אותו והעלילו על היהודים שהם שוחטים ילדים נוצריים כדי להשתמש בדמם לאפיית מצות לחג הפסח, היום מאשימים את היהודים שהם השתלטו בכוח על אדמת פלסטין וגזלו מהערבים את ארצם ולכן הם האשמים האמיתיים בטרור העולמי. כמה מהטענות האנטישמיות כלל לא השתנו מאז ועד היום: היהודים הם שקרנים, עצלנים ונצלנים; הם בדו את סיפור השואה מליבם, הם לא אוהבים לעבוד ולכן הם חיים על חשבון אחרים. בכלל, היהודים הם המקור לכל הצרות של האנושות. כל יהודי, בין אם הוא תושב הארץ ובין אם הוא חי בחוץ לארץ, יודע שכדאי שיהיה מקום בעולם בו הוא יהיה מוגן למקרה שהשנאה המקיפה אותו תתורגם לפעולות מעשיות.

יתרה מכך, עצם העובדה שישנה בעולם מדינה ריבונית ששמה "מדינת ישראל", שיש לה צבא חזק ויכולת מעשית לדאוג לאינטרסים שלה בכל העולם, מהווה גורם מרסן ומרתיע כלפי כל אותם גורמים החורשים את רעתנו. כל העולם יודע, שמדינת ישראל לא תשב בשקט אם ינסו לפגוע ביהודים בכל מקום שהם. היא הוכיחה זאת במבצע "אנטבה", במבצעי העלאת היהודים מאתיופיה ובפיצוץ הכור הגרעיני בעיראק. במלים אחרות, עצם קיום מדינת ישראל גורם לכך שלא תהיה שואה נוספת ומחליש במידה רבה את גילויי האנטישמיות בעולם. ההיסטוריה הקצרה של מדינתנו מראה שלאחר כל אחד מהניצחונות המזהירים של צה"ל הסתמנו ירידה ברורה ברמת גילויי האנטישמיות ברחבי העולם ומאידך התחזקות מעמדם החברתי והפוליטי של היהודים בכל ארצות מושבותיהם. ביטחונם ואיכות חייהם של יהודי התפוצות מושפעים מיידית מאיתנותה וחוסנה של מדינת ישראל. מדינת ישראל יציבה וחזקה היא אינטרס קיומי ברור של היהודים החיים בגלות, לא פחות מאשר

ום העצמות

כאשר עמד דוד בן-גוריון במוזיאון תל-אביב ביום ה' באייר תש"ך והכריז בעוז "על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל", ידעו כולם שזהו רגע היסטורי. ביום הזה חל מפנה משמעותי בהיסטוריה הארוכה של העם העתיק בעולם. לראשונה מאז חורבן בית שני, לפני כאלפיים שנה, זוכה עם ישראל לחיות בצורה ריבונית על אדמתו. ברחובות תל-אביב יצאו אנשים בריקודי "הורה" ספונטניים ובכל העולם נצמדו אנשים למקלטי רדיו, הקשיבו לשידור וחשו שהם שומעים את פעמי המשיח. כמה עשרות שנים אחרי הקמתה, רוב יהודי העולם חיים עדיין מחוץ למדינה. מדינת ישראל גדלה והתחזקה, אולם עדיין לא סר ממנה האיום הקיומי מצד שכנותיה – אויביה וחלק גדול מהתקציב השנתי מוקדש לצרכי הבטחון. בשנים האחרונות נשמעות דעות המטילות ספק בעצם הנחיצות של קיום המדינה. יהודים ושאינם יהודים שואלים בקול רם – איזו משמעות יש למדינת ישראל כיום עבור יהודי העולם ועבור העולם כולו?

התשובה המיידית העולה על הדעת היא, שלאחר השואה מהווה מדינת ישראל תעודת ביטוח עבור כל יהודי העולם, באשר הם. כל יהודי בעולם מרגיש שהוא צריך שיהיה לו מקום לשם הוא יוכל לברוח

בשביל מה אני צריך את מדינת ישראל?

"אבינו שבשמים, צור ישראל וגואלו, ברוך את מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו"

(מתוך התפילה לשלום המדינה)

של היהודים החיים בארץ.

במובן רחב יותר, מדינת ישראל מהווה אות לכך שה' לא נטש את עמו. אחרי כל הייסורים שהעם שלנו עבר במשך שנות הגלות הארוכות ואחרי מסירות הנפש הנוראה של אבותינו בכל הדורות למען שמירת המסורת היהודית, הדור שלנו זכה לראות במו עיניו שכל הקורבנות שהעם שלנו הקריב בשביל הישרדותו הרוחנית לא היו לשווא. אנחנו זוכים להנות מהפירות של המסירות וההקרבה של כל הדורות לאורך הגלות הקשה והמרה למען שמירת היהדות. מה לא עשו כדי להעביר אותנו על דתנו ולהרוס את קיומנו הרוחני? מסעי צלב, פוגרומים, אינקוויזיציה, גזרות קשות ונוראות. הגויים לגלו עלינו - "למי אתם שומרים אמונים? ה' עזב אתכם. כבר לא אכפת לו מכם". אנחנו לא וויתרנו, כי ידענו בתוך ליבנו ש"נצח ישראל לא ישקר". כל עוד לא הוקמה מדינת ישראל והיהודים חיו מפוזרים בכל העולם כעם בזוי ונרדף, לא היה לנו מה לענות לשונאינו. תקומתה של מדינת ישראל סתמה את פיהם של כל המקטרגים והמערערים על סגולתם הנצחית של ישראל והיא מהווה הוכחה ניצחת לברית הנצחית של ה' עם ישראל. "עם ישראל חי", והוא ימשיך לחיות ולהוות מגדלור רוחני לכל עמי העולם.

שלישית, מדינת ישראל מהווה ראיה לכך שה' הוא המנהל את ההיסטוריה. עצם ההישרדות של עם ישראל במשך אלפיים שנות גלות, ככבשה בין שבעים זאבים, היא בעצמה פלאית, על-טבעית ומהווה עדות על היחס המיוחד של ה' לעם ישראל, אולם תהליך כינונה של מדינת ישראל היה רצוף גילויי השגחה במידה כזאת, שקשה שלא לראות את יד ה' המנהלת את המהלך הזה. למרות המתח והעוינות בין המעצמות, ארצות הברית וברית המועצות שיתפו פעולה בשנת 1947 כדי להעביר בעצרת האו"ם החלטה הקוראת להקים בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. עד היום לא לגמרי ברור מה הניע את ראשי ברה"מ להצביע בעד ההחלטה. למרות שנאת היהודים הגדולה שלו, אישר המנהיג הסובייטי סטאלין משלוח גדול של כלי נשק ואמצעי לחימה גרמניים שנפלו שלל במלחמת העולם מצ'כוסלובקיה לישראל ובכך אפשר לשוב היהודי הקטן והדל לשרוד ולנצח את מלחמת העצמאות. מאז ועד היום, מדינת ישראל מצליחה להתקיים ואף לפרוח ולשגשג בזכות מאורעות בלתי צפויים ובלתי הגיוניים, החל מפילת מסך הברזל והעלייה ההמונית של יהודי

רוסיה ועד הניצחונות המופלאים בכל המלחמות. בכלל, מישוהו יכול להסביר בצורה טבעית והגיונית קיום של מדינה בת כ-5 מיליון אזרחים המוקפת ב-300 מיליון שונאים המבקשים להשמידה? עצם קיומה של מדינת ישראל מהווה הכרזה ברורה על כך שה' מנהל את העולם ובמיוחד שהוא משגיח ושומר על עם ישראל.

לבסוף, מדינת ישראל וארץ ישראל ממחישות את המושג של קדושה. לאחר ביקורו של מארק טווין בפלסטינה באמצע המאה ה-19 הוא כותב: "סיירתי בארץ הקודש, ארץ התנ"ך, וראיתי ארץ שממה. זוהי ארץ שכוחת-אל, נגועה במלריה ובמחלות אחרות. האנשים מסכנים, עניים, אומללים. הארץ אינה מצמיחה דבר להאכיל את יושביה, רק קוצים ודרדרים. קללת אלוקים רובצת על הארץ". כך אכן נראתה ארץ ישראל לפני כמאה וחמישים שנה. מי שמטייל היום בארץ יתקשה להאמין שמה שרואות עיניו הן אותם מקומות אותם תאר מארק טווין. ארץ ישראל פורחת, מבלבלת, נותנת פירותיה בעין יפה. חקלאים מכל העולם מגיעים אלינו כדי ללמוד ולנסות לחקות את ההצלחה של החקלאות הישראלית. איך התרחש השינוי הזה?

מה שמרק טווין לא הבין הוא את תכונת הקדושה המיוחדת של הארץ הזאת. ארץ ישראל מחנכת את יושביה למאמץ. הגמרא אומרת שהקב"ה נתן לעם ישראל שלוש מתנות מיוחדות, אך שלושתן נקנות בייסורים, ואלו הן - תורה ועולם הבא וארץ ישראל. תורה תובעת מאמץ. אם אתה לומד תורה בלי להתאמץ, אתה יכול אולי להבין את התוכן של מה שאתה לומד אבל לא תתפוס את הנשמה של התורה. התורה שאתה לומד תהיה שלך רק אם תעמול על לימודה. עולם הבא, ודאי שנקנה בייסורים. בשביל לזכות לעולם הבא צריך להתאמץ. גם בארץ ישראל לא זוכים בקלות. יש בארץ ישראל פוטנציאל של ברכה אדירה, אך הפוטנציאל הזה משתחרר ומשתכלל רק אם יושבים בארץ אנשים המוכנים למסור את נפשם עליה. מרק טווין סייר בארץ בזמן שמי שישב בה לא היה שייך אליה ולא היה לו כל קשר רגשי אליה. מאז תחילת הצינונות המעשית המודרנית וגלי העליה הגדולים של אמצע המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20, ארץ ישראל התחילה להתעורר. כאשר הגיעו אליה החלוצים, נאחזו בה בעקשנות, למרות העוני הגדול והתקפות הערבים הרצחניות ועיבדו במסירות את אדמתה, שבה אמא אדמה והעניקה מעושרה ומברכתה לבניה הנאמנים. ארץ ישראל מגיבה למאמץ ולאהבה של בניה.

אנו מבטאים את זה בקדושה של שבת ויום טוב, כשאנו אומרים את הפסוקים מספר ישעיה, "קדוש, קדוש, קדוש ה' צבאות! מלוא כל הארץ כבודו!". אבל אחר כך אנו ממשיכים ואומרים "ומשרתיו שואלים זה לזה: 'איה מקום כבודו?'". שאלה מוזרה, אם אנו יודעים שמלוא כל הארץ כבודו. ההסבר העמוק הוא שלמרות שכבודו מלא עולם, זה נסתר ומחכה לאדם שיגלה אותו. הקדושה הממלאה את כל העולם מתגלה רק כאשר האדם במעשיו, בדיבורו, באהבתו ובמסירותו נותן לה צורה וגוף ומממש את הטוב השורה בו ובכל העולם כולו. כך גם קדושת ארץ ישראל מתגלה ונעשית מוחשית רק כאשר עם ישראל חוזר אליה, מעבד את שדותיה, שותל עצים באדמה צחיחה, בונה בתי מגורים, בתי ספר ומפעלי תעשייה ומקבץ לתוכה את בניו הנידחים בכל קצוות העולם.

מדינת ישראל מראה לכל העולם שחיים של קדושה אינם חיים המנותקים מהמציאות. כדי להיות קדוש אינך צריך לברוח מהחיים. כדי להיות קדוש אתה צריך לחיות חיים קדושים.

הבנתי את זה כשביקרתי בארץ ישראל וטיילתי בכמה אזורים של הארץ - רמת הגולן, הגליל, עמק בית שאן, השרון, עין גדי. שמתי לב לתופעה מעניינת. השטחים המעובדים היו סמיכים, ירוקים ומלבבים אבל שטחי הבר היו צהובים ושוממים. בארץ ישראל, הטבע עצמו אינו מפיק עצים, פירות ויבולים. האדם חייב לעמול כדי להוציא מהאדמה את הכוחות הגדולים הטמונים בה ולגדל בה את פירותיה היפים. זוהי אכן ארץ זבת חלב ודבש, אך זה מתגלה רק אם אנו מוכנים לעבוד קשה בשביל לממש את זה.

זהו סוד הקיום וההצלחה של מדינת ישראל מאז הקמתה ועד היום. המדינה מתקיימת ומתפתחת בזכות המאמץ, הדבקות והמסירות של היהודים החיים בה. אנו יודעים שה' מעריך אותנו לא על פי ההישגים שלנו אלא על פי המאמץ הכן שלנו. ההשתדלות האנושית היא המהווה את הבסיס להשראת ברכה וקדושה במה שאנו עושים. זהו גם הרעיון העומד בבסיס כל מערכת המצוות המעשיות ביהדות. החכם הגדול ביותר צריך לקיים את המצוות לא פחות - ואולי אף יותר - מאשר היהודי הבור והפשוט ביותר. לא מספיק שאדם יודע מה נכון ומה צריך לעשות. הוא צריך גם לעשות ואז ברכת ה' מתגלה ויוצאת אל הפועל במעשי ידיו.

כאשר 12 המרגלים ששלח משה לתור את ארץ כנען חוזרים, הם מדווחים שזוהי "ארץ אוכלת יושביה". בד"כ מסבירים את הביטוי הזה לגנותה של הארץ, שהיא מכלה ובולעת את האנשים השוכנים בה. פירוש זה לא מסתדר עם פירות הארץ הגדולים שהם הביאו עמם, המעידים על ברכתה של הארץ ולא על עוינותה, ועם עדותם שלהם שזוהי "ארץ זבת חלב ודבש". לכן אולי צריך להסביר את המילה "יושביה" במובן של ישיבה בטלה, חסרת מעש. הארץ הזו אוכלת ומכלה את אלה שרק יושבים בה, לא עושים כלום ומצפים להפיק ממנה תועלת ללא מאמץ מצידם. ארץ ישראל אינה יכולה לסבול בטלנות. היא תובעת מהדרים בה להיות פעילים ולעבוד קשה ואז הם יהיו ראויים לזכות הגדולה של להמשיך לשכון בה.

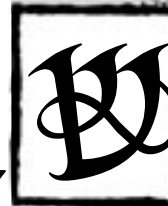
כך ממחישה לנו ארץ ישראל את הסוד הגדול של הקדושה והשראת שכינה במציאות. אנו יודעים שה' הוא טרנסנדנטי ויחד עם זה אימננטי. הוא אינו נקלט כי הוא מעבר לכל מה שאנו יכולים לקלוט ויחד עם זה הוא מהווה את כל מה שקיים.

אנו יודעים שהתורה שניתנה ביום חג השבועות לא החזיקה מעמד. ביום זה קיבל עם ישראל את התורה, אבל כאשר משה ירד מהר סיני עם שני לוחות הברית בידו וראה את העם רוקד סביב עגל הזהב, הוא שבר את הלוחות. עם ישראל לא קיבל את הלוחות הללו. רק לאחר שמשה הוכיח את העם על חטאו, הוא עלה שוב אל הר סיני וירד שוב ביום הכיפורים עם הלוחות השניים. הלוחות הראשונים כלל לא הגיעו לעם ישראל ולא הייתה להם שום השפעה מעשית. היו אלה הלוחות השניים, שמשה הוריד מהר סיני ביום הכיפורים, שנמסרו לעם ישראל והונחו אחר כבוד בארון הברית שבמשכן. לפיכך, לכאורה ראוי היה לציין את חג מתן תורה ביום הכיפורים ולא בשבועות.

נוכל להבין מדוע אנו מציינים את חג מתן תורה בשבועות אם נשים לב מה נעשה עם שברי הלוחות הראשונים. שברים אלה נאספו והונחו בארון הברית לצד הלוחות השלמים. במלים אחרות, הם לא הלכו לאיבוד אלא שימשו כתזכורת תמידית לעם ישראל, שהם תמיד יכולים לחזור אל המצב הקודם שלהם, שהם יכולים שוב לחזור אל ה'. אפילו אם עם ישראל עוברים עברות חמורות, הקשר שלהם עם ה' לא ניתק, מכיוון שהקשר הזה בלתי ניתן לניתוק. דווקא הנפילה האיומה של חטא העגל הפכה למנוף גדול של תשובה: אם אפשר לתקן את חטא העגל, אפשר לתקן כל חטא. התורה מסמלת את הברית הנצחית של ה' ועם ישראל ואנו מציינים את חג מתן תורה כדי להדגיש שהברית הזו אינה תלויה במידת הצדיקות של עם ישראל והיא קיימת בכל תנאי.

הרעיון הזה בא לידי ביטוי גם בסדר ברכות התורה. אנו אומרים, "ברוך אתה ה', אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". קודם הבחירה ואחר כך נתנת התורה. אם היות עם ישראל עם סגולה היה מותנה בשמירתם את התורה, סדר הברכות היה צריך להיות הפוך. אולם באמת הבחירה האלוקית בישראל כעם הנבחר קודמת למתן תורה ואינה מותנית בכך שעם ישראל ישמור ויקיים את התורה. העובדה שחג מתן תורה הוא חג השבועות ולא יום הכיפורים מדגיש את הנצחיות של עם ישראל כעם ה'. אנו עם קדוש לא בגלל מה שאנחנו עושים, אלא בגלל מה שאנחנו. כמוכן, להיותנו עם קדוש יש השלכות מעשיות מחייבות בנוגע לאורח החיים המתאים והנכון לנו. אנו חייבים לחיות כמו עם קדוש, על פי חוקי התורה.

בועות

מה מיוחד בחג השבועות? לחג זה אין כמעט סמלים מיוחדים. לשווא גם נחפש ב"שולחן ערוך" פרק מיוחד על הלכות חג השבועות, כפי שנוכל למצוא על החגים האחרים, מכיוון שאין לחג זה הלכות מיוחדות מלבד הלכות יום טוב הרגילות. יחד עם זאת, יש לחג הזה כמה מנהגים. אחד המנהגים השייכים לחג השבועות הוא אמירת "זיכור". ישנם כמה מועדים בשנה בהם נוהגים יהודי אשכנז לומר את תפילת "זיכור" לעילוי נשמתם של יקיריהם שנפטרו. היהודים הספרדים נוהגים להתפלל לעילוי נשמת יקיריהם ביום הכיפורים. מה הקשר בין חג השבועות לאמירת "זיכור"?

חג השבועות מכונה גם "חג מתן תורה". ביום זה התרחש מעמד הר סיני, בו נאמרו עשרת הדברות לכל עם ישראל. למעשה, העובדה ההיסטורית הזו אינה מופיעה בפרוש בתורה שבכתב. הפסוקים אינם מציינים את התאריך של חג השבועות ואנו יודעים שהמאורע הזה התרחש בשבועות רק על פי חישוב של תאריכים שונים, כפי שמופיע בתורה שבעל-פה, התלמוד. מדוע "הסתירה" התורה תאריך חשוב זה?

מתנה ושמה תורה

"תורה ציוה לנו
משה, מורשה
קהילת יעקב."

(דברים ל"ג, ד)

שבועות אומר לנו, שאסור לנו לאבד תקווה. גם אם נכשלנו והתרחקנו, אנו תמיד יכולים לחזור. אנו חייבים להאמין בעצמנו וביכולת שלנו להשתפר, כמו שה' מאמין בנו ויודע שאנו מסוגלים לכך. ה' מאמין בנו, כי הוא יודע שאנו יכולים לחזור למה שהיינו ואפילו ליותר מכך. התורה אינה מגלה בפירוש את התאריך שבו נמסרו הלוחות הראשונים על פי הכלל ש"אין מזכירים לבעל תשובה את עוונותיו" והתורה אינה רוצה להעליב ולבייש אותנו בפני כל העולם. יחד עם זה, התורה דואגת לכך שאנו נוכל לדעת את התאריך הזה ומצווה אותנו לחגוג דווקא ביום זה את חג השבועות כדי לומר לנו שאנו יכולים לחזור לעצמנו. לא משנה כמה עמוק נפל יהודי, תמיד הוא יכול לעלות בחזרה.

שבועות הוא חג של קשר ושל התחברות. מכיוון ששבועות הוא יום הנישואין הנצחיים שלנו עם ה', החג הזה מזכיר לנו גם את העוצמה ואת מרחב ההשפעה של הקשרים המשפחתיים שלנו. ההורים שלנו הם חלק ממה שאנחנו. הקשר בינינו ובין הורינו הוא כל כך חזק עד שאפילו הפרידה מן העולם הזה אינו מפסיק אותו. ביום בו אנו חוגגים את כריתת הברית שלנו עם אבינו שבשמים, אנו זוכרים אותם ומזכירים אותם בתפילת "יזכור".

בתפילה מכונה חג השבועות "חג מתן תורתנו". שאלה מפורסמת היא, מדוע איננו מכנים את החג "זמן קבלת תורתנו", שהרי מה שחשוב הוא שאנו קיבלנו את התורה? תשובה אחת היא שבחג השבועות אנו מציינים את האירוע ההיסטורי של מתן התורה במעמד הר סיני, שהתרחש בנקודת זמן מסוימת, ב-ו' בסיוון לפני כ-3300 שנה. קבלת התורה, לעומת זאת, היא תהליך תמידי הנמשך כל הזמן מאז מעמד הר סיני עד היום. ה' נתן לנו את התורה בהר סיני בחג השבועות ומאז כל יהודי מחליט בעצמו מה וכמה הוא רוצה לקבל מהתורה הזאת. מתן התורה היא פעולה עליונה אלוהית, אובייקטיבית ומוחלטת. קבלת התורה היא פעולה רצונית אישית, התלויה בדעתו של כל איש ואיש.

ישנו הסבר נוסף לשימוש בביטוי "חג מתן תורתנו". המילה "מתן" קשורה למילה "מתנה". בחג השבועות ה' נתן לנו מתנה מיוחדת – התורה ועשרת הדברות.

בתלמוד מכונה חג השבועות בשם "עצרת". זה מזכיר לנו את שמו של החג "שמיני עצרת" בתום ימי חג הסוכות. בשמיני עצרת אנו, כביכול, נפרדים מה' אחרי ששהינו בבית המקדש במשך שמונת ימי חג הסוכות וה' מבקש שנתעכב, או – נעצור, יום אחד יום אחד נוסף. שמיני עצרת מבטא את האהבה המיוחדת השוררת בין ה' ועם ישראל. ביום של הקירבה האינטימית הזו אנו מבקשים ממנו "מתנת פרידה" – גשם. חכמים אומרים שהסיבה שאנו מונים 49 ימים מפסח לשבועות הוא כדי לבטא את הקשר בין שני המועדים האלו. חג השבועות הוא באמת היום האחרון והמסכם של פסח, ממש כמו ששמיני עצרת הוא היום האחרון והמסכם של סוכות. כשמה דרש מפרעה לשחרר את עם ישראל כדי שהם יוכלו לעבוד את ה', הוא אמר לו – "כה אמר ה': שלח את עמי ויעבדוני". עם ישראל צריך להשתחרר מעבדות מצרים כדי שהוא יוכל לעבוד את ה'. בחג הפסח ה' ועם ישראל מציינים את השחרור של עם ישראל מעבדות, המאפשר להם לעבוד אותו ולהיות קרובים אליו. בחג השבועות, עם סיום חגיגת השחרור, ה' נותן לנו "מתנת פרידה" – התורה. התורה היא המתנה שה' נתן לנו כדי שבאמת אף פעם לא ניפרד. התורה נושאת בחובה את כל האהבה של ה' אלינו. כשאנו עוסקים בתורה אנו יכולים לגלות ולהרגיש את אהבת ה' אותנו ויחד עם זה גם לבטא את האהבה שלנו את ה' ע"י העמל והמאמץ שאנו משקיעים בלימוד התורה שהוא העניק לנו.

יחד עם התורה, ה' נתן לנו במתנה את התכונה של שאפתנות רוחנית. אנו תמיד שואפים להתקדם ולהצטיין. אפילו אנשים הרחוקים בתודעה שלהם ובאורח החיים שלהם מתורה ומקיום מצוות מרגישים שמוטל עליהם תפקיד לעשות את העולם הזה מקום יותר טוב. התכונה הזו, של תודעת שליחות תת-הכרתית, ניתנה לנו במתנה במתן תורה.

אכן, התורה היא מתנה מיוחדת במינה. היא נמסרה לנו בהר סיני ומאז היא ממשיכה להימסר לכל דור ודור ולכל אדם ואדם. ישנן בעברית שתי מלים דומות המציינות העברת דבר כלשהו מדור לדור: ירושה ומורשה. ירושה היא מה שאדם מקבל מאביו עם מותו. בד"כ מדובר בכסף או ברכוש אחר. עם קבלת הירושה, הרכוש הזה הופך להיות קניינו הפרטי של הבן ויש לו רשות לעשות אתו ככל העולה על רוחו. מורשה

היא משהו אחר לגמרי. זהו כלל המטען הרוחני שעובר במשפחה מדור לדור. הרכוש הרוחני הזה אינו עובר לבן רק עם מיתת האב, אלא דווקא בחייו. האב קיבל את המורשת התרבותית מהוריו והוא מרגיש מחויבות להמשיך את העברתה לדור הבא ולדורות הבאים. כשאני שמקבל את המורשה הזו, אני יודע שהיא אינה קנייני הפרטי. אני יכול להשתמש ברכוש הזה, אולם איני יכול למכור אותו. איני בעליו של הרכוש הזה אלא יותר מעין סוכן שתפקידו לשמור על הפקדון שקיבל, לפתח אותו ככל יכולתו ולהעבירו הלאה. הרמב"ם אומר שהפסוק הראשון שצריך ללמד את הילד ברגע שהוא לומד לדבר הוא "תורה ציוה לנו משה, מורשה קהילת יעקב". התורה אינה ירושה אלא מורשה. התורה שמה קיבל בשבילנו היא המורשה שצריכה להיות מועברת לכל קהילות יעקב, לכל היהודים בכל העולם ובכל הזמנים.

התורה חייבת להגיע לכל מקום שבו יש יהודים, מכיוון שהיא המקיימת את העם היהודי. התורה אינה רק עוד מקצוע לימוד, אלא היא תוכן חייו של היהודי. זוהי גם הסיבה שהתורה מכונה "תורת אימך", כמו שכתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אימך". זה קצת מפתיע, מכיוון שאנו רגילים שהאב (או הרב) הוא המלמד את בנו תורה ולא האם. ההסבר הוא שהתורה אינה רק תוכן של לימודים, אלא תוכן של חיים. זה נכון שלימוד תורה היא מצווה גדולה, אולם העיקר בלימוד תורה אינו הלימוד עצמו אלא ההשפעה שיש ללימוד על כל החיים. האב והאם שניהם אמנם שותפים ליצירת הוולד, אולם האם היא הנושאת את העובר במשך תשה חודשים, בתוך גופה הוא מתפתח והיא המביאה לעולם את החיים החדשים. התורה שלנו מכונה "תורת אימך" משום שהיא תורת חיים. זהו הבדל מהותי בין לימוד התורה ללימוד של כל דבר אחר. כשאני לומד מתמטיקה או רפואה, אני לומד דברים חדשים שלא ידעתי, אולם לא בהכרח משתנה משהו בי או באורח חיי. כשאני לומד תורה, אני לא רק יודע דברים חדשים, אלא אני בעצמי מתחדש, אני בעצמי משתנה. התורה משפיעה על נפשו של היהודי וגורמת לו להיות עדין יותר, טוב יותר, צדיק יותר, קדוש יותר.

למעשה, חלקן של הנשים בתורה הוא גדול יותר מזה של הגברים. אפשר אפילו לומר שכל מה שהתורה מנסה להשפיע עלינו הוא שנהיה יותר נשיים. הגמרא במסכת

"שבת" אומרת שהתורה היא סוג של סם. אם האדם משתמש בה נכון, היא עבורו סם חיים אבל אם הוא משתמש בה לא נכון, היא עלולה להיות סם מוות. ישנם שלושה תנאים כדי שהתורה תהיה סם חיים. התנאי הראשון הוא שאנו חייבים להיות רחמנים. לומדים את זה מבתיה בת פרעה, שהצילה את משה ממוות ביאור וגידלה אותו כאילו היה בנה. איפה היה עם ישראל בלי הרחמנות שלה?

התנאי השני הוא שנאמין ביכולת שלנו להשתנות. אנו יודעים שמושג התשובה הוא מושג מרכזי בעולם היהדות. כמה גדול כוחה של תשובה אנו יכולים ללמוד מרות המואביה. מואב היה ידוע כעם אכזר, חסר רחמים. הם היו אדישים לגמרי לסבלו של הזולת. והנה בתו של מלך מואב, רות, הצליחה להשתחרר מכל המטען המוסרי המקולקל שספגה במשך חייה ולהפוך לסמל של חסד כאשר היא התעקשה לא לנטוש את נעמי חמותה במצוקתה וללכת אחריה אל ארץ זרה. רות היא סבתו של דוד המלך, שעל פי המסורת נולד ונפטר בחג השבועות. דוד לקח את בת שבע אשת אוריה החתי ושלח את בעלה לקו האש במלחמה. כשנתן הנביא בא אליו ומוכיח אותו במלים קשות על חטאו, דוד המלך אינו מנסה להצדיק את מעשיו אלא לוקח אחריות ומגיב בפשטות "חטאתי לה". דוד עשה תשובה והוא לימד אותנו שאפשר לחזור בתשובה בכל מצב.

התנאי השלישי להיות התורה סם חיים הוא תחושת האחדות. את זה אנו לומדים מהבעל-שם-טוב, שגם הוא נפטר בשבועות. הבעש"ט, מייסד תנועת החסידות, ובתנו אידל, שהיתה עמוד השדרה של התנועה הזו, לימדו אותנו את הערך של כל אחד ואחד מעם ישראל. היהדות אינה דת אריסטוקרטית. אנחנו מעריכים ומכבדים את הרבנים, אולם אנו יודעים שמה שעושה את האדם ליהודי הוא הנשמה שלו, ובכך גדול הרבנים שווה לאחרון היהודים הפשוטים. החסידות מדגישה את הערך של היהודי הפשוט, שלא למד הרבה תורה, אבל יש לו נשמה יהודית שבסופו של דבר מתגלה.

רעיון השוויון והאחדות בעם ישראל מחזיר אותנו אל מעמד קבלת התורה בהר סיני. כתוב שם: "ויחן ישראל כנגד ההר". בפסוקים הקודמים כתוב שהם "נסעו", "באו"

וכו', הכל בלשון רבים ואילו לפני מתן תורה כתוב "ויחן" בלשון יחיד ורש"י מעיר שהם עמדו לפני הר סיני "כאיש אחד בלב אחד". תחושת הסולידריות והאחדות, המודעות לכוח התשובה ורגש הרחמנות הם התנאים שהמתנה שקיבלנו בהר סיני תהיה לנו סם חיים.